

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1855.

ΤΟΜΟΣ ΣΤ'.

ΦΥΛΛ. 122.

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ.

(1572)

(Εκ τοῦ Γαλλικοῦ)

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλ. ΡΚΑ'.)

—ο—

Ε'. ΤΟ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΙΓΝΙΟΥ ΧΡΕΟΣ.

Παρά τὴν πύλην Βουσσῦ, τὴν χωρίζουσαν τὴν ὁδὸν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἀπὸ τοῦ προαστείου τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ Πρε, καὶ ἣτις ἦτο κατέναντι τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Κοντρεσκάρπ, ὑψοῦτο καλαιὰ οἰκία, οἰκημα Βουσσῦ καλουμένη, διότι ὁ Σίμων Βουσσῦ, σύμβουλος τοῦ Βασιλέως κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα κατώκχυσεν ἐν αὐτῇ, οἱ δὲ κληρονόμοι αὐτοῦ ἐπώλησαν τὴν οἰκίαν αὐτὴν εἰς τὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν τοῦ Ζενουίλλακ, ἣτις καὶ μετωνόμασεν αὐτὴν. Καὶ κατὰ

τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκάστη εὐγενῆς οἰκογένεια κατεῖχεν ἐν Παρισίοις οἰκίαν, ἣν οὐδέποτε σχεδὸν κατώκει, ἀλλ' ἤρκειτο μόνον νὰ ἐγγράσῃ ἐπ' αὐτῆς τὸ ὄνομα καὶ τὰ παράσημά της. Ἄλλως δὲ ἐχρησίμευε καὶ ὡς τόπος διαμονῆς εὐκαιρὸς πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ιδιοκτητῶν ἢ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων των, μεταβαινόντων εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ μὴ ὑποχρεουμένων οὕτω νὰ καταβῶσιν, ὡς κοινοὶ καὶ ἄπλοὶ περιηγηταί, εἰς ξενοδοχεῖον ἐκ τῶν προστυχότων. Ὁ ἄρχων λοιπὸν Ζενουίλλακ προσήνεγκε τὰς κλείδας τῆς ἐν Παρισίοις οἰκίας του εἰς τὴν Βαρώννην Κουρσῶν, ἐκ Βρεττάννης ἐρχομένη πρὸς νύμφευσιν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς εἰς τὸν Βαρῶνον Δέ-Παρδαίλλακ.

Εἰς μίαν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ πρώτου πατώματος ἡ Κυρία Κουρσῶν, καθήμενη ἀκίνητος καὶ ὀρθία ἐπὶ ὑψηλῆς ἐκ ξύλου καστανέας ἑδρας, ἤκουε τῆς σοβαρᾶς καὶ ἐπισήμου φωνῆς ἱερέως διαμαρτυρομένου, τοῦ Σίμωνος Λαθάρς, ἀναγινώσκοντος αὐτῇ τὴν Βίβλον. Ἄμφότεροι τόσον ἀφηρημένοι καὶ ἀπεξέροισα, ὥστε ἐξελάμβανέ τις αὐτοὺς ὡσεὶ ἀγάλματα, εἰ μὴ ἔδραπε τὴν χεῖρα τοῦ ἱερέως κινουμένην, ὡσάκις ἐστρεφε σελίδα. Τὸ φῶς δὲ δύο μεγίστων κίτρινων

κρίων, ἐστημένον ἐπὶ λυχνίων ὀλαργύρων, ἀσθενῶς ἐφώτιζε τὴν νυκτερινὴν αὐτὴν σκηνήν, εἰς ἣν προσέβητον παράδοξον ὄλως ἀντανάκλασιν οἱ ἐκ δερμάτος καὶ κεχρωσμένον μαλλίου τάπητες καὶ οἱ κεχρωματισμένοι ὕελοι τῶν μακρῶν παραθύρων. Σιωπὴ δὲ καὶ σκότος ἐβασιλευον ἔξω, δὲν ἠκούετο δὲ εἰμὴ ἐκ διαλειμμάτων τὸ βῆμα τοῦ νυκτοφύλακος, περιπατοῦντος κατὰ μήκος τοῦ ἀνωγαίου τῶν πυργῶν τῆς πόλεως Βουσοῦ ἐκ διαλειμμάτων ἐπίσης λάμψις πλανώμενη διήρχετο τὰ ὕελινα παράθυρα καὶ ἐχρωματίζετο αὐτῶν πρὶν ἢ πέσῃ ἐπὶ τοῦ ἐστρωμένου ἐδάφους ἢ ἀναβῇ εἰς τὰ γεγλυμμένα φατώματα τῆς οὐροφῆς αὐτῆς ἢ λάμψις ἐμπερῶν, ὅτι περὶ τὴν ἢ ἱππεύς διήλασε προηγούμενον δαδούχου.

Τῆς στιγμῆς ἐκείνῃ ὁ ἱερεὺς ἀνεγίνωσκε τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ πωληθέντος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. « Καὶ ἐλάβοντο τοῦ ἱματίου τοῦ Ἰωσήφ καὶ φονεύσαντες μίαν τῶν ἐρίφων αὐτῶν ἤματῶσαν τὸν μανδύαν αὐτοῦ. Ἰστέρον δὲ ἔφερον εἰς τὸν πατέρα αὐτῶν τὸ αἰματωμένον ἱμάτιον, λέγοντες αὐτῶ. « εἴσομεν ἡμεῖς τὸ ἱμάτιον τοῦτο· εἰπέ ἡδὴ ἡμῖν « σὺ ἐάν τοῦ υἱοῦ σου ὑπάρχει ἢ οὐ. » Καὶ ὁ πατήρ ἐγνώρισεν αὐτὸ καὶ εἶπε: « Τοῦτο τοῦ υἱοῦ αὐμοῦ ἐστὶ τὸ ἱμάτιον· ζῶν ἀγρίον κατέφαγεν αὐτόν· ἀ βεβαίως ὁ Ἰωσήφ ἀπέθανε. » Καὶ ταῦτα λέγων ὁ Ἰακώβ διεερέθη τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἐξώθη σάκκον καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπένησεν ἐπὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ.

— Ἄ! Πάτερ Σίμων! ὑπετονθύρισεν ἡ Κυρία Κουρσῶν με ἦγον θρηνώδη. Ὁ υἱός μου ἀπέθανε, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ἀγαπητὴ μου θυγάτηρ Ἄννα! — Πόθεν σοὶ ἐρχεται, Κυρία, αὕτη ἡ κακὴ ἰδέα; ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς με ὕφος ἐπιπληκτικόν. Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ δὲν εἶναι πάντοτε παρὼν εἰς προστασίαν τῶν υἱῶν αὐτοῦ; — Μετ' ὀλίγον γίνεται ἡμέρα καὶ ὁμοίως ἡ Ἄννα δὲν ἐπαρῆλθεν! Ἰδοὺ τέσσαρες ὄραι παρῆλθον ἀφ' οὗτου ἐριππος ἀνεχώρησε, συνώδευμένη ὑπὸ τοῦ γέροντος ἡμῶν Δανιήλ.

πλησιάζει ὑπερμέτρως κάποιον Καπετάνον Ἀδῶς, ὅστις τὸν ἐρεθίζει νὰ πῖνη καὶ νὰ παίξῃ. . . . — Ὁ Θεὸς ἄς μοῦ τὸ στείλῃ, τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀγαπητὸν μοι τέκνον! ὑπετονθύρισεν ἡ Δέσποινα Κουρσῶν, συνδένουσα τὰς χεῖρας καὶ ὑψούσα αὐτάς πρὸς τὸν οὐρανόν. — Εἶθε ὁ Κύριος ἀποδώσῃ σοὶ αὐτὸν σῶον καὶ ἄσπιλον, διότι ταῦτόν ἐστὶ τὸ καταστρέφασθαι τὴν ζῶν καὶ τὸ κηλιδῶσαι αὐτὴν διὰ τῶν κηλίδων τῆς ἀμαρτίας καὶ τῶν ἐλατωμάτων. Οἱ παπιστάνοι δύνανται νὰ ἐλευθερωθῶνται τῆς τύψεως τοῦ συνειδήτορος καὶ τῆς τιμωρίας αὐτοῦ διὰ συγχωρήσεων. Ἀλλὰ τὰ ἀμαρτήματα μόνον δι' ἐπανορθώσεως ἐξαιεῖσθαι· μετὰ τὸ σκάνδαλον ἀπαιτοῦνται τὰ ἀγαθὰ παραδείγματα. . . . — Πού πιστεύεις, ὅτι δύναται νὰ ἴηαι ὁ υἱός μου; ἠρώτησεν ἡ Κυρία Κουρσῶν, ἣτις δὲν παρήτησε τὴν ἰδέαν τῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῶν εὐσεβῶν σκέψεων τοῦ λειτουργοῦ διαπερῶσα. — Ὁφείλομεν νὰ εὐχαριστήσωμεν τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν κηρυσσομένην ὑπερ τῶν μελῶν τῆς θρησκείας ἡμῶν· ἐξηκολούθησεν ὁ λειτουργός· τύφλωσιν ὅμως καὶ ἀγνωμοσύνην καὶ ἀχαριστίαν δεκνόμενοι πιστεύοντες, ὅτι ὁ Θεὸς παρέχει ἡμῖν εἰρήνην, ὅπως συμποσιάζωμεν, ὅπως παίζωμεν τοὺς κύβους καὶ τὰ χαρτία, νὰ θεωρῶμεν δὲ ἐαυτοὺς συγχεχωρημένους καὶ νὰ βαδίζωμεν ἐπὶ τὰ ἴγνη τοῦ Παπισμοῦ. Τοῦ ἐυεργετήματος τῆς εἰρήνης ὀφείλομεν καλλίονα νὰ κάμνωμεν χρῆσιν· πρέπει νὰ δεώμεθα, νὰ πράττωμεν ἀγαθὰ πράξεις, νὰ μελετῶμεν τὴν ἁγίαν Γραφήν, νὰ παρενσικώμεθα εἰς τὰς διδαχὰς. . . . — Ἴδε! Ἴδε! ἐφώνησεν ἡ Κυρία Κουρσῶν, ἐκτείνουσα τοὺς βραχίονας πρὸς τὸ Λουδρον, ὅπερ μακρόθεν διέκρινον ὡς ὄγκον μελανὸν ὑπερκεῖμενον εἰς τὰς οὐροφὰς τῶν ἄλλων οἰκῶν. Τί σημαίνει ἡ κωδωκρουσία αὕτη; δὲν εἶναι ἡ πρωινή; εἶναι σάλπισμα! — Σάλπισμα; ὑπέλαβεν ὁ διδάσκαλος χωρὶς νὰ κινήσῃ ἢ ν' ἀφήσῃ τὴν θέσιν του. Τόσοι κώδωνες ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πόλει αὕτη ὥστε, δὲν δύναται τις νὰ ἐνοήσῃ τί σημαίνουσιν, ἐκάστοτε κρούοντες. Οἱ Παπισταὶ δὲν ἀρκοῦνται μόνον νὰ κρούωσι διὰ τὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ κρούουσιν τὴν ἐσπέραν, τὴν πρωίαν, διὰ τὸ βάπτισμα, διὰ τοὺς γάμους, διὰ τοὺς θανάτους. . . . — Διὰ πρὸς θανάτου! Ἡ ἡμέρα αὕτη ἐστὶν ἡμέρα τῶν τελευτών! ὑπέλαβεν ἡ Κυρία Κουρσῶν, κυριευομένη ὑπὸ τῶν προαισθησέων τῆς. Ἀκούσατε τὰς φωνὰς αὐτάς, τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ ὑπερ πάντα ὅλα τὴν σάλπιγγα! — Γενηθεῖτω τὸ ὕελημα τοῦ Κυρίου ἐν παντί καιρῷ καὶ τόπῳ! ὑπέλαβεν ἡσυχῶς ὁ λειτουργός· ἐαρεσεύεται ἡ Κυρία νὰ τελειώσωμεν τὴν ἀνάγνωσίν μας. — Ὁ υἱός μου! Ἡ θυγάτηρ μου! ἐκράυγαζεν ἀπηλπισμένη ἡ πτωγῇ μήτηρ, ἣτις ὤρησε πρὸς τὸ ἀνοιχτὸν παράθυρον καὶ ἐστήλωσε τὰ δακρυβρέκτα ὄμματα τῆς πρὸς τὸν ὄριζόντα. Πού εἶναι, πού εἶναι, μεγάλε Θεέ! Ἡ σάλπιξ, ἡ σάλπιξ πάντοτε. . . .

Μάχονται, φονεύονται, ἀποθνήσκουσι! . . . Καὶ ὁ εἰς καὶ ἡ ἄλλη λείπουσι! Ἐάν ἐδυνάμην νὰ τοὺς ἐπανιδῶ τοῦλάχιστον! — Ὁ Κύριος γινώσκει, Κυρία; δεήθητι παρ' αὐτῶ ἵνα ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τοὺς κόλπους σου σώους καὶ ὑγιεῖς! Ἡ Κυρία Κουρσῶν, καταβεβλημένη ἀπὸ λύπης, ὑπῆκουσεν εἰς τὴν συμβουλήν αὐτήν, ἣτις τῇ εἶδεν εὐκαιρίαν νὰ συγκεντρώσῃ πᾶσαν τὴν διάνοιαν αὐτῆς εἰς τὰ τέκνα τῆς; τὰ γονατὰ τῆς μόνῃ τῶν σχεδὸν ἐλίπικαν καὶ ἐπέσεν εἰς κατάνυξιν, τοὺς ὀφθαλμούς ἐστήμενους ἔχουσα πρὸς τὸ μεμκχρυσμένον μέρος. ὄθεν ὑψοῦτο ἡ βοή. ἣτις ἐφαίνεται ἀνα πάσαν στιγμὴν αὐξάνουσα καὶ ἐκτεινομένη. Αἱ δὲ χεῖρές τῆς μάλλον σενεπασμένοι πρὸς ἀλλήλας ἦσαν ἢ ἠνωμένοι πρὸς δέησιν δὲν ἐδέετο, δὲν ἤκουε μόνον τὸν διδάσκαλον Σίμονα, γεγωνυῖα τῇ φωνῇ προσευχόμενον παρ' αὐτῆς, ἀλλὰ προσέφερε τῷ Θεῷ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ζῶν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς, οὗς ἡ μητρικὴ φαντασία παρίστανεν αὐτῇ ἐκθειμένους εἰς δεινοτάτους κινδύνους. Οὕτω ἔμεινεν αὕτη καταβεβλημένη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀγωνίας, ἣτις κατέτρωνεν αὐτήν, ἀκούουσα, θεωροῦσα καὶ πάντοτε περιμένοσα. Ἀληθῶς συγκινητικὸν παρίστανε θέημα ἡ γηραιὰ γυνή, γονατισμένη ἢ μάλλον ἐπ' αὐτῆς κατακαθμένη, ὁμοιάζουσα κατὰδικον πρὸ τοῦ κομποῦ, ἐνῷ παρ' αὐτῇ ὁ διαμαρτυρούμενος λειτουργός, γέρων ἀσχημῶν, ἰσχυρὸς καὶ πελιθῶς τὸ πρόσωπον, τοὺς ὀφθαλμούς ζωηροὺς ἔχων καὶ θερμούς, τὸ κράνιον φαλακρὸν καὶ λευκόν, τὰς χεῖρας ξηρὰς καὶ κιτρινοῦς, ἐνισχύετο διὰ τῆς δεήσεως καὶ ἐξωγονεῖτο ἐν τῷ μαρτυρίῳ. Ἡ Κυρία Κουρσῶν ἐξέβαλε τὸν ἐξ ἐριούχου μελανοῦ πῖλον τῆς, ὅπως εἰς τὰ ὦτα αὐτῆς κάλλιον ἐρχονται οἱ ἦχοι, καὶ ἡ λευκὴ κόμη τῆς, κατὰ τὸ εἶδη σχηματίζουσα βοστρίχους ἐπὶ τῶν κροτάφων, ἦτο παραλελυμένη καὶ ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν δακρυβρέκτων παρεῖων τῆς. Ἡ θεωρία τῆς ἀπελπισίας αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐτι μάλλον καταπλήττουσα, ἕνεκα τοῦ ἐκλινοῦ ὑράσματος μαύρου ἐνδύματος αὐτῆς, ὁμοιάζοντος ἐνδυμα καλογραΐας, ἐνδυμα ὅπερ Αἰκτερίνη τῶν Μεδίκων ἐπέβαλεν εἰς τὰς χήρας ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἑρρίκου τοῦ Β'. Ἀλλὰ τὸ μακρὸν καὶ ἐρύ τοῦτο ἐνδυμα, ὁ μέχρι γῆς συρόμενος μανδύας δὲν ἦταν ἱκανὰ διὰ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρώματος αὐτῶν, ὅπως μεταλλάξῃ τὴν ἐκφρασιν τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς ἀγαθότητος, ἣτις ἐπὶ τῆς εὐγενούς φυσιογνωμίας τῆς ὑπῆρχε κεχαραγμένη. Χῆρα οὐσα ὑπῆρχε μάλλον μήτηρ. Πάσαντα ἐγείρεται, ὄμμα εἰς τὸν ἐξώστην, κλίνει, ὅπως διακρίνῃ εἰς τὴν σκιά τῶν ὄδων ἀντικείμενον, ὅπερ δὲν βλέπει μὲν εἰσέτι, προηθῆνετο ὅμως ἐμελε νὰ ἴδῃ. Ἡ κόρη τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἀκτινοβολεῖ τότε, τὸ στόμα τῆς κινεῖται ἡμιάνοικτον, ἢ ἀναπνοὴ τῆς κόπτεται, ἡ καρδιά τῆς βραχίως πάλλει, διότι ἀνεγνώρισε ἵππον καλπαζόντα ἐπὶ τῆς λιθοστρώτου, καὶ οἱ βηματισμοὶ ταχύτεροι καὶ βραχύτεροι γίνονται τοῦ ἵππου πλησιάζοντος πρὸς τὴν Πύλην Βουσοῦ.

Ἐν τούτοις ἀνεξήγητος σύγχιαις διακεχῦται ἐπὶ πάσης τῆς πόλεως πανταχοῦ ἐπ' ὅλιον τῶν κωδωνοστασιῶν οἱ κώδωνες κρούουσι καὶ συνοδεύουσι συναμα τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ ἀπὸ Ἄξεροα τοὺς σλαπισμούς; καὶ τὸν κώδωνα τοῦ ὁρολογίου τῶν Ἀνακτόρων οἱ πυροβολισμοὶ ἀντηχοῦσιν εἰς πᾶσαν ὁδὸν καὶ ἀπὸ πάσης οἰκίας, φωναὶ ἱκετηρίαι ἀναμίγνυνται κλαυθμοὶς θανασίμοις, ἡ δὲ ἐπικήδιος λάμψις τῶν λαδῶν πορεύεται ἐνθὲν κάκειθεν, ὥστε ἡ πυρκαϊὰ διαδέχεται τὴν σφαγὴν. Ἡδὴ ἡ ἡμέρα ἀρχίζει γεωματιζούσα καὶ ὁ Οὐρανὸς πορφυροῦται πρὸς ἀνατολάς. Ἀλλ' ἡ Δέσποινα Κουρσῶν τοὺς καλπαρισμούς τοῦ ἵππου ἤκουε, ὅπερ ἠκολούθησεν ἐπιμόνας δι' ὅλου τοῦ θορύβου· μετ' ὀλίγον νομίζει, ὅτι βλέπει, καὶ τῶν ἰντι βλέπει τὸν ἵππον αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου· φωνεῖ δὲ τὸν Ἰθες, φωνεῖ δὲ τὴν Ἄνναν, φωναὶ δὲ τῇ ἀπεκρίθησαν ἀνα ἐκάστην τῶν δὲ προσκλήσεων τῆς, ἃς ἐπικαλυμμένη δι' ἤττονος μὲν δυνάμεως, ἀλλὰ διὰ πλειοτέρας συγκινήσεως, ὅπως βεβαιώθῃ, ὅτι δὲν γίνεται ὄμμα πλάνης τῆς καρδιάς αὐτῆς. — Αὐτὸς εἶναι! αὕτη εἶναι! αὐτοὶ εἶναι! ἀναφωνεῖ με χαρὰν ἄρατιν. Ὁ Θεέ μου! Ὁ Θεέ μου! ἐβλόγητὸν τὸ ὄνομά σου! Ὁρᾷ λοιπὸν καταβαίνει τὴν κλίμακα δρομαία, φθάνει εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ θύραν, ὥθει τοὺς βραχίονα τοῦ αὐτῆς, στρεπεὶ δὲ τὴν κολοσσαίαν κλείδα αὐτῆς δι' ὀσης εὐκολίας εἰσὶν αὐτὴν χεῖρ ἰσχυρά. διότι ὁ μητρικὸς ἔρωι τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἐδιπλασίασε· ἀλλ' ἄμα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ εὐρεθεῖτα χωρίζεται ἀκόμη τῶν τέκνων αὐτῆς; διὰ κωλύματος ἀπροβλέπτου, καθ' οὗ αἱ δυνάμεις αὐτῆς οὐδὲν δύνανται. Ἡ πύλη Βουσοῦ, ἣτις κλείει περὶ λυχνῶν ἀράς, δὲν ἀνοίγεται εἰμὴ περὶ τὴν πέμπτην πρωΐνην ὄραν, αἱ δὲ κλείδες αἱ πρὸς τὴν πόλιν εὐρίσκονται κατατεθειμένοι παρὰ τῷ Τμηματάρχῃ, αἱ δὲ κλείδες αἱ πρὸς τὸ προάστειον παρὰ τῷ ἡγουμένῳ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ τῶν Πραί. Αἱ κλείδες αὐταὶ διετέθησαν οὕτως, ὅπως ἐμποδίσωσι νέον ἄλλον Περνιὲ λεκτέρον τοῦ νὰ παραδώσῃ τὴν εἰσοδὸν τῆς πόλεως εἰς τὸν ἐχθρὸν, καὶ αἱ πύλαι, ἀνοικοδομηθεῖσαι ὑπὸ Φραγκίσκου Α', εἰσὶν ἀρκοῦντως βαρεταὶ καὶ ὄλοσιδηροί, ὅπως κατὰ μόνου τοῦ πυροβολικοῦ νὰ μὴ ἀντέχουσι. Πῶς ἡ Δέσποινα Κουρσῶν νὰ φθάσῃ τὰ τέκνα αὐτῆς; πῶς δὲ αὐτὰ νὰ εἰσελθῶν εἰς τὸ οἶκισμα Ζενουίλλακ, ὅπερ τοῦλάχιστον ἐδύνατο νὰ τὰ ἀσφαλίσῃ; Ἡ Κουρσῶν κτυπᾷ διὰ τῶν δὲ χερῶν αὐτῆς τὴν ὀλομέταλλον θύραν· κραυγάζει, παρακαλεῖ, ζητεῖ νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, ὑπόσχεται ἀμοιβὴν μεγάλην εἰς τὸν βοηθόντα αὐτὴν· ἀλλ' ὁ θυρωρός ἀπῆλθε ἄμα ἀκούσας τὴν σάλπιγγα καὶ τοὺς τουφεκισμούς, οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ οἰκιῶν μένουσι κεκλεισμένοι εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀνήτοι καὶ τρέμοντες· τὸ προάστειον ὁμοίως καὶ τὰ γείτονα αὐτῶ τμήματα εἰσὶ εἰσέτι ἠσυχὸι καὶ οἶνοι ἀμέτοχα τῶν ἐν Παρισίῳ συμβαινόντων. Τότε ὁ Ἰθες Κουρσῶν καὶ ἡ ἀδελφὴ του παρουσιάσθησαν πρὸ τῆς πύλης Βουσοῦ καὶ χωρὶς νὰ καταβῶσι τοῦ ἐριππειοῦ, τοῦ

φέρντος ἀφοπτερούς, ἀναγγέλλουσι τὴν ἀφίξιν του διὰ κραυγῆς χαρᾶς.

— Σεῖς εἴθε, Ἄννα, ἴθες; Σεῖς εἴθε, φίλτατα τέκνα μου! ἐφώνει ἡ δέσποινα Κουρσῶν, ἧτις προσπαθεί δια τῶν ἀσθενῶν χειρῶν της νὰ κλονίσῃ τὴν θύραν αὐτὴν, δι' ἧς μόλις διήρχετο ἡ φωνὴ αὐτῆς. Τίποτε δὲν σὰς συνέζη; καὶ οἱ δύο εἴθε σῶσι καὶ ὑγιεῖς;

— Μὴ φωνάζεις, μὴ θοροβῆς, μήτηρ μου! ἀπεκρίθη ἡ Ἰθὲς Κουρσῶν. Φρόντισε μόνον νὰ ανοιχθῇ ἡ πύλη.

— Αἱ κλεῖδες εἰσὶν ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὸν ἠγούμενον τῆς Μονῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν τμηματάρχην τῆς συνοικίας τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, παρετήρησε λυπηρῶς ὁ γέρων Δανιὴλ. Ἐπρεπε, ὅπως ἤθελον ἐλθεῖν, νὰ ἐξέλθωμεν τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ, ἧτις εἶναι νυχθημερόν ἀνοιχτή, καὶ νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ προαστεῖον διὰ τῆς μοναστηριακῆς.

— Ναι! καλὸν, ἐάν ἡ ὁδὸς Λαχάρ δὲν ἦτον ἤδη εἰς ἀντησχίαν! ὑπέλαβεν ὁ νεανίας, ὅστις καθ' ἑαυτὸν ἐσκέπτετο τί νὰ ἀποφασίσῃ.

— Τί συμβαίνει; ἠρώτησεν ἡ δέσποινα Κουρσῶν. Μὴ λεηλατῶσι τὴν πόλιν; Τίνες εἰσὶν οἱ ἐχθροί; Διὰ τίνα λόγον ὁ μέγας οὗτος θόρυβος;

— Δὲν εὐρίσκαται μέσον, ὅπως ἀνοιζόμεν τὴν θύραν αὐτὴν; διέκοψεν ὁ Ἰθὲς Κουρσῶν. Ἐάν τοῦτο εἶναι δυνατόν μὴ ἀργήτε, μὴ βραδύνετε ἄλλως ἐπιστρέψον εἰς τὴν οἰκίαν, ἐξύπνισον τοὺς ἀνθρώπους μας, φράζετε ἰσχυρῶς τὰ παράθυρα καὶ παρασκευασθῆτε εἰς ἀμυναν, ἕως οὗ φθάσω δι' ἄλλης ὁδοῦ!

— Δέσποινα, μήτηρ μου, εἶπεν ἡ Ἄννα διὰ φωνῆς τρεμούσης. Ὁ Παρδαιλᾶν ἦναι παρ' ὑμῖν, ὅπως σὰς ὑπερασπίσῃ;

— Ὁ Κύριος Παρδαιλᾶν! ἀπεκρίθη ἡ γραῖα Κουρσῶν δὲν τὸν εἶδον οὐδὲ τὸν περιέμενον πρὸ τῆς ὥρισμένης ὥρας διὰ τὸν γάμον σας.

— Ἄ! μὲ ἠπάτησας, Ἰθὲς, βεβαιῶν με, ὅτι θέλω εἶρε ἐδῶ τὸν Παρδαιλᾶν! ἐφώνησεν ἡ κόρη Κουρσῶν μετὰ πικρίας. Κάλιον ἔπραττον ἐάν ἤκούθουν τὴν ἐμπνευσιν μου καὶ διευθυνόμεν ὅπου ἡ καρδιά μου μοι ἔλεγε, ὅταν σὲ συνήτησα στρέφοντα τὴν Βαστίλλην.

— Καὶ νὰ ἔχωμεν καλὸν ρώτημα, μικρά μου, ποῦ ἐσκόπευες νὰ ὑπάγῃς; ὑπέλαβεν ὁ Ἰθὲς. Καὶ πῶς ἐδύνασο νὰ διέλθῃς τὰς γεφύρας, φρουραρμένας, πῶς ἐδύνασο χωρὶς νὰ κακοπάθῃς νὰ περιπλεχθῇς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως; Δὲν εἶμαι ἐγὼ, ἀχάριστη, ὅστις μέχρις ἐδῶ σὲ ὠδήγησα διὰ τόσων κινδύνων;

— Σὲ εὐχαρίστουν βεβαίως, Ἰθὲς, διὰ τὴν συνδρομήν σου αὐτὴν, ἐάν ὁ Παρδαιλᾶν ἦτον ἐδῶ, ἐάν τε γίνωσκον, ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν εἶναι ἀφαλῆς!

— Ἴσως εἶναι εἰς θέσιν ἀσφαλεστέραν ἡμῶν, Ἄννα, ἀφοῦ κατοικεῖ ἐν τῷ Λούβρω, ἐν αὐτῇ τῇ αἰθουσῇ τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας!

— Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας ἄς μᾶς βοηθήσῃ! ἐφώνησεν ὁ ἰπποκόμος. Ἴδου ἰππεῖς στρέφοντες διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου!

— Ἐσώθημεν! ἐφώνησεν ἡ δέσποινα Κουρσῶν. Ἴδου ἄνθρωποι μετὰ ὁπλῶν ἐξερχόμενοι τῆς Μονῆς!

— Μήτηρ μου, εἰσελθε εἰς τὴν οἰκίαν, εἶπεν ὁ νεανίας μὲ ὑφορ ἐπιτακτικῶν, ὅπερ ἐδικαίου ἡ περίπτωση. Σοὶ ὑπόσχομαι, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, σὲ ἐπαναθλεύομεν ἐκ τοῦ πλησίον. Σὺ δὲ, ἀδελφὴ μου, μὴ προσέγῃς οὐδὲ λέξιν καὶ ἀφῆσόν με νὰ πράξω ὅ,τι συμφέρει διὰ τὴν σωτηρίαν μας!

— Ὡ υἱέ μου! ἐρχονται! πτωχή μου κόρη! ὑπετονθόριζεν ἡ δέσποινα Κουρσῶν, κρημαμένη ἐπὶ τῆς θύρας, ἣν ἐνόμιζεν, ὅτι θέλει κινήσει.

— Εἰς τὴν ζῶν σου, μήτηρ μου, ἐάν δὲν ἐπαβλήθῃς ταχέως μᾶς χάνεις ὅλους! εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ ὁ Ἰθὲς Κουρσῶν· καὶ σὺ, ἀδελφὴ μου, μὴ κίνειε πρὸς Θεοῦ τὰ χεῖλη!

Ὁ Κουρσῶν περιέμενε νὰ προσεγγίσωσι οἱ ἰππεῖς χωρὶς αὐτὸς νὰ καταβῇ τοῦ ἵππου του, ἔσπερε δὲ τὸ ξίφος του καὶ διὰ τοῦ σώματός του ἐσκέπαζε τὴν ἀδελφὴν του, καθήμενὴν ὀπισθεν αὐτοῦ· ὁ γέρων Δανιὴλ ἠτοιμάσθη ἐπίσης ὅπως μεταχειρισθῇ τὰ ὅπλα του· ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ σκεφθῶσι περὶ ἀμύνης, μωρᾶς οὔσης κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο ἦν τὸ ἰππικόν, ὅπερ ὁ Λούξ τῆς Γουζζῆς ἔπεμπε κατὰ τῶν ἐν τῷ προαστεῖῳ τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ τῶν Πραϊ ἐνοικούντων Οὐγκενώτων, ἡ δὲ μοναστηριακὴ φρουρὰ ἤρχετο ἵνα ἐνωθῇ μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς σφαγῆς. Οὐτοὶ δὲ ἔφερον μετ' ἑαυτῶν καὶ τὸν τμηματάρχη, ὅστις ἐμελλε νὰ τοῖς ἀνοιξῇ τὴν θύραν, ἐκεῖνοι δὲ συνωδεύοντο ὑπὸ τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς.

— Τίς εἶ! ἐφώνησεν, βλέποντες ἀνδρα ἑπιπρον, ὡσεὶ φυλλάσσοντα τὴν πύλην Βουσσῦ. Οὐγκενώτος ἡ καττόλικος;

— Καττόλικος! ἀπεκρίθη ὁ Ἰθὲς Κουρσῶν πρὸς τὸν Μωζιρῶν, ὅστις προσῆλθε ὁ πρῶτος, ὅπως γνωρίσῃ πρὸς ποῖον ὀμιλεῖ.

— Τιώντι φέρεις τὸν λευκὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ πύλου καὶ τὸ μανδύλιον εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα; εἶπεν ὁ Μωζιρῶν, παρατηρῶν τὸν νεόν Οὐγκενώτον, μετ' οὗ ἐδείκνυσε καὶ ἐπαίξε τὴν αὐτὴν νύκτα παρὰ τῷ λαπιτάνῳ Δε-Λόσι. Νομίζω ὅτι πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἔγινες καττόλικος;

— Ἀφ' ὅτου σὰς εἶδον εἰς τὸ παιγνίδιον, ὑπέλαβεν ὁ νεανίας δι' εὐτυχῆ παρουσίας πνεύματος, ἀφ' οὗτο μάλιστα μοὶ ἐκερδίσατε εἴκοσι καὶ πέντε χιλιάδας δουκάτα, ἅτινα σὰς χρωστώ εἰσέτι.

— Εἰκοσιπέντε χιλιάδας δουκάτα; ὑπέλαβεν ὁ Μωζιρῶν, ὅστις ἐνόησεν ἤδη, ὅτι τῷ προσέφερον αὐτὰ ὡς λύτρα καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ τὰ ἀποδεχθῇ. Τιώντι! ἐνθυμούμαι τὸ χρέος σας καὶ σὰς εὐχαριστώ πολύ, ὅτι δὲν τὸ ἐλησμόνησας. Μολοντοῦτο νομίζω, ὅτι ἦσαν πενήκοντα χιλιάδας!

— Καλλίτερον ἀναμνησθῶμαι ἐμοῦ ἔχετε μνημονικὸν τιώντι ἐσφαλα. Σὰς χρωστώ λοιπὸν πενήκοντα χιλιάδας χρυσῶν δουκάτων.

— Εἰς τὸν Θεόν μου εἶσαι ἄξιος παίκτης! ἀλλὰ σὰς παρακαλῶ, πότε σκοπεύετε νὰ μοὶ πληρώσητε τὸ χρέος σας;

— Ἐπὶ λόγῳ τιμῆς σὲ βεβαιῶ, ὅτι θέλω πληρῶσαι τὸ χρέος μου ἄμα σὰς ἀποχαιρετήσω καὶ δυνήθω νὰ ἐπιστρέψω εἰς Βρεταννὴν μετὰ τῆς μητροῦ μου, τῆς ἀδελφῆς μου καὶ τῶν ὑπηρετῶν μας.

— Ποῦ κατοικεῖς; εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ ὁ Μωζιρῶν, πλησιάσας τὸν Ἰθὲς Κουρσῶν καὶ τεινας αὐτῷ τὴν χεῖρα. Θέλω σὲ συντροφεύσει μέχρι τῆς κατοικίας σου, θέλω διατάξει νὰ φρουρήσῃς τὴν θύραν· θέλετε κλεισθῇ ἐντὸς αὐτῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων σας, ἕως οὗ, περαιώσας τὴν ἀποστολήν μου, δυνήθω μόνος νὰ σὰς ὠδήγησω ἐκτὸς τῶν Παρισίων.

Ὁ Μωζιρῶν ἐπέστρεψε πρὸς τοὺς ἰππεῖς του, σταματήσαντας, ὅτε αὐτὸς μόνος προσῆλθε εἰς συνάντησιν τοῦ Κουρσῶν, ὃν περὶπατήσεν, ὡς ἀποστελλόμενον ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως μὲ διαταγὰς. Ὁ τμηματάρχης, συνωδεύόμενος καὶ ἀπὸ περιπόλους, ἤνέωξε τὴν πύλην Βουσσῦ, ἣν καὶ ὁ ἠγούμενος τῆς Μονῆς ἤνέωξεν ἐπίσης. Οἱ ἐνοπλοὶ παρήλλασαν, γυμνὸν τὸ ξίφος φέροντες καὶ τὸ πιστόλιον ἀνοικτὸν, πρὸ τοῦ Κουρσῶν, τῆς ἀδελφῆς του καὶ τοῦ ἰπποκόμου, βλέμματα δυσπιστίας καὶ ἀπειλῶν ἐπ' αὐτῶν ῥίπτοντες. Ὁ Μωζιρῶν, ἀφοῦ διένειμε τὰς θέσεις καὶ ἔδωκε τὰς διαταγὰς του εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν, τῶν ὁποίων τὴν ὠδηγίαν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἀντικαταστάτην του, ἐπλησίασε τὸν νεόν Οὐγκενώτον, ὃν οὐδὲ πρὸς στιγμὴν παρήτησε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Φωνὴ θανάτου ἀντήχησεν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ προαστεῖου, ὃπου θοροβοῦντες διεσκαρπίστησαν οἱ ἰππεῖς τοῦ Μωζιρῶν καὶ οἱ λογχοφόροι τῆς μοναστηριακῆς φρουρᾶς. Ὁ Ἰθὲς Κουρσῶν ἐνόμισε πρὸς στιγμὴν, ὅτι ἄλλο δὲν ὄφειλε νὰ πράξῃ εἰμὴ νὰ πωλήσῃ τοῦλάχιστον ἀκριβῶς τὴν ζῶν του καὶ ὀλίγον εἰλεψε νὰ μὴ περιμένῃ τὴν προσβολὴν, ὅπως κάμῃ χρῆσιν τῶν ὅπλων του.

— Σὰς ἠρώτησα ποῦ κατοικεῖτε; εἶπεν ὁ Μωζιρῶν, ὅστις οὐδεμίαν εἶχεν ἐχθρικὴν διάθεσιν κατ' ἐκείνων, οὗς προὔτιθετο νὰ ἀπολυτρώσῃ.

— Τὰ λύτρα, ὅσα σοὶ ὑπεσχέθη, ὑπέλαβεν ὁ Ἰθὲς Κουρσῶν, περιλαμβάνουσαι ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μου καὶ τοῦ οἴκου μου ἀνεξαιρέτως;

— Καὶ τὸν Κ. Παρδαιλᾶν, ὅστις ἐστὶ αὐτοῦ σύζυγός μου; προσέθηκε ἡ Ἄννα, τεταραγμένη ἀπὸ λυπηρὸν προαίσθημα, ὅπερ καθίστα τὴν φωνὴν αὐτῆς τρέμουσαν.

— Ἄ! ὁ Παρδαιλᾶν; ἐξηκολούησεν ὁ Μωζιρῶν με σημεῖον χαρᾶς ἀποτροπαίου. Διὰ τὸ καλὸν του νηρόμοτον νὰ ἦτο μετ' ἡμῶν, ἀλλὰ εἶναι ἐν τῷ Λούβρω, παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Ναβάρρας.

— Δὲν ἐνόησ' νὰ ὀμιλήσῃ περὶ προσώπων ἄλλων εἰμὴ περὶ τῶν ἐν τῷ οἴκῳ Ζενουιλλᾶν; ὑπέλαβεν ὁ Ἰθὲς. Ἀναλαμβάνετε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοὺς ὠδηγήσητε ἀσφαλεῖς ἐκτὸς τῶν Παρισίων;...

— Μάλιστα, καὶ ἀμέσως, πρὶν ἢ ἡ σφαγὴ ἐκεταναθῇ καὶ θερμανθῇ. Διατάξτε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σας νὰ ἰππεύσῃσι καὶ ὁ ἴδιος θέλω σὰς ὠδηγήσει, χωρὶς οὐδὲ θῆξ τῆς κεφαλῆς σας νὰ ἀπολεσθῇ.

— Ἐάν ἦμην μόνος καὶ περὶ ἐμοῦ μόνου πρόεκειτο οὐδέποτε ἤθελον συγκατατεθῆ νὰ ἐξαγοράσω

τὴν ζῶν μου διὰ χρυσοῦ, ἤθελον δὲ προτιμήσει νὰ ἀποθάνω μετὰ τῶν ἀδελφῶν μου, οὗς προδοτικῶς σφάζουσι!

— Καὶ λοιπὸν, ὑπέλαβεν ἀποτόμως ὁ Μωζιρῶν, λυπήσῃς διὰ τὰς πενήκοντα χιλιάδας τῶν φλωρίων, ἅτινα πρὸ στιγμῆς διωμολόγησι ὡς χρέος ἐκ παιγνίου;

— Ἴδου ἡ οἰκία, ὃπου μένει ἡ μήτηρ μου· ἀπήνησεν εὐγενῶς ὁ νεανίας. Σὰς προσκαλῶ νὰ εἰσελθῆτε, ὅπως ἀμέσως πληρώσω τὸ πρὸς ὑμᾶς χρέος μου!

— Ἄ! Κύριε Κουρσῶν; σὺ εἶσαι; ἐφώνησεν ὁ Ἰάκωβος Σαβερᾶι, φανείς ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τοῦ πρώτου πατώματος. Ἀνάβητε ταχέως, διότι ἔχομεν ἀνάγκην ἡμῶν ἐδῶ.

— Θέλω σὰς περιμένει ἐδῶ, εἶπεν ὁ Μωζιρῶν, μὴ βραδύνετε, σὰς παρακαλῶ, ἐάν ἐπιθυμήτε νὰ δυνήθω νὰ φυλάξω εἰσέτι τὴν ὑπόσχεσίν μου καὶ σώσω ὑμᾶς ὅλους!

Ἡ Ἄννα Κουρσῶν μόνη ἤκουσε φωνὴν θνήσκουσαν, καλοῦσαν αὐτὴν ὀνομαστί. Δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν φωνὴν ἐκείνην, καὶ ἀμέσως, πρὶν ἢ ὁ ἀδελφός της τὸ ἐννοήσῃ, εὐρέθη εἰς τὴν γῆν, τοῦ ἵππου βιαίως πηδήσασα. Ὁ Ἰθὲς ἠκολούησεν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν, τῆς ὁποίας ἡ θύρα ἔμενεν ἡμισυνοικτος, καὶ μόλις τὴν κατέφθασεν, ὅτε αὐτὴ ὀλόδακρος ἐρρίφη ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ μνητοῦ αὐτῆς. Ὁ Παρδαιλᾶν, εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ νὰ ἐκπνεύσῃ τὴν ἐσχάτην πνοὴν, ἀνεῦρε, βλέπων αὐτὴν, ἰκανὴν δύναμιν, ὅπως σφίγγῃ αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκυλάς του καὶ τῇ εἴπῃ τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν.

— Ἄννα, ἀγαπητὴ Ἄννα, τῇ εἶπεν ἐν τῷ μέσω τῶν σπασμῶν τῆς ἀγωνίας· δὲν θέλω νὰ ἀποθάνω πρὶν ἢ σὲ νυμφεῦθω, διότι ἐπιθυμῶ νὰ φέρῃς τὸ πένθος πρὸς ἀνάμνησίν μου.

— Σὲ ἐξορκίζω μὴ λέγῃς, ὅτι ἀποθνήσκεις, ὑπέλαβεν αὐτὴ δακρύνουσα· θὰ σὲ περιποιηθῶ, θὰ σὲ θεραπεύσω, καὶ ἐάν ἀποθάνῃς θὰ σὲ ἀναζήτω...

— Ὅχι! ἀγαπητὴ καὶ προσφιλέ μου Ἄννα! ἡ τέγγη δὲν δύναται νὰ κάμῃ τὸ θαῦμα τοῦτο, νὰ μοῦ σώσῃ τὴν ζῶν, τοιαύτας ἔχοντας πληγὰς, ἡ καὶ μᾶς ὥρας ἐτι ζῶν νὰ μοῦ δώσῃ ἄλλ' ὅ ἀπομένον καιρὸς ἀρκεῖ πρὸς τέλει σου γάμου ἡμῶν· παρεκάλεσα τὸν διδάσκαλον Λαβάρσχ νὰ μᾶς νυμφεύσῃ χριστιανικῶς, ὡς ἐάν ἐμέλλομεν νὰ συζήτωμε ἐπὶ χρόνον μακρὸν.

— Δὲν ἀντιλέγω, ἐάν τοιαύτη ὑπάρχῃ ἡ ἐπιθυμία σου. Ἐξαιτούμαι ὁμως νὰ προσκληθῇ ἐμπρώτοις ἰατρός τις, νὰ σὲ κατακλίνωσιν ἐπὶ στρωμνῆς, νὰ δέσσωσι τὰς πληγὰς σου...

— Ὡ! μὴν ἀναβάλης, κόρη προσφιλέ! Δὲν σοὶ εἶπον, ὅτι ἀποθνήσκω, ὅτι εἶμαι σχεδὸν τεθνεώς; Μὴ παρεμβάλης ἐπὶ πλέον προσκόμματα, μὴ βραδύνῃς τὴν παρηγορίαν, ἣν ἀπὸ σοῦ ἐξαιτούμαι! Ἴδου τὸ μανδύλιον, ὅπερ ἐφύλαξα, ὡς ἐνέχυρον τῆς καρδίας σου, ἰδου ὁ δακτύλιος, ὃν ἐκράτουν, ὡς ἐνέχυρον τῆς χειρὸς σου!

— Ἄς γίνῃ κατὰ τὴν θέλησίν σου, ἀγαπητέ μου

ἄρχων, καὶ πέποιθα, ὅτι ὁ Θεὸς, ὁ καθιερώων τὴν ἔνωσιν ἡμῶν, δὲν θέλει διαρρήξει αὐτὴν τόσον ταχέως διὰ τοῦ θανάτου!

— Κύριε Κουρσῶν! ἐκραζε κάτωθεν ὁ Μωζιρὼν. Πότε θέλετε τελειώσαι τὰς προετοιμασίας σας! Σπεύσατε ταχέως, ἐάν δὲν προτιμᾶτε νὰ μὴ ἀναχωρήσητε ποτέ.

Οὐδείς τῶν κρισταμένων προσέτεχε εἰς τὴν κατεπειγουσαν πρόσκλησιν τοῦ Μωζιρὼν, οὐδείς ἤκουε τὸς φρικώδεις κραυγὰς, αἵτινες ἐξήρχοντο τῶν γειτόνων οἰκιῶν, ὅπου ἤρχισαν σφάζοντες τοὺς Οὐγκενώτους καὶ βίπτοντες αὐτοὺς ἀπὸ τῶν παραθύρων. Ὁ Διαμυρτωρὸς ἱερεὺς διὰ ταιχύτης ἡσυχίας καὶ ἐπιστημότητος ἤρχισε παρασκευάζων τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τέλοςιν τοῦ γάμου τοῦ Κ. Παρδαιλλᾶν, ὡς ἐάν ἡ τελετὴ ἐγένετο ἐν ναῷ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν ψηφισμάτων τῆς εἰρηνοποιήσεως. Ἡ δέσποινα Κουρσῶν καὶ ὁ υἱὸς τῆς γονυκλιτοῦντες ἕμενον πικρὰ τῶ ἠθίσκοντι, οὐτινος τὸ καθήμαγμένον πρόσωπον ἠρνεῖτο νὰ ἐκφράσῃ τὴν γλυκεῖν καὶ λυπηρὴν συνάμα χαρὰν, ἣν ἠθίσαντο ἐν ἐαυτῷ κατὰ τὴν τέλοςιν τοῦ ἀπαισίου αὐτοῦ ἡμεναίου. Ὁ Ἰακώβος Σαβεραϊ, ὄρθιος εἰς γωνίαν τῆς αἰθούσης, διὰ τῆς διανοίας του συμμετέτεχε τῶν προσευχῶν τοῦ λειτουργοῦ καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προσηλοῦτο εἰς τὴν τύχην τῆς οικογενείας αὐτῆς, ἐν τῷ μέτῳ τῆς ὁποίας ὠδήγησεν αὐτὸν ἡ τύχη ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ δὲν ἐπαυε θαυμαζῶν τὴν ὠραίαν κεφαλὴν τῆς Ἄννης, ἣτις, τὸ μέτωπον ἐπὶ τῆς μιᾶς χειρὸς ἔχουσα ἐστηρικμένον, ἐνθὶ διὰ τοῦ ἄλλου ἐμέτρα τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας τοῦ σὺζύγου της, συνεκέντρωσε πᾶσαν τὴν ψυχὴν αὐτῆς εἰς ἀπηλπισμένον καὶ ἀκίνητον βλέμμα.

— Ἄρχων Γκονδρίνε, Βαρῶν Παρδαιλλᾶν, εἶπεν ὁ λειτουργὸς μὲ τόνον σταθερὸν καὶ ἐπιτακτικόν, ὁμνύεις, ὅτι διατηρήσεις εἰλικρινῆ καὶ ἐντίμον προστασίαν εἰς τὴν δεσποίνην Ἄνναν δε-Κουρσῶν, ἣν ἐνώπιον θεοῦ λαμβάνεις ὡς γυναῖκα ἀγαθὴν καὶ ὡς σύζυγον νόμιμον;

— Ὁμνύω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ! ἀπεκρίθη ὁ Παρδαιλλᾶν, ὅστις εὗρε τὴν φυσικὴν αὐτοῦ φωνὴν διὰ νὰ προφέρῃ τὸν ὄρον αὐτόν.

— Καὶ σὺ, παρθένος Ἄννα Κουρσῶν, ὁμνύεις, ὅτι ἀγαπήσεις, ὑπηρέτησεις καὶ εὐχαριστήσεις ἐν παντί πράγματι τὸν ἄρχοντα Γκονδρίνον, Βαρῶν τοῦ Παρδαιλλᾶν, ὃν θέλεις ἔχει ἐνώπιον Θεοῦ εἰς αγαθὸν καὶ πιστὸν σύζυγον;

— Ναί, ὁμνύω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ! ἀπεκρίθη ἡ νύμφη, νέους λυγμοὺς καὶ νέα δάκρυα χύνουσα.

— Εἰς τὸν Θεόν! ἐρώνησεν ἀνυπόμονος ὁ Μωζιρὼν, ἃ τελειώσητε ταχέως; Καταβῆτε ταχέως, εἰ δὲ ἄλλως κατὰ διαδόλου νὰ ἐπάγητε ὄλοι σας!

— Σὺ εἶσαι, Μωζιρὼν; εἶπεν ὁ Σαβεραϊ, προσὰς εἰς τὸν ἐξώστην, ἀμα ἀνεγνώρισε τὸν συμπότην καὶ πυμπαικτορα αὐτοῦ. Τί περιμένεις αὐτοῦ κάτω;

— Σὺ εἶσαι, Σαβεραϊ; ὑπέλαθεν ὁ Μωζιρὼν, ἐκπλαγείς εἰς τὴν συνάντησιν αὐτὴν, ἣτις τὸν ἔκαμην κατ' ἀρχὰς νὰ νομίσῃ, ὅτι τὸν περιεπαίζαν. Τί καμνεῖς αὐτοῦ ἐπάνω;

— Ἐγώ! διορθῶνα τοὺς λογαριασμοὺς μετὰ τοῦ Κουρσῶν, ἀμα τελειώσω αὐτοὺς θέλομεν ἔλθει νὰ σὰς συναντήσωμεν εἰς τὸ Πρεωκλέρκ, συνωδευμένοι ἀπὸ δέδεα ἢ δώδεκα Οὐγκενώτων ξίφη, διὰ νὰ ἐπιληύωμεν τὴν ἐσπερινὴν ὑπόθεσιν μας.

— Εἶσαι εἰς τὰ σωστά σου ἢ μαινέσαι; Νομίζω, ὅτι ἐκοιμήθης ἕως τώρα, ἕπως ἀγνοῆς, ὅτι τοὺς ἔστρωσαν ἐμπρὸς τοὺς Οὐγκενώτους καὶ ἀμα τῆς ἡμέρας ἀνατελλούσης οὐδὲ εἰς θέλει ὑπάρχει ζῶν ἐν Παρισίαις. Συμβούλευσον ἐπίσης καὶ τὸν φίλον σου Κουρσῶν νὰ ἔλθῃ νὰ τελειώσῃ τοὺς λογαριασμοὺς του καὶ μετ' ἐμοῦ.

Ὁ Ἰακώβος Σαβεραϊ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰθουσαν, ὅπου ἤκουσε προφερόμενον τὸ ὄνομά του καὶ εἶδε τὸν Βαρῶν Παρδαιλλᾶν ἀκουμβῶντα ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος καὶ προτεινοντα τὸ οὖς του εἰς τὰ γινόμενα ἔξω, ἐνθὲ ἡ γυνὴ του καὶ ὁ γυναικάδελφός του προσεπάθουν νὰ τὸν κρατήσωσιν ἐπὶ τοῦ τάπητος, ὅπου κατέκειτο· ἐκινεῖτο δὲ σπασμωδικῶς, ἐκτύπα τὸ μέτωπον μὲ τὰς χεῖρας του, ἀπέσκα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, ὡσεὶ ἀναλαθῶν τὰς δυνάμεις καὶ τὴν ἐνεργεῖαν αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐνοήσῃ τὸν ἐπιεικίμενον κίνδυνον, τὸν ἀπειλοῦντα τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀγάπης του· ἐράνη γαληνῶν, ἀμα εἶδε τὸν Σαβεραϊ, ἀλλὰ μετέπεσε πάλιν ἐξητλημένος, ἀσθμαίνων, ἄφωνος καὶ ἄνευ αἰσθήσεως· εἶτα δὲ ποιήσας αὐτῷ σημεῖον νὰ πλητιάσῃ.

— Κύριε Σαβεραϊ, τῷ εἶπεν ἀγωνιῶν, διὰ τοιούτου τρόπου προσηνέχθης εἰς ἐμέ, ἀφοσιούμενος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου, ὥστε εἰμὶ ἀσφαλῆς καὶ βέβαιος περὶ τῆς ἀφοσιώσεώς σου εἰς πρόσωπον, ὅπερ καὶ ἐμαυτοῦ ἀγαπῶ πλέον. Ὅταν ἀποθάνω σοὶ ἀφιερῶ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τὴν προστασίαν σου τὴν χήραν μου· προστατεύουσιν αὐτὴν ὡσεὶ ἰδίαν σου γυναῖκα, ὅπως ἤθελον ἐγὼ προστατεύσει αὐτὴν, καὶ ἔσω ὁ ἀδελφός μου!

— Κύριε Σαβεραϊ! ἐγένου ἤδη σύνοπλος μου, ὑπέλαθεν ὁ Ἰβες Κουρσῶν· γενοὺ ἤδη καὶ ἀδελφός μου μνηστός.

— Ἀδελφός ἐκ μνηστειάς, σύνοπλος, ἀδελφός ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ! παραφόρος ἐρώνησεν ὁ Ἰακώβος Σαβεραϊ.

— Μήτηρ μου, ἡ προῖξ τῆς ἀδελφῆς μου Ἄννης δὲν εἶναι ἐξήκοντα χιλιάδες χρυσῶν δουκάτων;

— Ναί, καὶ αἵτινες εἰσὶ καταθεθειμένοι εἰς ἐξήκοντα κιβώτια ἐντὸς τῆς θέσεως αὐτῆς, εἶπεν ἡ δέσποινα Κουρσῶν. Εἰς σὲ ἀνήκουσι, Κύριε Παρδαιλλᾶν.

— Τὰ δωρῶ καὶ τὰ ἀφήνω κληρονομίαν εἰς τὴν ἀγαπητὴν μοι χήραν, ὑπέλαθε ὁ Παρδαιλλᾶν, διὰ νὰ κάμῃ οἰανδήποτε θέλῃ χρῆσιν αὐτῶν. . . .

— Ἐγώ, ἀδελτῆ μου, χρεῖαν τῶν χρημάτων τούτων σήμερον, διέκοψεν εἰπὼν ὁ Ἰβες δε-Κουρσῶν. Δανείζομαι λοιπὸν αὐτὰ καὶ θέλω σοὶ τὰ ἀποδώσει ἐν τῆς κληρονομικῆς μερίδος μου· διότι ὀφείλω νὰ πληρώσω ἐκ παιγνίου χρεὸς ἐδδομηκόντα χιλιάδων χρυσῶν δουκάτων, καρδισθέντων ὑπὸ τοῦ Κ. Σαβεραϊ. . . .

— Εἰς τὸν Θεόν σου! Τί θέλεις νὰ πράξῃς; ἐρώνησεν ὁ Σαβεραϊ, ἀπώθων τὸ μικρὸν κιβώτιον, ὅπερ ὁ νεανίας πρὸς παρουσίαν.

— Καὶ σὺ δύνασαι νὰ μοὶ τὰ προσφέρῃς, σύνοπλε, ὅπως πληρώσω τὰ λύτρα τῆς μητρός μου, τῆς ἀδελφῆς μου καὶ ὅλων ἡμῶν· διότι ὁ Μωζιρὼν περιμένει ἤδη κάτω εἰς τὴν ὑσαν διὰ νὰ παραλάβῃ τὰς πενήτηκοντα χιλιάδας φραγκῶν, ἅτινα τῷ ὑπεσχέθη ἀντὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

— Κύριε Κουρσῶν! ἐρώνησεν ἐτι ὁ Μωζιρὼν· ἐάν βραδύνητε νὰ καταβῆτε περὶ οὐδενὸς πλέον ἀποκρίνομαι καὶ ἀποσύρω τὴν περὶ ἀσφαλούς ὀδηγίας ὑμῶν ὑπόσχέσιν μου!

Ἡ Ἄννα ὠλόλυζεν προσκλινῆς οὖσα ἐπὶ τοῦ ἐκπνέοντος σὺζύγου της, μὴ βλέποντος μὲν πλέον ἀλλὰ διὰ λόγων παρηγοροῦντος αὐτὴν. Ἐπὶ πᾶν ἄλλο κατέστη ἀναισθήτος· οὐδεμίαν ἢ Ἄννα εἶχε συνειδήσιν, οὐδεμίαν φροντίδα περὶ τοῦ ἐπιεικίμενου περικυκλοῦντος αὐτὴν κινδύνου, τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν αἱ μανιώδεις κραυγαὶ δὲν ἔφθονον μέχρι ἀκοῆς αὐτῆς· διότι μόνον ἑαυτὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπίστευε μετὰ τοῦ προσφίλου· ἀντικείμενου, ὅπερ ἐνόμιζεν, ὅτι φιλονεικεῖ ἀπὸ τοῦ θανάτου. Ὁ Παρδαιλλᾶν, εἰ καὶ ἀγωνιῶν, κατενόητε τινὰς τῶν πενήθμων κραυγῶν, αἵτινες ἐπλήρουν τὸ πρόσστηον, ἐνόησε, ὅτι, τῆς ἀμύνης ἀποβαινούσης ἀδυνάτου, ὄφειλον νὰ φύγῃ καὶ ἀνυπόμονος περιέμενε τὸν θάνατον, ὅπως μὴ ἡ ζωὴ του καταστῆ πρόσκομμα εἰς τὴν φυγὴν τῶν ἄλλων.

— Ἄννα! σὲ διατάσσω νὰ ἀκολουθήσῃς ἐκεῖνον, ὃν σοὶ ἐξέλεξα εἰς φύλακα, ὀδηγὸν καὶ ἀντιλήπτορα! εἶπεν ὁ Παρδαιλλᾶν δι' ἐπιτακτικῆς φωνῆς. Σαβεραϊ, λάβε εἰς ἀνάμνησιν τῶν γενναίων ὑπηρεσιῶν σου πρὸς με, τὸ μανδύλιόν μου καὶ τὸν δακτύλιόν αὐτόν, ὃν ἐλπίζω, ὅτι δὲν θέλει ἀπὸ σοῦ ἀφαιρέσει ἡ χήρα μου.

— Ἐλθε, Κυρία μου! εἶπεν ὁ ἄρχων Κουρσῶν εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἣτις ἀπῆλθεν εἰς παρασκευὴν τῶν ἵππων καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκαίων τοῦ ταξιδίου· ἐλθε, ἀδελφῆ μου, οὐδὲ στιγμήν ἔχομεν πλέον ἀναβολῆς! Ὁ Κ. Μωζιρὼν εὐχαριστεῖται νὰ συνοδεύσῃ ἡμᾶς αὐτοπροσώπως ἕως οὗ εὐρεθῶμεν εἰς ἄσυλον καὶ ἀσφαλὴ θέσιν.

— Χαῖρε, σοὶ λέγω, Κυρία Παρδαιλλᾶν! ἐρώνησεν ὁ ἠθίσκων· χαῖρε ἀδελφέ μου! Χαῖρε, Ἰβες! Χαίρετε πάντες σεῖς, οὗς παραδίδω εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Θεοῦ!

Καὶ τοὺς λόγους τούτους τελειῶν ἔστρωσε βιαίως τὰ πανία τὰ δένοντα τὰς πληγὰς του καὶ προὐκάλεσεν αἱμορραγίαν, καταπιζήσαν αὐτὸν ἄσφαρ. Ἡ Ἄννα ἔβριζε λειποθυμημένη ἐντὸς κυμάτων αἵματος· ὁ Ἰακώβος Σαβεραϊ ἐσῆκωσε καὶ ἔφθον αὐτὴν ἀναισθητὸν καὶ ἀκίνητον εἰς τὴν ἀμαζαν, ὅπου ὁ Ἰβες Κουρσῶν ἔστρεψεν ἤδη τὴν μητέρα αὐτοῦ. Ἡ συνοδία ἤρχισε ὀδεύουσα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μωζιρὼν, ὅστις ὅμως πολλὰ ὑπέστη, ὅπως ἀνενοχλήτως διέλθῃ τὸ πρῶσστηον. Ὁ Ἰβες Κουρσῶν μολοντούτο εἶχε διατάξει τοὺς ἀνθρώπους του καὶ αὐτὸν τὸν

διαμυρτωρὸν ἱερέα νὰ λάβῃσι τὸ σύνθημα τῶν καττολίκων, δηλαδὴ τὸν λευκὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ πύλου καὶ τὸ λευκὸν μανδύλιον περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. Ἄλλ' οἱ φονεῖς τόσο ἐδίψων ἐπὶ σφαγὴν, ὥστε παντοῦ ἐξήτουν θύματα καὶ οὐγκενώτους ἐθεώρουν πάντας ὅσους ἀν' ἐδίψον μὴ κεκλιθῶμένους αἵματι. Ὁ Σαβεραϊ εὐτυχῶς παρέστη ἐπὶ τούτου ὅσας ἐδύναντο νὰ ἐπιθυμήσωσιν ἐγγήθεισι οἱ δημοῖσι του.

— Αὐτὸς, ἔλεγον δεικνύοντες τὸν Σαβεραϊ, ὡσαν παλληκάρη εἰργάστη! Οὐγκενώτος ἄς ἀποθάνῃ (1) ἐάν δὲν ἔλαβε συγγοροχάρτιον διὰ ἐξέτη!

Ὅτε ἡ ἀμαζα εὐρίσκειτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ ἁγίου Κλαυδίου (Σαιν-Κλου), ἐκτὸς πάσης προσδοχῆς καὶ καταδιώξεως τῶν καττολίκων, καὶ ἡ ὁδὸς αὐτὴ ἦτο πλήρης φυγάδων ἀπὸ τῆς σφαγῆς, ὁ Ἰβες Κουρσῶν προσεκάλεσε τοὺς ἀνθρώπους του νὰ ἀφαιρέσωσιν τὸν σταυρὸν καὶ τὸ μανδύλιον, ἅτινα ἐπροστάτευσαν μὲν αὐτοὺς μέχρι τούδε, ἐρεσῆς ὅμως ὑπῆρχον ὀλέθρια εἰς αὐτοὺς, ἐπειτα δὲ στραφεῖς πρὸς τὸν Μωζιρὼν εὐχαρίστησεν αὐτὸν διὰ τὴν προστασίαν του καὶ τῷ προσήνεγκε τὸ κιβώτιον, τὸ περιέχον πλείονα τῶν ὄσων συνεφώνησαν διὰ λύτρα.

— Τὸ ποσὸν εἰναι ὀλόκληρον καὶ ἐτι μεγαλύτερον, τῷ εἶπεν ὁ νεανίας· κατὸν δὲν ἔχομεν διὰ νὰ τὸ μετρήσωμεν. Μολοντούτο, Κύριε, δὲν εἶναι ὁ λογαριασμός ἡμῶν ἐξωφλημένος· μοὶ ὄφειλετε, καὶ σεῖς καὶ οἱ φίλοι σας, χρεὸς ὀπλων καὶ ξίφους, οὐχὶ εἰς τὸ Πρεωκλέρκ, ἐξοφλητῆτομενον, ἀλλὰ, τῇ βοήθειᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ πεδίου μάχης, ὅπου οἱ Οὐγκενώτοι θέλουσιν ἐξαγοράσει τὴν ἀπιστίαν τῶν δολοφόνων αὐτῶν.

Ὁ Μωζιρὼν ἔλαβεν τὸ κιβώτιον, τὸ ἠέφερε, ἵνα ἴδῃ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ ἔθεσε πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐρικπέιου, καὶ ἀμέσως στραφεῖς ἤρχισε καλπάζων ταχύ πρὸς τοὺς Παρισίους. Ἄλλ' ὁ Ἰακώβος Σαβεραϊ τῷ ἐρώνητε νὰ σταθῇ, τὸν κατέφθινε πενήτηκοντα βήματα μακρὰν τῆς συνοδίας καὶ βίπτόμενος ἐπὶ τὰ ὀπίσθια τοῦ ἵππου του:

— Εἶσαι αἰχμαλώτος μου, Μωζιρὼν, ἐρώνησε, καὶ σοὶ ἐπιβάλλω ὀγδοήκοντα χιλιάδας χρυσῶν δουκάτων λύτρα!

— Ὁ ἀστεῖσμός εἶναι ὠραίος, Σαβεραϊ! ὑπέλαθεν ὁ Μωζιρὼν, εἰς τὸν λαίμυρνον τοῦ ὁποίου ὁ Ἰακώβος ἠνεγχεν ἤδη τὴν αἰχμὴν τοῦ ξίφους του. Δὲν ἔχω ὁμῶς καιρὸν νὰ παίξω ἐδῶ. . . τὸ κνήμιον δὲν ἐτελείωσεν εἰσέτι ἐν τῷ πρῶσταιῷ τοῦ ἁγίου Φερμανοῦ.

— Ἐρχεσαι νὰ κερδίσῃς τὸν παράδεισον μετ' ἐμοῦ; Δὲν ἀστειάζομαι, Μωζιρὼν, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μοὶ βοηθήσῃς τὸ κιβώτιον, τὸ περιέχον τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας δουκάτων, εὐνοουμένου, ὅτι θέλεις μοὶ χρεωστῆ εἰσέτι εἰκοσι χιλιάδας ἀκοῦμαι νὰ πιστεύω τὸν λόγον σου, ἐάν δὲν προτιμᾶς δεδεμένους τὰς χεῖρας νὰ με συνοδεύσῃς εἰς τὴν Ροσσέλην (2).

(1) Σημ. ταυτόσημον τοῦ παρ' ἡμῶν: «Τὸ ὄρκος ἂς πεθάνω». . . . (2) Σημ. Παρ' ἡμῶν: «ἐάν δὲν ἔχῃς διαθέσει νὰ κατοικήσῃς εἰς τὸν Μενδρεσέν».

— Σαβεραΐ! δὲν παίζεις λοιπόν; Τί! ἀχρεῖε προδότα, ἀξίους νὰ μοῦ ληστεύσῃς τὴν περιουσίαν μου!
— Σὺ ὁ ἀπολυτρωτὴς διὰ χρημάτων τοὺς ἄλλους οὕτως ὀφείλει νὰ ἀπολυτρωθῇς. Μὴ κατηγορεῖς με ἐπὶ προδοσίᾳ, ἀφοῦ ἤδη εἰμί Οὐγκενῶτος καὶ ὑποχρεοῦμαι νὰ ἐκδικηθῶ κατὰ τῶν φονέων καὶ σφαγέων τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ μου Βαρώνου Παρδαιλλᾶν.

Τρόντι ὁ Ἰακώβος Σαβεραΐ ἀπωμόσατο τὸν Κατολικισμόν, ἐνυμφεύθη τὴν χήραν Παρδαιλλᾶν καὶ

ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἀνδρειοτάτων ἀρχηγῶν τοῦ Καλέηνικοῦ στρατοῦ, εἰ καὶ εἰς τὰ βῆθη τῆς καρδίας αὐτοῦ ἠύγνωμονεῖ εἰς τὴν νύκτα τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, διότι εἰς αὐτὴν ὤφειλε τὴν περιουσίαν, τὴν γυναῖκα καὶ τὴν εὐτυχίαν του. Ἐκτοτε δὲ οὐδὲ κύβους, οὐδὲ χαρτία ἐπαίξε.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ τοῦ Π. Α. Ἰακώβ)

Τ Ε Λ Ο Σ .

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Β'. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΡΩΣΙΩΝ.

Ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ῥωσιῶν Ἀλέξανδρος ὁ λήνιον, ἀνήγγειλε τὴν γέννησιν ταύτην πρὸς τὸν ἀρ-
Β', ἐγεννήθη τὸ 1818 ἔτος ἐν Πετρούπολει, βασι-
λευόντος τοῦ θειοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. Ὁ ἐπιστολῆς, τὴν ἁποίαν, ὡς λέγει ὁ ἱστοριογράφος
πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος, ὁ εὐκλεῶς καταλύσας ἐπ' Schnitzler, πρέπει νὰ κατατάξῃ ἡ ἱστορία μεταξὺ
ἐσχάτων τὸ ζῆν, διάγων τότε βίον μονήρη καὶ γα-
χιεπίσκοπον Μόσχας Αὐγουστίνον διὰ τῆς ἐπομένης
τῆς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν στρατὸν, ἧς σκοπὸς ἦτο ἡ
κατάλυσις τοῦ βασιλεύοντος οἴκου, ἡ ἐκλογὴ δημο-
προβλήτου ἡγεμόνος, καὶ ἡ παραδοχὴ πολιτεύματος
φιλελευθέρου. Ἐπίκαιρον δὲ, εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκο-
ποῦ τούτου, ἐθεώρησε τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ
Ἀλεξάνδρου, καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ
διαδόχου αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ, μετὰ τὴν παραίτησιν
τοῦ Κωνσταντινίου, ὁ ἀναγορευθεὶς αὐτοκρά-
τωρ ἐμελλε νὰ εἶναι ὁ Νικόλαος, οἱ συνωμοταί, διὰ
νὰ παρασύρωσι τὸν στρατὸν, ἐμελλον νὰ παραστή-
σωσι τὸν Νικόλαον ὡς σφετεριστὴν τῶν δικαιωμά-
των τοῦ ἀδελφοῦ του.

« Πανιέρωτατε δέσποτα !

» Εἶδον μετὰ φόβου ἀσθενοῦς θνητοῦ, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐλπίδος πιστοῦ χριστιανοῦ, προσεγγίζουσαν τὴν κρισιμωτέραν ὥραν τοῦ βίου μου· ἀγνοῶν τί μοι ἐπερύλασεν ἡ θεία πρόνοια, ἐνίσχυσα τὴν ψυχὴν μου δι' εὐσεβοῦς εὐχῆς, (ταξίματος καὶ προσεδόκων μετὰ ταπεινώσεως καὶ ὑπομονῆς τὴν θέλησιν τοῦ Κυρίου.

» Ἡ θεία πρόνοια ἔνευσε νὰ μοὶ ἐπιδαφιλεύσῃ τὴν εὐτυχίαν τοῦ νὰ γείνω πατὴρ, εὐδοκήτασα νὰ διαφυλάξῃ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸν υἱόν. Ἡ ἔκφρασις τῆς εὐγνωμοσύνης, περιττὴ πρὸς τὸν ἐτάζοντα νεφρὸν, ἀποκαθίσταται ἀπαραίτητος εἰς τὰς εὐγνώμονας καρδίας. Κατὰ τὴν εὐχὴν μου (τάξιμον) ἦν τινα σπεύδω νὰ ἐκπληρώσω, θέλω ἀνεγείρει ἱερόν τέμενος εἰς τιμὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Νεῦσκη, ἐν τῷ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Νέας Ἱερουσαλῆμ. Τοῦτο δὲ θέλει εἶσθαι ταπεινὸν ἀνάθημα πατρὸς εὐτυχοῦς ἀνατιθεμένου εἰς τὸν Παντοδύναμον τὸ πολυτιμότερον αὐτοῦ ἀγαθόν, τὴν σύζυγον καὶ τὸ τέκνον.

» Ἡ Ὑμετέρα Πανιέρωτης ἔσεται βοηθὸς καὶ ὁδηγός μου κατὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προσφιλοῦς τούτου ἔργου. Εὐχαὶ ἐνθερμοὶ ὑπὲρ τε τῆς μητρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, κατευθυνθήτωσαν εἰς οὐρανὸν ἐκ τοῦ ἁγίου τούτου βήματος, ὅπερ θέλει ἀνεγείρει πατὴρ εὐγνωμοσύνη! Εἶθε ὁ Παντοδύναμος διατηρήσει ἐπὶ μακρὸν τὰς ἡμέρας αὐτῶν διὰ τε τὴν ἰδίαν εὐτυχίαν, τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ τὴν τιμὴν καὶ ὠφέλειαν τῆς πατρίδος!

» Ἐπικαλούμενος τὰς θεοσκεπιεῖς ὑμῶν εὐχὰς ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, μένω κ. τ. λ.

» ΝΙΚΟΛΑΟΣ. »

Ὅτε ὁ Νικόλαος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἠγνόει ὅτι ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ ἀδελφὸς Κωνσταντίνος ἐμελλε νὰ παραιτηθῇ τῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου δικαιωμάτων, καὶ ὅτι τὸ νεογόνον ἤθελε συντελεσθῆ, βρέφος ἔτι, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', συνκροτήθη συνωμοσία, ἐπεκτείνασα τὰς ρίζας αὐτῆς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν στρατὸν, ἧς σκοπὸς ἦτο ἡ κατάλυσις τοῦ βασιλεύοντος οἴκου, ἡ ἐκλογὴ δημοπροβλήτου ἡγεμόνος, καὶ ἡ παραδοχὴ πολιτεύματος φιλελευθέρου. Ἐπίκαιρον δὲ, εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἐθεώρησε τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κωνσταντινίου, ὁ ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ ἐμελλε νὰ εἶναι ὁ Νικόλαος, οἱ συνωμοταί, διὰ νὰ παρασύρωσι τὸν στρατὸν, ἐμελλον νὰ παραστήσωσι τὸν Νικόλαον ὡς σφετεριστὴν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ταῦτα καὶ ἐγένοντο, καὶ ἤβλεπεν ἴσως ἐπιτύχει ὁ ἀνίερὸς τῶν συνωμοτῶν σκοπός, εἰάν ὁ Νικόλαος δὲν ἔδιδεν ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης σημεῖα τῆς γενναιότητος καὶ τῆς μεγαλοφυΐας, τὰς ὁποίας ἐμελλεν ἐπὶ τα-

σοῦτον νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον.
α Ὁ Νικόλαος, λέγει ὁ Schnitzler, ἔμαθεν ὅτι ἐφυλακίσθησαν τέσσαρες ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐφιππου πυροβολικοῦ, (ὡς στασιασταί) καὶ ὅτι διετάχθη νὰ μείνῃ ἐν τῷ στρατῶνι αὐτοῦ ὅλον τὸ σύνταγμα τῶν μικρῶν δὲ ἔπειτα, πρὸς τὴν μίαν ὥραν, ἐληροφορήθη καὶ τὰ περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ συντάγματος τῆς Μόσχας, καὶ τὴν φανεράν ἐπανάστασιν πολλῶν παρὰ τὰ ἀνάκτορα λόγων. Ἀμέσως λοιπὸν ἐφρόντισε τὰ δέοντα, διατάξας διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐπιτελῶν τῆς φρουρᾶς τὸ μὲν σύνταγμα Σεμένωφ νὰ μεταβῇ ἀμέσως εἰς καταστολὴν τῆς στάσεως, τὴν δὲ ἐφιππον φρουρὰν νὰ εἶαι ἐτοιμῆ. Αἰσθανόμενος δὲ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ φανῇ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἠσπᾶσθη τὴν σύζυγον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπεκαλέσθη μετ' αὐτῆς, ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῶν βασιλείων, τὴν θεϊαν εὐλογίαν, καὶ ἐνίσχυσε τὴν αὐτοκράτειραν δι' ἀνδρικών λόγων. Εἶτα λαβὼν ἀπὸ τῆς χειρὸς τὸν νέον δοῦκα, ἀγγελόμορφον ὀκταετὲς παιδίον, κατέβη εἰς τὸ κύριον κατάλυμα τῆς φρουρᾶς τοῦ παλατιοῦ, καὶ διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ γεμίσωσι τὰ πυροβόλα, καὶ νὰ καταλάβωσιν ὅλας τὰς εἰσόδους. Παρουσιάσας δὲ μετὰ ταῦτα τὸν υἱόν του πρὸς τοὺς στρατιώτας· «Εἰς ὑμῶν, εἶπε, τὴν πίστιν τὸν ἀναθέτω· εἰς ὑμᾶς ἀνήκει νὰ τὸν ὑπερασπισθῆτε.» Οἱ εὐζῶνοι τῆς Φινλανδίας, συγκινηθέντες τότε μέχρι δακρύων, ὡμοσαν νὰ περιφρουρήσωσιν αὐτὸν διὰ τῶν ἰδίων σωματίων. Καὶ λαβόντες τὸ παιδίον εἰς τὰς ἀγκάλας των, τὸ κατεφίλουσαν καὶ τὸ ἐβίβουσαν ὥστε κατανοκτικωτάτη ὑπῆρξεν ἡ ὥρα καθ' ἣν ὁ βασιλόπαις, ἀσθενὴς μᾶλλον ἢ εὐρωστος, ξανθὸς καὶ περιλευκος, μετεβιβάζετο ἀπὸ φάλαγγος εἰς φάλαγγα, ἐκφοβιζόμενος ἴσως ὑπὸ τῆς ἀγάπης τὴν ὁποίαν ἐδείκνυον πρὸς αὐτὸν οἱ μελανωποὶ ἐκεῖνοι στρατιῶται, ὑπὸ τοῦ στίλβοντος μύστακος καὶ τοῦ ἀρρενωποῦ ἤθους αὐτῶν, καὶ ὑπὸ τῆς αἰφνιδίας ἐκρήξεως τοῦ ἐνθουσιασμοῦ των. Εὐρίσκετο ὁμῶς μετὰ τῶν χειρῶν πιστῶν καὶ βεβαίων ὁ Ῥώσος στρατιώτης, ὅταν ἀπαξ ὑποσχεθῇ, ὅταν πρᾶξις ἐμπιστοσύνης μαλάξῃ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, προτιμᾷ νὰ κρουρηθῇ μεληδὸν ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ. Οὕτω καὶ οἱ εὐζῶνοι ἐρύλαττον ἀγρυπνοὶ τὴν πολυτίμον παρακαταθήκην, καὶ ἀποποιήθησαν ἂν ἀποδώσωσι τὸ παιδίον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν παιδαγωγόν του, τὸν συνταγματάρχην Μέρδερ, ζητήσαντα αὐτό, εἰπόντες· «Ὁ Θεός, γινώσκει τὴν καρδίαν ἐκάστου· τὸν υἱὸν θέλομεν ἀποδώσει εἰς τὸν πατέρα, εἰς μόνον τὸν πατέρα.»

Οὕτω ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Β', μετράκιον ἔτι ὢν, συνήρρησεν εἰς τὴν διασκέδατιν τῆς συνωμοσίας καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ θρόνου τῶν πατέρων αὐτοῦ. Ἀναβάς πρὸ μικροῦ εἰς τὸν θρόνον τοῦτον, δὲν ἔλαβεν εἰσέτι ἀφορμὰς νὰ δεῖξῃ τὰ προτερήματα καὶ τὸν χαρακτήρα του. Ὡσαύτως καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόλαος, ἀγαπῶν, πρὶν ἔτι βασιλεύσῃ, τὴν οἰκειακὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ μόνος ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἰδίων τέκνων, ἐκρῆπτεν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μελλόντων αὐτοῦ ὑπηκόων τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων, τὴν μεγαλοφυΐαν, καὶ τὴν ἀ-

δάμαστον σταθερότητα του χαρακτήρος, ὡν ἔδωκε μεγάλα καὶ ἀδιάκοπα δείγματα, κατὰ τὴν τριακονταετῆ διάρκειαν τῆς βασιλείας του.

Ἐλπίζομεν ὅτι καὶ ὁ υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ θρόνου τοῦ Νικολάου, εἶναι καὶ τῶν ἀρετῶν ἐκείνου κληρονόμος, καὶ ὅτι διὰ τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν σῆς Ἀνατολῆς μερίμνης αὐτοῦ, θέλει καταστήσει τὸ ὄνομά του προσφιλέσ και εὐλογητὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΥΣ

διαίρεσεως τοῦ Ἀττικοῦ λαοῦ.

(Κατὰ τὸν Σχοίμαννον, περὶ τῶν παρ' Ἀθηναίους Ἐκκλησιῶν συγγραψάντα

G. F. Schoemann de Comitibus Atheniensium).

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε φυλλάδ. ΡΚΑ).

Ἄλλ' ἐπανέλωμεν ὅθεν παρεξέτραπήμεν. Εἶπον ὅτι περὶ τῆς συστάσεως, τῶν ὀνομάτων καὶ τῆς καθόλου σχέσεως τῶν φυλῶν μετὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς πρότερον κατοικοῦς ἐπιμιζίαν αἱ γυνῶμαι καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχαίων εἶναι διάφοροι· διότι οἱ Γελέοντες παρά τινων μὲν Γεδέοντες, παρ' ἄλλων δὲ Γελέοντες λέγονται (1), ὀνόματα ἐκ τοσοῦτον ὁμοίων συγκείμενα γραμμάτων, ὥστε πᾶς τις κατανοεῖ πόσον μὲν λεληθότως ἐδύνατο νὰ μεταλλάξῃσι πρῶς ἄλληλα, πόσον δ' εὐκόλως καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι νὰ πλανηθῶσιν, ἀφοῦ τὰ ὀνόματα ἐκείνα κατηργήθησαν ἐν Ἀθήναις, ἢ δὲ τῶν ἀρχαίων φυλῶν διάταξις ἤρχισε παρὰ τοῖς πολλοῖς εἰς λήθη νὰ παραδίδηται· ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ γνησίου σχηματισμοῦ τοῦ ὀνόματος ἐκείνου πᾶσαν ἡμῶν ἀμφιβολίαν αἶρει τὸ κύρος τοῦ Κυζικηνοῦ μαρμαροῦ (2), ἐν ᾧ οὐχ ἅπαξ εὐδιακριτῶς γράφεται ΓΕΛΕΟΝΤΕΣ, ὅπερ καὶ παρ' Ἡρόδοτῳ, συγγραφεῖ ἀρχαιότατῳ, πάντα τὰ χειρόγραφα, δύο ἢ τριῶν ἐξαιρουμένων, παρέχουσι. Διότι τις ἤθελε πιστεύσει ὅτι τῶν Κυζικηνῶν ἡ πολιτεία τὰ ἀληθῆ καὶ ἀρχαῖα τῶν φυλῶν αὐτῆς ὀνόματα ἢ ἤθελεν ἀγνοεῖ, ἢ αὐθαγέρτως· ἤθελε μεταβάλλει, καὶ οὕτως, ὥστε ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀρχαίου ὀνόματος νὰ παραδεχθῶσι νέον οὐδενὸς ἀναλόγως σχηματισθὲν καὶ σημασίαν οὐδὲν

(1) Γελέοντες παρ' Ἡρόδοτῳ Ε' 66. Γεδέοντες παρ' Πλούταρχῳ ἐν βίῳ Σόλωνος 23. Τελέοντες παρ' Εὐριπίδῃ ἐν Ἴων 457 D. Ἰουλίῳ Πολυδαίκεϊ Η' III καὶ Στεφάνῳ Βουλαντίῳ ἐν λ. Αἰγικορεῖς, ἐνθα ὁμοίως τινὲς ἐκδόσεις ἔχουσι Γελέοντες.
(2) Ἰδ. Καθ' ἡμεῖς Kœrœil d'Antiquités. Tom. II. tab. 59-62.

ἤττον σκοτεινὴν ἔχον, τοιοῦτόν δέ τι θέλουσι νὰ διαδώσωσιν οἱ διατεινόμενοι ὅτι τὸ μὲν Γελέοντες εἶναι τὸ ἀληθὲς καὶ ἀρχαῖον ὄνομα, τὸ δὲ Γελέοντες κατὰ νεώτερον κλίσειν ἀπὸ τοῦ Γελέως, τοῦτο δ' ἐκ τοῦ Γεώλεως, ὅ. ἔ. λέως γεωργικός, καθήρη ἄλλα τοιοῦτου λέξεων σχηματισμοῦ οὐδὲν παράδειγμα ἐγὼ τοῦλάχιστον γινώσκω. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ γέγραπται Αἰγικορεῖς καὶ πληθυντικῶς Αἰγικορεῖς, ἀντ' οὗ παρ' Εὐριπίδῃ ἄττικῶς ἀναγινώσκειται Αἰγικορῆς προσετι Αἰγικορεῖς, καὶ οὐχὲ Ἐργάδεις, ὡς παρὰ Πλούταρχῳ τέλος Ὀπλητες καὶ οὐχὶ Ὀπλίται, ὅπερ ὁ αὐτὸς γράφει (3).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν φυλῶν περὶ δὲ τῆς σημασίας αὐτῶν δὲν εἶναι μικροτέρα ἢ διαφωνία. Καὶ τοῦτο μὲν εὐκόλως πᾶς τις ἐνοεῖ ὅτι τὰ τοιαῦτα, Ὀπλητες, Αἰγικορεῖς Ἀργαδεῖς ἐδόθησαν ταῖς φυλαῖς ἀπὸ τοῦ εἴδους τοῦ βίου· ἀλλ' οὕτε τὸ τελευταῖον αὐτῶν Ἀργαδεῖς εἶναι ἱκανῶς ἐναργὲς καὶ ὠρισμένον, καὶ τὸ τέταρτον τῶν ὀνομάτων Γελέοντες μῶλις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ. Ὁ Πλούταρχος, φέρ' εἰπεῖν, λέγει ὅτι Ὀπλίται εἶναι τὸ μάχιμον, Ἐργάδεις τὸ ἐργατικόν, Αἰγικορεῖς οἱ ἐπὶ νομαῖς καὶ προβατείαις διατρίβοντες, καὶ τέλος Γεδέοντες (διότι οὕτω παρ' αὐτῷ γράφεται) οἱ γεωργοί. Ὁ δὲ Στράβων λέγει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ βίου διηροῦντο εἰς ἱερεῖς (ἱεροποιούς), στρατιώτας (φύλακας), γεωργούς, τεχνίτας καὶ μισθωτοὺς (δημιουργούς) (4)· ποιμένων δὲ οὐδεμίαν φυλὴν ἀναγνωρίζει· ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν ἀναφέρει τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες παρὰ Πλούταρχῳ ἐλλείπουσι. Θέλομεν λοιπὸν νομίσαι ὅτι τοὺς Αἰγικορεῖς ἐξέλαβεν οὗτος ἀντὶ τῶν ἱερέων, ὅπερ ἐπῆλθεν εἰς τινων τὸν νοῦν (5); Ἄτοπον βεβαίως. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν Ὀπλήτων ἢ Ἀργαδεῶν τὸ ὄνομα

(3) Ὁ Ἡρόδοτος (ἐνθ. ἀν.) ὀνομάζειν τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἴωνος ἀφ' ὧν συνήθως τὰ ὀνόματα ταῦτα παρήγοντο, ἔχει τὰς γενικὰς Αἰγικορεῖς καὶ Ἀργαδεῶν, τῶν ὁποίων ὀνομαστικὰ εἶναι Αἰγικορῆς τῆς γ' καὶ Ἀργάδης τῆς δ' κλίσεως. Οὕτω δὲ ἐκαλοῦντο ἐκείνοι ἐν τοῖς μύθοις, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι καὶ τῶν φυλῶν τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα ἦσαν Αἰγικορεῖς καὶ Ἀργαδεῖς, ἐπὶ ὀλιγότερον Ἀργαδεῖς, ὅπερ τινες ἐνόμισαν. Παρ' Εὐριπίδῃ φέρεται Ἀργαδῆς. ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναγνωστὸν Ἀργαδεῖς.

(4) Εἶναι οἱ νομίζοντες ὅτι ὁ Στράβων διέστειλε μὲν τὰς φυλὰς ἀπὸ τῶν εἰδῶν τοῦ βίου, ἀλλὰ δὲν παρετήρησεν (εἰ καὶ οὐδὲν τούτου προδηλότερον) ὅτι τρία τῶν ὀνομάτων ἐκείνων οὐδὲν ἄλλο δηλοῦσιν, εἰμὴ βίου· ἀλλ' οὗτοι ἀδικουσι, νομίζω, τὸν ἀκρεβέστατον καὶ νοσημονίστατον συγγραφέα. Οἱ λόγοι τοῦ Στράβωνος εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ δὲ (Ἴων) πρῶτον μὲν εἰς τέσσαρας φυλὰς διεῖλε τὸ πλῆθος, εἴτα εἰς τέσσαρας βίους κ. τ. λ. Ἐπερ κατὰ τὴν ἑμὴν κρίσιν οὐδὲν ἕτερον σημαίνουσιν, εἰμὴ ὅτι ὁ Ἴων πρῶτον διήρξατο τὸν λαὸν εἰς τέσσαρας φυλὰς, καὶ ἕτερον ἀπένειμεν ἐκάστη τὸ ἴδιον ἐπινηδέυμα τῇ μὲν τὰ ἱερά, τῇ δὲ τὰ στρατιωτικὰ τῇ τρίτῃ τὴν γεωργίαν καὶ τῇ τελευταῖα τὰς τέχνας καὶ πᾶσαν τὴν ἐμμοσθὸν ἐργασίαν.

(5) Οἶον τοῦ Μουσγραφίου (εἰς Εὐριπίδου Ἴωνα 457 D) νομίζοντος ὅτι καὶ ἐν τούτῳ ὀρθότερον φρονεῖ ὁ Στράβων ἢ ὁ Πλούταρχος, ὁ δὲ Εὐριπίδης εἶναι ὑπὲρ τῆς ἐξηγήσεως ἐκείνης (Αἰγικορεῖς = ἱερεῖς) καθότι θέλει ὅτι οἱ Αἰγικορεῖς ἐλλήθησαν ἀπὸ τῆς Αἰγιδόρος, ἀσπίδος τῆς Ἀθηναῖας.

ἀρμόζει τοῖς ἱερεῦσιν. Οὐδὲν ἄρα ἕτερον ἡμῖν ὑπολειπεται, εἰμὴ νὰ νομίσωμεν ὅτι οἱ Γελέοντες ἦσαν ἱερεῖς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Στράβωνος, ἥτις ἐμοίγε φαίνεται πιθανώτερα τῆς τοῦ Πλούταρχου. Διότι ὁ μὲν Πλούταρχος, ἢ οἱ χρησιμεύσαντες αὐτῷ ὡς ὀδηγοὶ εἰκάσαντες, ὡς φαίνεται, περὶ τῶν ἐπιτηδεύματων τῶν φυλῶν ἐκ τῆς σημασίας τῶν ὀνομάτων, περὶ μὲν τῶν τριῶν πρώτων οὐδὲν ἄλλο ἐδύνατο νὰ νομίσωσιν, ἢ ὅτι εἶδομεν ὅτι ἐνόμισαν· τὸ δὲ τῶν Γεδέοντων ἢ Γελέοντων ὄνομα φρονήσαντες ὅτι πρέπει νὰ παράγηται ἐκ τοῦ γεία (διότι τίς ἀγνοεῖ τὰς ἐτυμολογικὰς τῶν ἀρχαίων λεπτολογίας;) εἰς τοὺς γεωργούς ἀπένειμαν, καθ' ὅσον μάλιστα ἐραίνεται ἀδύνατον νὰ στερηθῇ ἡ πολιτεία γεωργῶν. Ὁ δὲ Στράβων ἀφοῦ καὶ τοὺς Αἰγικορεῖς ἐναντίον τῆς κυρίας σημασίας τῆς λέξεως ὡς γεωργούς ἐγκακλήθησε (διότι προδήλως οἱ μὲν Ἀργαδεῖς εἶναι οἱ παρ' αὐτῷ δημιουργοί, οἱ δὲ Ὀπλητες οἱ φύλακες) καὶ τοὺς Γελέοντας ἱερεῖς εἶπεν, ὅπερ αὐτὸς οὕτ' ἐκ τῆς κοινῆς χρήσεως, οὕτ' ἐξ ἐτυμολογικῆς ἀναλογίας ἐδύνατο νὰ ἐξαγάγῃ, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἠκολούθησε παλαιὸν τι μνημόνευμα ἢ παράδοσιν, μαρτυροῦσαν ὅτι οἱ Αἰγικορεῖς οὐ μόνον ποιμένες καθ' ἅ καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἀλλὰ καὶ γεωργοί, οἱ δὲ Γελέοντες ἱερεῖς ἦσαν (6).

Ἐ γένει δὲ νομίζω ὅτι τὸ ἀληθὲς διείδον οἱ φρονούντες ὅτι ἅπασαι αἱ Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι ἦσαν τὸ πάλας ὑπὸ ἐξουσίαν ἱερατικὴν περὶ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ἀρίνουσιν ἀμφιβολίαν αἱ πλείστοι αὐτῶν τῶν ἀρχαίων μαρτυρίαι, ὅτι ἅπασαι τοῦ μᾶλλον πεπολιτευμένου βίου αἱ ἀρχαῖ, ἢ λατρεία τῶν θεῶν καὶ τὰ θρησκευτά, ἢ γεωργία καὶ παντοίαι ἄλλαι τέχναι, τοῦ δικαίου τέλους, τῶν νόμων καὶ πάσης πολιτικῆς κοινωνίας τὰ στοιχεῖα ὑπὸ τῶν ἐξ Ἀσίας ἢ Αἰγύπτου ἐπελθόντων ξένων εἰς τοὺς πρώτους τῆς Ἑλλάδος κατοίκους μετηνέχθησαν. Οὕτω καὶ τῆς Ἀττικῆς ὁ βασιλεὺς, ὁ πρῶτος τὸν τῶν ἀγρίων λαὸν διδάξας νὰ τιμᾷ τὸ θεῖον, νομίμους γάμους νὰ συνάπτῃ καὶ νὰ σέβηται τὰ δίκαια τῶν οἰκογενειῶν, εἰς πελατικὴν κοινωνίαν νὰ συνέλθῃ καὶ κατοικίας νὰ ἐπιμονίμους ἐν πόλεσι καὶ χωρίοις, ἐξ Αἰγύπτου ἤλθε κατὰ τινὰ παλαιὰν καὶ λίαν πιθανὴν φημῖν. Οὗτοι λοιπὸν οἱ ἐπῆλυδες ἀπελάμβανον, ὡς εἶκος, ἐν

(6) Εἰ καὶ, οὐδαμῶς ἀλλαγῶ ἀπαντῶμεν τὸ ὄνομα τῶν Γελέοντων, δυσκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ὁμοίως δὲν δύναται διὰ τοῦτο ν' ἀρνηθῶ τὴν εἰς τὸν Στράβωνα πίστιν. Ἀλλὰ δὲν βλέπω διὰ τί νὰ μὴ ἐρμηνεύωμεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἐξόχου Ἐμπερρουσίου, ἐξηγούντος τοὺς γελέοντες splendidos, illustres ἀπὸ τοῦ ἀπρηχαιωμένου ῥήματος γελεῖν, ὅπερ ὁ Ἡσυχίος ἐξηγεῖ λ α μ π ε ι ν, α ν θ ε ι ν. Ἄπαντᾷ δὲ ἡ λέξις καὶ εἰς ὀνόματα βασιλικῆν ἀρχὴν δηλοῦντα οὕτω γ ε λ α σ καθ' Ἡσυχίον ὁ βασιλεὺς, Γ ε λ ω ν ὁ ἐν Σικελίᾳ τύραννος, Γ ε λ α ν ω ρ = βασιλικὸν ὄνομα ἐν Ἀργεὶ παρὰ Ρωμαίους Luceres μὲ τῶν 3 ὑπὸ Ρωμαίου συσταθεῶν φυλῶν παρὰ τὸ lucere = λαμπρῆν. Τοῦ Ἐμπερρουσίου τὴν γνώμην καὶ ἄλλοι μὲν ἐπεδοκίμασαν, καὶ νεώστ' ὁ Κρεῖζερὸς Mytholog. Tom. III. Σ 62. Καὶ ὁ Οἰστρίγγιος, ὑπὸ τῆς Κυζικηνῆς ἐπιγραφῆς πισθεῖς συνμαρτύρησε μὲτ' αὐτοῦ Ἐμπερρουσίου. Ἰδ. αὐτοῦ τὰς Dissertationes Herodotens. Σ. 464 καὶ εἰς Ἡρόδ. Ε' 66.

τῷ μέσῳ τῶν ἀγρίων ἐγχαρίων μεγάλας τιμὰς, κατέχοντες τὰ μέγιστα ἀξιώματα, τὰς βασιλείας δηλονότι καὶ τὰς σχεδὸν ἰσοτίμους ἱερατείας· ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ σποράδην ἐνοκομήθησαν ναοί· περὶ τοὺς τοὺς ἀνεφάνησαν κατ' ὀλίγον, τῶν πολλῶν εἰς ἐν συνελθόντων, χωρία καὶ πόλεις· οἱ εὐφορώτεροι τῶν ἀγρίων ἢ τοῖς θεοῖς ἀνετέθησαν, ἢ παρὰ τῶν ἱερέων κατελήφθησαν τῶν δ' ἐγχαρίων οἱ πλείστοι τοὺς ἀγρούς αὐτῶν καλλιεργούντες ὑπὸ πελατικὴν τινα σχέσιν διετέλουν πρὸς τοὺς ἱερεῖς· καὶ ἦσαν μὲν οἱ καὶ ἴδια ἔχοντες κτήματα, ἀλλ' ἐν οὐδεμίᾳ τιμῇ, ὑποκειμένοι κατὰ πάντα τῇ τῶν ἱερέων ἐξουσίᾳ.

Ἐπὶ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ἦλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν οἱ Ἑλληγεῖς, ἔθνος πολεμικόν, φυγόν ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ νέας ζητοῦν κατοικίας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀττικῆς παρεῖχον ὠφελιμοτάτην βοήθειαν κατὰ τῶν Εὐβοέων, παρεχωρήθη αὐτοῖς πρὸς κατοικίαν χώρα, ἐν ἣ τέσσαρα συνέστησαν πόλεις, τὴν Οἰνίην, τὸν Μαραθῶνα, τὸν Προβάλινθον καὶ τὴν Τρικύρουβον (7). Ὅθεν ἐπειδὴ κατὰ μικρὸν ἤρχισαν πρὸς τοὺς παλαιούς κατοίκους νὰ ἐπιμιγνύωνται καὶ εἰς ἓνα λαὸν νὰ συγχωνεύωνται, δὲν ἦτο δυνατόν καὶ ἢ πρότερα τῆς πολιτείας κατάστασις νὰ μὴ μεταβλήθῃ· πολλαχῶς. Διότι καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρχον οὐκ ὀλίγοι ἐξοχοὶ ἄνδρες, πλείστην ἔχοντες παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτῶν ἰσχύν, αἵτινες, δυσανασχετοῦντες διότι εἰς τὴν νέαν πατρίδα ἠναγκάζοντο νὰ διαγίωσι χειρὸν βίον, ἀπὸ τῆς ποτὲ ὑψηλῆς περικώπης εἰς ταπεινὸν ὄχλον μεταπεσόντες, ἠγωνίζοντο νὰ περιποιήσωσιν ἑαυτοῖς μέρος τῆς δυνάμεως. Οἱ δὲ ἱερεῖς εἴτε μὴ τολμήσαντες ν' ἀρνηθῶσιν ὅτι διὰ τῆς βίας ἀπηλπίζοντες νὰ κρατήσωσιν, εἴτε εἰς τὴν ἀνάγκην ὑπέσθησαν νὰ κρατήσωσιν, τὴν ἑαυτῶν δυναστείαν οὕτω πρὸς αὐτοὺς διανεμήθησαν, ὥστε τῆς μὲν βασιλείας καὶ ἱερατείας νὰ ἦναι κύριοι αὐτοὶ καὶ οἱ ἑαυτῶν, ἢ δὲ πολεμικὴ δύναμις καὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐν γένει νὰ ἀνήκωσιν εἰς ἐκείνους (8), κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ νὰ ἦναι ἰσοτίμοι. Οὕτως ἐγενήθησαν δύο βίοι, οἱ Γελέοντες καὶ οἱ Ὀπλητες· εἰς ἄλλους τόσους διηρέθη καὶ τὸ ἐπιλοιπον πλῆθος· διότι ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν ἐπῆλυδων Ἑλλήνων, ἰδιῶται μὲν καὶ ἀγενεῖς, ἐλευθέροι ὁμοίως καὶ κτηματῖαι, οἱ μὲν εἰς τὴν γεωργίαν, οἱ δὲ,

(7) Στράβ. II' 473.
(8) Ἐπειδὴ διὰ τὴν εἰς τὸν Ἐρεγθία προσενηχθῶσιν ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ πολέμῳ βοήθειαν, ὁ Σούθος μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἔγενετο δεκάτης ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἴων λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τοῦ κατὰ τῶν Ἐλευσίνων Θρακῶν πολέμου (Στράβ. ἐνθ. ἀν. Ἡρόδ. Η' 44), οὐδὲν πιθανώτερον τοῦ ὅτι οἱ Ἑλληγεῖς ἔγεναν Ὀπλητες· ἀλλ' ἡ ἱερατικὴ ἐξουσία δὲν ἔγενετο εὐθὺς κοινὴ μετὰ τὸ αὐτῶν, ἀνὰ πρίπη νὰ παραλάβωμεν μαρτυρα τὸν Πλάτωνα, ὅστις κατὰ τὴν ὀρθήν τινα κρίσιν, οὐχὶ πάσας τὰς περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἀθηναίων ἱστορίας διηγήσεις κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἐπίλασεν, ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις παλαιῶν ἱστορικῶν ἀποφάνηται. Ὁ Πλάτων λοιπὸν ἐν Τημαιῶ 24 A. B. λέγει ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀττικοῖς, ὡς καὶ παρ' Αἰγυπτίοις, τὸ τῶν ἱερέων γένος ἦν χωρισμένον ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν.

καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἰσῶς, ὄρεινους μάλιστα τόπους κατοικοῦντες, εἰς τὴν ποιμενικὴν μάλλον ἔκδοτον, καθιερβουμένην εἰς τὴν φυλὴν τῶν Αἰγυπτίων· οἱ δὲ λοιποὶ, γεωργοὶ καὶ πελάται τῶν Γελεόντων καὶ Ὀπλήτων, εἰς τὴν τῶν Ἀργαδέων φυλὴν περιελαμβάνοντο (*).

Βεβαίως ὁ τοιοῦτος τῶν φυλῶν διορισμὸς δὲν ἦτο πολὺ διάφορος τῶν γενῶν ἢ τάξεων (castes) ἀνατολικῶν τινῶν ἐθνῶν ὡστε καὶ ἐνταῦθα δύναται τις νὰ εἴρῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θουκυδιδείου ἐκείνου ὅτι ἔκαλοι τὰ Ἑλληνικὰ ἢ ἢ καὶ εἶμα δὲν διέφερον πολὺ τῶν βαρβαρικῶν (9). Ἀλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, φύσει ἐλευθερόν, λίαν ταχέως διέβηκε τοὺς τοιοῦτους δεσμούς· ἔβεν, ἐπειδὴ μάλιστα συνήφθησαν ἐπιγαμίαι μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν, αἱ παλαιαὶ τῶν βίων διακρίσεις ἤρχισαν νὰ λησμονῶνται, καὶ οὕτω συνέβη ὡστε π. χ. ὁ κατὰ γένος εἰς τὴν τῶν Ὀπλήτων φυλὴν ἀνήκων, ἐπειδὴ πρὸς τοὺς πλείστους τῶν Γελεόντων ἦν συγγενής, προσελαμβάνετο εἰς τὰς ἱερατείας· ὡσαύτως καὶ τῶν Γελεόντων πολλοὶ ἐνκόλπουντο τὸν στρατιωτικὸν βίον. Οὕτω καὶ τῶν Ἀργαδέων τινές, πλουσιώτεροι γινόμενοι, ἀπηλευθεροῦντο τῆς πελατείας, ἢ ἐκ μισθωτῶν ἐγίνοντο κτηματῆαι· ἄλλοι δὲ τούναντίον, εἴτε ὑπὸ χρέους, εἴτε ὑπὸ τῶν ἀδικιῶν τῶν ἰσχυροτέρων καταθλιβόμενοι, ἐγίνοντο πελάται τῶν εὐγενῶν. Ἐκ τοιοῦτων ἀρχῶν ὀρμηθεῖσα τῶν φυλῶν ἢ ἐπιμιξία ἐπὶ πολὺν μὲν χρόνον κατ' ὀλίγον ὑφεῖρπυσεν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐπὶ τέλους προέβη, ὡστε εὐγενεῖς καὶ δημόται, κτηματῆαι ἐλευθεροὶ καὶ τῶν ἰσχυροτέρων πελάται καὶ μισθωτοὶ δὲν ἦσαν ἐντὸς τῶν ἰδίων ἕκαστοι φυλῶν περιωρισμένοι, ἀλλ' ἐν πάσαις ἀναμειγμένοι. Οὕτω λοιπὸν συγχωνευθέντων τῶν βίων, τὰ μὲν παλαιὰ τῶν φυλῶν ὀνόματα διστηρήθησαν, ἀλλ' ἢ ἀληθῆς αὐτῶν σημασία ἀπωλέσθη. Ἐντεῦθεν δ' ἐγενήθη νέος τῶν φυλῶν διορισμὸς, εἰς τὸν ἠγεία ὑπὸ τῶν μύθων ἀναφερόμενος. Πρώτη τάξις ἦν ἢ τῶν Εὐπατριδῶν, τῶν εὐγενῶν δηλ. (τῶν αὐτῶν τοῖς παρὰ Ῥωμαίους πατρικίως) οἵτινες ἦσαν σχεδὸν ἰσότητος πρὸς τοὺς πρὸ τῆς ἐπιμιξίας τῶν φυλῶν Γελεόντας καὶ Ὀπλητας· δευτέρα ἢ τῶν Γεωμόρων, οἵτινες ἦσαν κτηματῆαι καὶ διεδέχθησαν τρόπον τινὰ τοὺς Αἰγυπτίους· καὶ τρίτη ἢ τῶν Δημιουργῶν, ἐν ἣ πάντες οἱ μισθωτοὶ καὶ πελάται κατελογίζοντο (10).

(*) Ὁ δὲ προμνημονευθεὶς Κ. Ἐρμάννος, δυσεξήγητος εὐρίσκων τὸ ὄνομα τῶν Γελεόντων ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν ἱερῶν, ἀκολούθως δὲ τὰς πλείστας μαρτυρίας, καθ' ἃ πλὴν τοῦ Στραβῶνος οὐδεὶς ἀναφέρει ἱερῶν φυλὴν (διὸ τὸ τοῦ Πλάτωνος ἀνωτέρω παρατεθὲν περὶ τῶν Αἰγυπτίων μόνον μαρτυρεῖ), ἀπορρίπτει μὲν τὴν τῶν ἱερῶν φυλὴν ἢν διὰ τῶν γεωργῶν ἀντικαθίστα ὡστε φαίνεται δεχόμενος τὴν γραφὴν Γελεόντες (= τοῖς μετέπειτα ἐπὶ Σόλωνος ἤσει, ἔκτα τῶν γενομένων τελευσι, ὡς λέγει ὁ Πλούτ. Σόλ. 43)· τοὺς δὲ Ἀργαδέας ἐξήγει δημιουργοὺς (Handarbeiter)· δέχεται δὲ γένη ἱερατικὰ κληρονομικὰ καὶ μέγιστην ἱστορικῶν χρόνων διασωθέντα, διασπαρμένα ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς φυλαῖς. (C. F. Hermann, Griech. Antiquit. I. S. 94 καὶ 95).

(9) Θουκυδ. Α. 6, (10) Πλούταρχ. Σόλ. 25.

Κατὰ τὴν εἰρημένην τῶν τριῶν τάξεων ὀργάνωσιν ἕκαστη φυλὴ (*) εἰς τρία μέρη διηρεῖτο καλούμενα συνήθως ἔθνη, ἢ τριετίας, συνθεστάτα δὲ φρατρίας, (11). Ἐν ἕκαστῃ λοιπὸν φυλῇ ὑπῆρχε χωριστὴ τῶν Εὐπατριδῶν, χωριστὴ τῶν Γεωμόρων καὶ χωριστὴ τῶν Δημιουργῶν φρατρία. Τῶν φρατριῶν ἕκαστης γένη ἦσαν τριάκοντα τούτων δ' ἕκαστον ὑποδιηρεῖτο εἰς τριάκοντα ἐπίσης οἰκογενεῖας (12). Καὶ αὐτὸ λοιπὸν τοῦτο ὅτι ὑπῆρχεν ἀκριβῶς ὁρισμένος ἀριθμὸς φρατριῶν, γενῶν καὶ οἰκογενεῶν ἀποδεικνύει προδηλότατα, ὅτι ἅπασαι αἱ τοιαῦται διαιρέσεις οὐχὶ ἐκ τῆς φύσεως μόνον εἶχον τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ νόμων ἦσαν διατεταγμέναι· τοῦτο περὶ τῶν γενῶν τούλάχιστον καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ῥητῶς μαρτυροῦσι, λέγοντες ὅτι οἱ γεννήται (ἢ ὁμογάλακτες) ἦσαν α γένει μὲν οὐ προσήκοντες, ἐκ δὲ τῆς συνόδου οὕτω προσαγορευόμενοι.

Ἡ τοιαύτη τοῦ λαοῦ εἰς φυλάς, φρατρίας καὶ γένη διαίρεσις διέμενε καὶ μετὰ τὴν τοῦ Σόλωνος νομοθεσίαν· ἀλλ' ἢ ἀρχαία τῶν τάξεων σχέσις καὶ κατάστασις μετεβλήθη, ἰσότερον διανεμηθέντων τοῖς πολίταις τῶν δικαίων. Διότι ὁ Σόλων διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ νόμων πρῶτον μὲν ἠλευθέρωσε πάντας, ὅσοι πρότερον εἴτε ἐξ ἀρχαιοτάτου ἐθίμου, εἴτε ὑπὸ τῆς βίας καὶ καὶ ἀδικίας τῶν ἰσχυροτέρων καταθλιβόμενοι, διετέλουν ὡς πελάται αὐτῶν, καὶ ἐπὶ μικρῶ μισθῷ ὤφειλον νὰ καλλιεργῶσι τοὺς τῶν πατρῶων

(*) Διὸ μετὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν φυλῶν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν τριῶν τάξεων δὲν ἐξέλειπεν ἢ εἰς 4 φυλάς διαίρεσις τοῦ Ἀττικοῦ λαοῦ· μόνον ἢ κατὰ βίους διακρίσεις ἢ μετ' αὐτῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους συνδεθεμένη ἔπαυσεν· ὡστε ὑπῆρχον μὲν καὶ μετὰ ταῦτα αἱ τέσσαρες φυλαί· ἀλλὰ τῶν Γελεόντων ἢ φυλῆ π. χ. δὲν περιελάμβανε μόνον ἱερεῖς, οὐδ' ἢ τῶν Ὀπλήτων μόνον στρατιωτικοὺς κ. τ. λ. ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ φυλῇ ὑπῆρχον καὶ Γελεόντες καὶ Ὀπλητες καὶ Αἰγυπτίους, καὶ Ἀργαδέας, ἐξ ὧν ἀποτελοῦντο αἱ 3 αὐτῆς φρατρίαι ἢ τριετίαι.

(11) Πολυδ. ἐν. ἀν. III. 3. ὅτι μὲν τοῖς τέσσαρες ἦσαν αἱ φυλαί, εἰς τρία μέρη ἕκαστη διήρητο, καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἑκαλῆτο τριετίαι καὶ ἔθνος καὶ φρατρία — τρεῖς δὲ ἦν τὰ ἔθνη παλαιά, Εὐπατρίδαι, Γεωμόροι, Δημιουργοί. Ἀρποκρ. ἐν λ. Τριετίαι. «Τριετίαι εἰσι τὸ τρίτον μέρος τῆς φυλῆς· αὕτη γὰρ διήρηται εἰς τρία μέρη, τριετίαι (οὕτω γραπτῶν) καὶ ἔθνη καὶ φρατρίαι, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ.» Σουῖδ. ἐν λέξ. Φράτορες. «Φασὶ δὲ τὸ αὐτὸ ἔθνος εἶναι ἢ τριετίαι, ἢ φρατρίαι.» Ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου αἱ τριετίαις λίαν διέφερον τῶν φρατριῶν, τριάκοντα οὖσαι καὶ εἰς τὴν τριηραχίαν ἀνήκουσαι. Ἴδε Δημοσθ. τὸν περὶ Συναμορ. λόγον σελ. 18. Αἰσχίν. κατὰ Κτησιφάντους σελ. 425.

(12) Πολυδ. ἐν. ἀν. «Ἐκάστου δὲ ἔθνους γένη τριάκοντα, ἐξ ἀνδρῶν τοιοῦτων, ἃ ἑκαλῆτο τριακάδες.» Ἴδ. καὶ Ἀρποκρ. καὶ Σουῖδ. (ἐν λ. γεννῆται). Οἱ δὲ παρὰ Πολυδέου «Α νδρες δὴλον ὅτι εἶναι οἱ πατέρες οἰκογενειῶν. — Μακρὸν ἤθελεν εἶσθαι ἐνταῦθα, οὐδ' ἀναγκαῖον ἰὰ ἐρρευνήσωμεν τὴν πρώτην καὶ φυσικὴν τῶν διαίρεσεων τούτων ἀρχήν· ἀλλ' οὐδὲ δυνατόν εἶναι νὰ διαπιστώσῃ τις εὐκόλως κατὰ πόσον ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς προέκυψε, καὶ κατὰ πόσον ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ διὰ νόμων διατάχθη. Διότι τὰ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐκ τοῦ Δικαίρχου ἀναγνωσκόμενα ἀποσπάσματα δὲν διδάσκουσιν ἡμᾶς τί ἐγένετο, ἀλλὰ τί περὶ τούτων ἐφρόνησεν ὁ Δικαίρχος, πραγματευθεὶς ἄλλως γενικώτερον τὸ πρᾶγμα.

ἐγούσ· καὶ τοιοῦτοι ἦσαν πλείστοι (13). ἔπειτα πάντας ὅσοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποτίσωσι τὰ χρέη αὐτῶν, ἢ ἐδούλευον τοῖς δανεισταῖς, ἢ καὶ ἐπὶ ξένης ἐκωλοῦντο, ἀπέλυσε τῶν ἀπανθρώπων τούτων ὑποχρέωσεων· τὴν ἀνωτάτην τέλος τῆς πολιτείας δύναμιν τὴν τῶς ἀποκλειστικῶς παρὰ τοῖς Εὐπατρίδαις ὑπάρχουσαν, οὕτω καὶ τοῖς λοιποῖς πολίταις μετέδωκεν, ὡστε ἤδη οὐχὶ πλέον ἐκ τῆς λαμπρότητος τοῦ γένους, ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ τιμήματος προσδιωρίζοντο τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα ἐκάστου. Ὅθεν ἐπειδὴ ἐκ τοῦ τιμήματος νέαι τάξεις συνστάθησαν, τῶν παλαιῶν αἱ διακρίσεις καθρηγήθησαν, κατ' ὀλίγον δὲ καὶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἐπαυσε νὰ ἡρῆσιν.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομισθῶμεν ὅτι μετὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος εὐθύς πλήρη τὰ τῆς ἐλευθερίας δικαιώματα ἀπῆλυσεν ὁ λαὸς καὶ ὅτι πᾶσα τῶν Εὐπατριδῶν ἢ ἰσχὺς ἐξ ὀλοκλήρου συνετρίβη· διότι τὰ διὰ πολυχρονίου χρήσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ ριζωθέντα, καὶ μεταβαλλομένων τῶν νόμων, συνήθως ἐμμένουσιν ὡς ἐθῆμα καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διασώζονται. Καὶ αὐτὸς δὲ τῶν φυλῶν ὁ διοργανισμὸς, ἀνεπαφῶς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος καταλειφθεὶς, ἐδίδεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἀφορμὴν, καὶ τοὶ κατὰ νόμον ἴσους πρὸς τοὺς λοιποὺς πολίτας, νὰ ὑπερισχύωσι κατὰ χάριν καὶ διὰ τῶν στασιωτῶν αὐτῶν. Διὰ ταῦτα τεσσάρων μὲν, ἀλλὰ δημοτικὸς ἀνὴρ, ἐπιθυμῶν νὰ ταπεινώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰς τὰξιν αὐτοὺς νὰ καθυποβάλλῃ, πρῶτον πάντων τὴν παλαιὰν ἐκείνην διάκρισιν καταργήσας, νέαν πάντη διάφορον εἰσήγαγε, δι' ἧς μάλιστα ἤλπιζε νὰ συντρίψῃ τῶν εὐπατριδῶν τὴν ἰσχύν. Ταύτην τούλάχιστον τὴν αἰτίαν τῆς ὑπ' ἐκείνου γενομένης μεταβολῆς παραδέχεται ὁ Ἀριστοτέλης (14) ὀρθότερον βεβαίως τοῦ Προδότου (15), νομίζοντος ὅτι διὰ τοῦτο ἐκαίνοτομήθη ἢ διαίρεσις

(13) Πλούτ. ἐν β. Σόλ. 43. «Ἄπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόχρεως τῶν πλουσιῶν. Ἡ γὰρ ἐγούργου ἐκείνος, ἔκτα τῶν γινομένων τελούντες, ἐκτεμῆροι προσαγορευόμενοι καὶ θῆτες κ. τ. λ.» Ἀλλὰ περὶ τῶν ἐκτεμῆρων ἢ πλανῆται, νομίζω, ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ τούτων ἀκολουθησῶν Ἰσοχῆτος ἐν λ. Ἐπιμῆροι· διότι βεβαίως ἂν, τὸ ἔκτον μόνον τῶν καρπῶν ἀποδίδοντες, τὰ πέντε αὐτοὶ ἔκρατον. εἰν ἐδύνατο πάντα πᾶσι νὰ φανῇ σκληρὰ ἢ τοιαύτη κατάστασις, οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἠναγκάζοντο νὰ παρασκευάζωσι τὰ γεωργικὰ ἔργα καὶ εἴτε ἕτερον ἀπῆρτετο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν· ὅπερ φρονεῖ ὁ Σωκράτης (παρὰ Πλάτωνῳ, περὶ τῶν Ἄττ. γεν. σ. 8). Διότι ἅπας ταῦτα παρασκευαζόμενα ἐπὶ πολλῶν διακοῦσαι χρόνον, καὶ κληρονομικῶς καὶ τοῖς υἱοῖς καταλείπονται· ἄλλως δὲ οὐδὲ δαπάνην μεγάλην ἀπαιτεῖ ἢ ἐπισκευὴ καὶ συντήρησις αὐτῶν. Τούτων ἕκαστα νομίζω ἀλγυθετέραν τὴν γνώμην τῶν διατηνομένων ὅτι οἱ Ἐκτεμῆροι πέντε μέρη ἀπέδιδον, τὸ ἕκτον μόνον αὐτοὶ κρητοῦντες. Ὅτι δὲ αὕτη ἦτο καί τινα ἀρχαίων ἢ γνώμη φαίνεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἡσυχίου. (Τόμ. I. σ. 4152). «Ἐκτεμῆροι, οἱ (ἐπι) ἔκτω μέρει τὴν γῆν γεωργοῦντες» καὶ ἐκ τοῦ Εὐσταθίου (ἐν Ὀδυσ. 28. Σελ. 680, 49 ἐκδ. Βασιλ.). «Ἐθνικὴ δὲ λέξις καὶ ἡ μορτῆ, τὸ ἔκτον φασὶ μέρος τῶν καρπῶν, ὃ ἐδίδοντο τοῖς Ἐκτεμῆροις, ὡς ἐν ἀνωτέρω κεῖται λεξικῶ ῥητορικῶ.»

(14) Πολιτικ. ΣΤ'. κεφ. 8'. (15) Βιβ. Ε'. κεφ. 69.

τοῦ λαοῦ, διότι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν κατεδέχοντο πλέον νὰ μεταχειρίζονται τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ αὐτὰ ὀνόματα τῶν φυλῶν, τὰ ὅποια καὶ αἱ Ἰωνικαὶ πολιτεῖαι. Ὁ Κλεισθένης λοιπὸν πρῶτον πάντων διήρσε τὴν Ἀττικὴν χώραν εἰς ἑκατὸν μέρη, καλέσας αὐτὰ δῆμους (16)· ταῦτα δὲ διένειμεν εἰς δέκα φυλάς ἐξ ἴσου, ὡστε ἐκάστη τούτων ἐκ δέκα δῆμων συνέκειτο, (*) ὡς ποτε αἱ τέσσαρες ἐκεῖναι φυλαὶ εἰς τρεῖς φρατρίαι ὑποδιηροῦντο ἢ αἱ παρὰ Ῥωμαίους ἀρχαιοτάτα τοῦ Ῥωμύλου εἰς δέκα κούριαις. Ἐνόμασε δ' αὐτάς κατὰ δελφικὸν χρησμὸν, ὡς λέγουσιν, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἠρώων Κέκροπος, Ἐρεχθέως, Πανδίωνος, Αἰγέως, Ἴπποβώοντος, Οἰγέως, Ἀκάμαντος, Ἀντιόχου, Λέοντος καὶ Αἰάντος· ὅθεν Κεκραπίς, Ερεχθηῆς, Πανθίωνις κ. τ. λ. Οἱ δὲ δῆμοι ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς πολιτικῶν καὶ χωριῶν ὀνομάσθησαν, ὡς Μαραθῶν, Λαμπρᾶ, Ἰκαρία, Θεοικὸς, Δεκέλεια, Οἰνὴ, Ἰλευσίς, Ῥαμνοῦς· ἄλλοι δὲ ἐκ τῶν ἐνοικουκντων γενῶν, ὡς Δαιδαλίδαι, Ἰωνίδαι, Σημαχίδαι, Παιονίδαι, Φιλαίδαι, Σκαμβωνίδαι, Κοθωνίδαι καὶ ἄλλοι πολλοὶ· διότι καὶ μακρὸν καὶ περιττὸν εἶναι ν' ἀπαριθμήσωμεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὀνόματα, ἄλλως τε καὶ ἐν πολλοῖς ἀρχαιολογικοῖς βιβλίοις ὑπάρχοντα (**).

Καὶ τοὶ δὲ οὕτω μεταβαλὼν τὴν τῶν φυλῶν διαίρεσιν, τῶν φρατρίων ὅμως καὶ τῶν γεννητῶν τοὺς συλλόγους δὲν ἔκρινεν ὀρθὸν ὁ Κλεισθένης νὰ ἐπηρεάσῃ διὰ λόγους μάλιστα θερησκευτικούς, μὴ τυχὸν προσβληθῶσι τὰ κινὰ αὐτῶν ἱερά· ἐπειδὴ δὲ προσέ-

(16) Τὸ τῶν δῆμων ὄνομα ἀναμφιβόλως πολλὸ τοῦ Κλεισθένους ἀρχαιότερον ἦν, καὶ οὕτως ἐκαλοῦντο τῆς Ἀττικῆς τὰ χωρία, ὡς ἀποτελοῦντα τὸ πάλαι διακεκριμένως ἀπ' ἀλλήλων καὶ αὐτοτελεῖς πολιτείας. Ὑπὸ ταύτην τὴν ἔννοιαν μεταχειρίσθη τὴν λέξιν ὁ Πλούταρχος (ἐν β. Θεορ. 24). «Ἐπίων οὖν ἀνέπεθε κατὰ δῆμους καὶ κατὰ γένη κ. τ. λ.» Ἀλλ' οὐδέμια τοιαύτη, ὀρισμένη καὶ νόμος τῶν δῆμων διάκρισις ὑπῆρχεν, εἴς τὸν ὑπὸ Κλεισθένους συνεστήθη. Ὑπάρχει μὲν αἰτικὸς νόμος, ὑπὸ Γαίου τῷ Σόλωνι ἀποδιδόμενος, ἐν ᾧ μετὰ καὶ ἄλλων συλλόγων καὶ σωματείων καὶ δῆμοι ἀναφέρονται· ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅτι ὁ νόμος οὗτος εἶναι σολωνικός. Ὅτι δὲ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς (παρὰ τῷ Σχολιαστῇ τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Νέρ. 37), εἰπὼν ὅτι οἱ Δῆμοι αὐτοὶ συνεστήθησαν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, ἐπλανήθη, μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ κατὰ τὸν αὐτὸν Σχολιαστὴν καὶ κατὰ τὸν Φώτιον ἐν λ. Ναυκραίᾳ) ἀποθῶν τῷ Κλεισθένει τὴν σύστασιν αὐτῶν.

(*) Στήριζόμενος ὁ Σχολιαστὴς ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος χωρίου τοῦ Προδότου («δέκα δὲ καὶ τοὺς δῆμους κατέμεν εἰς δέκα φυλάς») παραδέχεται ὅτι εἰς μόνον 400 δῆμους διήρσαν ὁ Κλεισθένης τὰς δέκα φυλάς, καὶ ὅτι μεταγενέστερον διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ ηὐξήθησαν καὶ οἱ δῆμοι εἰς 174 (ἴδε τὰ τελευταῖα τῆς παραύσης διατριβῆς). Δυσεξήγητον δὲ τοῦτο θεωροῦντες ἄλλοι ἐν οἷς καὶ ὁ προμνημονευθεὶς Κ. Ἐρμάννος, νομίζουσιν ὅτι ἐπὶ Κλεισθένους ἐγένετο ἢ εἰς 174 δῆμους διαίρεσις· τὴν δὲ τοῦ Προδότου μαρτυρίαν οἱ μὲν ἐσφαλμένην θεωροῦσιν, οἱ δὲ ἄλλως ἐξηγοῦσιν, ὡς ὁ Οὐάχαμου (Hellenische Alterthumskunde I. 4. σελ. 274).

(**) Ἴδε τὸν κατάλογον αὐτῶν μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν φυλῶν, εἰς ᾧ ἕκαστοι ὑπέγονται, παρὰ Οὐάχαμου (ἐνθ. ἀν. ἐν τῇ τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ Β' τόμου) καὶ Κ. Ἐρμάννου (Griechische Antiquitäten ἐν τῇ τῷ Α' τόμου).

τι ανέκαθεν εις ώρισμένα γένη ειχον άπονεμηθή πλείστοι και σεβαστότατοι ιερουργίαι, μη δυνάμεναι νομίμως ύπ' άλλων να καταληφθώσιν (17), εκλεπούτης της κατά γένη διακρίσεως, ήθελε διαταραχθή και παραβιασθή και αυτή των θεών ή λατρεία. Δια ταύτα υπελείφθησαν αι φρατρίαί και τά γένη επί Κλεισθένοισ, και ύστερον καθ' άλλας τας πολιτικας μεταβολάς μέχρις εσχάτων διαμείναντα. Η δέ σχέση τούτων ήτο παντη διάφορος και των νέων φυλών και δήμων διακεκριμένη, ώστε ούδεν τὸ κωλύον οί προς άλλήλους γεννῆσαι, επομένως και φρατόρες να ήναι φυλών και δήμων διαφόρων (18). Έτι δέ εν ω πάντες εν γένει οί άττικοί πολῖται γνήσιοί τε και πρόσγραφοι (ή προσαπογεγραμμένοι) ώρειλλον να άνήκωσιν εις τινα φυλήν και δήμον, εις τούς των φρατόρων και γεννητών συλλόγους μόνοι οί γνησίαν έχοντες άττικὴν καταγωγήν (19) συγκαταλέγοντο. διὸ και πολλάκις ύπὸ των ήπτόρων παρελαμβάνοντο τὰ των φρατόρων βιβλία εις ένδειξιν ει- γενείας και άκερσιότητος γένους.

Η δέ νέα των φυλών και δήμων οργάνωσις έγει- νεν ούτως, ώστε έπρεπεν οί εν τοις αυτοις κατο- κούντες πόλοις εις τούς αυτούς δήμους και τας αυ- τας φυλάς να υπάγονται. οστις λ. χ. κατοικει εν Μαραθώνι ήτο και δημότης Μαραθώνιος, ή εν τοις Άρχανεύσιν ούδεις καταγράφετο, ειμή και την κα- τοικίαν αυτού εν ταίς Άρχαναίς ειχεν. Άλλά κατ' ανάγκην ή διαταξις αυτή ολίγον κατ' ολίγον με- τεβλήθη. διότι καταγράφοντο μὲν οί υιοί εν τοις πατρικαίς δήμοις. άλλ' ήτον άδύνατον να μην συμβῆ, ώστε να μετακινώσιν έίοτε εις άλλον δήμον και έκει να άγοράσωσι κτήματα. Εκ τούτου λοιπόν πολ- λάκις συνέβαινεν ώστε ο κατοικίων λ. χ. εν Μαραθώνι να μην υπάγεται εις τον δήμον των Μαραθώνιων, άλλ' εις τον των Άρχανείων, ένθα έξ αρχής ήτον έγ- γεγραμμένη ή οικογένεια αυτού (20). Και ούδεν τὸ εκ τούτου άτοπον ή δυσχερές, επειδή πάσαι των δήμοτων αι συνελεύσεις και πᾶ-α των κοινών πραγ- μάτων ή διεχειρίσεις έτελοούντο ούχι εν τούτοις τοις πολχνίσις ή χωρίσις, άλλὰ μόνον εν Άθήναις.

Ο δέ αριθμός των δήμων δεν διέμενεν ο αυτός πάντοτε, άλλὰ μόνον έδιπλασιάσθη. διότι εν ω επί Κλεισθένοισ εκατόν συνέστησαν, επί Στραβώνος ύ- πῆρχον εκατόν έβδομήκοντα και τέσσαρες (ιδ. άνω- τέρω). Αίτια τούτου νομίζω την αύξησιν του πλη- θυσμού της Άττικής, την κτίσιν νέων κωμών και ότι προστεθήσαν δύο έτι φυλαί ή Αντιγονίς και Δημη- τριάς, ύστερον μετονομασθεΐσαι Πτολεμαίς και Άτ-

(17) "Id. Ταυλώρον εις Λυκοουργ. Σελ. 493. Ρητόρων Άττικῶν τόμ. Π', κατά την έκδοσιν του Ρέσαιο.
 (18) Παρ' Α. Νείθουρον 'Ιστορ. Ρωμαϊκ. Τόμ. I. σελ. 289
 (19) Άριστοφ. Βατραχ. 420. 'Ορν. 763 και τοὺς Σχο- λιαστάς. Έτι δέ Νείθουρον έ.θ. άν.
 (20) "Id. Ταυλώρον Section. Lyriac. Σελ. 252. "Οτι πάντες δὲν κατοικούν εν τῷ οίκοις δήμο φαίνεται εκ του Δημόστ. και Εύβουλιδ. Σ' 4302 και ότι πολλοί εις έ- νέους δήμους ειχον κτήματα εκ του αυτού προς Πολυκλ Σ. 4208. "Id. Άριστοτέλ. Οίκον. Β'. β'. 3.

ταλίς (*). Δότι τότε πιθανώτατα οί μείζονες των άρ- χαιών δήμων εις πλείονας μικροτέρους υποδιερέθη- σαν, και έξ αυτών υπεβλήθησαν νέοι δήμοι εις τας νέας φυλάς (21). άλλὰ και των παλαιών δήμων ούκ ολίγοι προστεθήσαν εις τας νέας φυλάς, ως οί Ά- γνουτίοι, πρότερον όντες της Άκαμαντίδος φυλής, δημόται, ύστερον δέ εις την Αρμητριάδα και την ταύτης διάδογον Άτταλίδα υπήχθησαν. ωσαύτως ή Άγρულή εκ της Έρεχθίδος, ή Άτήνη εκ της Άντι- οχίδος εις την Άτταλίδα. ο Θυμακός εκ της Κοε- χθίδος, ή Κονβύλη εκ της Πανδιονίδος εις την Πτολεμαίδα μετεδιβάσθησαν (22). Άλλ' ίκανά ταύτα.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΕΒΒΑΣ.

Τὰ Ένετικά χρονικά της ΙΕ' εκατονταετηρίδος, ποισούνται μνείαν μιὰς επιβαλλομένης τότε εις τούς έγκληματίας ιερείς τιμωρίας, την όποιαν ως περιερ- γοτάτην γνωστοποιούμεν εις τούς αναγνώστας της Ηαρώρας.

Μεταξύ των εφημερίων της Έκκλησίας του άγίου

(*) Διά να καταστήσωμεν φανεράν την επί των μακε- δονικών λεγομένων χρόνων ήθικὴν διαφωράν και την προς τούς άρχοντας άίσχράν κολακίαν των Αθηναίων, έξ ής προέκυψαι αι δύο αυται φυλαί, παραβάλλομεν εκ του Ηλυτάργου (β. Δημητρίου κερ. I.) τὰ έπόμενα α' Αθηναίοι ο, άπολαθόντες (παρά του Δημητρίου) την δημοκρατίαν έτοι πεντακδικάτω, τον διά μέσου χρόνον από των Λαμιακῶν και της περί Κρανάνα μάχης, λόγω μὲν διγαρχικῆς, έργω δέ μοναρχικῆς κτκ καταστάσεως γενομένης, δια την του Φα- ληρέως δύναμιν, ούτω λαμπρόν εν ταίς ευεργεσίαις και μέ- γαν φαιέντα τον Δημήτριον, επάχθη και βαρύν έποίησαν των τιμών ταίς άμετρίαις, ως έψηφίσαντο. Πρώτοι μὲν γάρ άπάντων τον Δημήτριον και Αντίγονον βασιλείς άνιγόμυ- τραν, άλλως άποσιουμένους τουνομα. . . Μόνοι δέ Σωτή- ρας άνιγράψαν θεός, και τον έπωνυμον και πάτριον άρ- χοντα καταπαύσαντες, Ιερέα Σωτήρων έχεροτόνουσυ καθ' έκαστον ένιαυτόν και τούτον επί των ψευσιμάτων και των συμβολαίων προσέγραπον. Ένυφαινεσθαι δέ, τῷ πέπλω μετά των θεών αυτούς έψηφίσαντο. και τον τόπον, όπου πρώτον απέθη τυ άρματος, καθιερώ- σαντες και βωμόν επιθέέντες, Δημητρίου Κατα- βάτου προσήγόρευσαν. Και ταίς φυλαίς δύο προσέθεσαν, Αημητριάδα και Αντιγονίδα και την βουλήν των πεντακοσίων πρότερον, εξακοσίων έποίησαν, διεθ φυλής έκάστης πενήκοντα βουλευτάς παρεχομένης. «Και κατα- τέρω έγραψεν (ο ρήτωρ Στρατοκλής), όπως οί επιπόμο- νοι κατά ψήφισμα δημοσίω προς Αντίγονον ή Δημήτριον, άνει προσευτών θεωροί λίγωντο, καθάπερ οί Ηυβοί και Όλυμπιαί τας πατρίους θυσίας ύπερ των πόλεων ά- πάγοντες εν ταίς Έλληνικαίς άφοταίς. «Και κατωτέρω έ- τερὰ και πυρόσ θεωρότερα. » I. II. 083

(21) Τοιαύτας νέος δήμοι υπῆρχαν οί Βερενικίδαι της Πτολεμαίδος φυλής, και οί Απολλωνιαίς της Ατταλίδος.

(22) Μεύροισιν περί του άττικού λαου εν ταύταις ταις λέξεισι.

(23) Μεύροισιν έ.θ. άνωτ. εν ταύταις ταις λέξεισι.

Παύλου υπῆρχεν ιερείς τις, Φραγκίσκος ονομαζό- μενος, τον όποιον έσεδοντο κοινώς ως άγιον, όστις διήγεν εν μελέτη και προσευχῇ, και διά της παρα- δειγματικῆς αυτού διαγωγῆς έξήλεγε τούς άλ- λους κληρικούς, βιούντας ως επί το πολυ εν μέσω των κοσμικών ήδονών. Τοσούτω δέ σκανδαλώδης ήτο ο βίος αυτών, ώστε πολλοί των Έπισκόπων έδιάσθη- σαν να αναφέρωσι τὸ πᾶγμα εις τον Δόγην, και να λάθωσι παρ αυτού έξουσίαν, δια να τιμωρῶσιν αυ- στηρῶς και άνιλεῶς τούς παραβαίνοντας τὰ καθή- κοντα αυτών κληρικούς.

Περίεργον ήτο ν' άκορασθή τις τον Φραγκίσκον κα- τακεραυνωθούοντα από του άμβωνος διά της δει- νῆς αυτού εύγλωττίας τας τοιαύτας καταχρήσεις, και παραδίδοντα εις τὸ πυρ τὸ έξωτερον τούς ύπό του Σατανᾶ παρασυρμένους συναδέλφους του.

Αί γυναίκες μάλιστα ήγάπων ν' άκούωσι την κα- θαρὰν και μελλίβροτον αυτού σωνήν, άντηγούσαν υπό τούς θόλους του άγίου Παύλου, παρατηρούσαι με άνέκφραστον εύχαρίστησιν την κίνησιν των μα- γάλων μελων όσθαλμῶν του, τούς όποιους άνύφοι προς ούρανόν, εν έμμοτύρετο περί της ειλικρινείας των λόγων του. Βεβαίως ο Φραγκίσκος ήτο πεπεισ- μένος περί της μετά την άποθίωσιν του άπολαύσεως της ούρανίου μακαριότητος, πιστεύων εις την ισχύν της Ήελήσεως του και την άφοσίωσιν του εις την καθολικὴν πίστιν, και φρονών μάλιστα ότι δεν ει- χεν ανάγκην της ούρανίου προσθείας, δια να προ- φυλαχθή από των παγίδων του διαβόλου. τὸ πο- νηρόν όμως πνεύμα διηγείρε κατ' αυτού ισχυρόν πο- λέμιον έξ αυτών των άκρατων του.

Άπεροχόμενος ποτε να Ιεροκηρύξη κατά των ήδο- νών του κόσμου, εΐδε γυναίκα ώχρᾶν και έντρομον κλαίουσιν άκρηγόρητα, ήτις, στυρωσασα τας χει- ρας και γονυπετήσασα, παρεκάλε αυτόν ν' άκούση την έξομολόγησιν της. Ούτος δέ κλύων ότι ή γυνή ήτο εκ των μάλλον ωραιοών και περιδοήτων εται- ρών της Ένετίας, θέλουσα να επανέλθη εις την μά- δραν των πιστών, δεν άπηνήθη την βοήθειαν του βίου του επαγγέλματος εις τὸ άπολωλὸς πρόβατον.

Η ώραία Θωμαίς ηργίσις δηηγομένη εις αυτόν εν λεπτομερεία τὰ του άσώπου βίου αυτής, μόλις δέ έφθασεν εις τὸ τέλος της ιστορίας του πρώτου αυτης έραστου, και επήληθεν ή έσπερα.

Την επαύριον, μετά την επ' άμβωνος διδασκαλίαν του, ο Φραγκίσκος επανήλθεν εις τὸ εξαγορευτήριον, οτε και ή Θωμαίς έλθουσα ως και την προτεραίαν, εκλινεν εκ νέου γόνυ, και εξηκολούθησε την διήγη- σιν του βίου της. Τοσούτω δέ εναγωνίως και εν κα- πανύξει ήμιλει, ώστε ο Φραγκίσκος, παρασυρμένους άκων εις τον νέον τουτον κόσμον, τον όποιον ή Θω- μαίς ηρέσκετο να ζωγραφῆ με πλουσιώτατα χρώ- ματα, ελητμήνησε να διακόψη την εξομολόγησιν, και ούτω ευρέθησαν μόνοι οτε ή σελήη ανατείλασα διε- χυσε τας ακτίνας της επί των κεχρωματισμένων ύ- αλων της Έκκλησίας.

Οί χριστιανοί ως και ο καθηλόπτης απεσύρη- σαν, και σκότος εκάλυψε τον νάρθηκα της Έκκλη-

σίας. δια να οδηγῆθη δέ εις την θύραν την έξομο- λογουμένην, ήναγκάσθη να λάβη αυτήν από της χει- ρός. Άλλ' εν ω διεβαίνον ένώπιον του μεγάλου θυ- σιαστηρίου, ο μικρός πους της Θωμαίδος ωλίσθησεν εις την μαρμαρίον βαθμιδα, και καταπεπούσα άρῆκε φωνήν. Και ο μὲν Φραγκίσκος εκάλεσεν άμέσως αυ- τήν, αλλά δεν έλαβεν άπόκρισιν. έπλητίασε τότε τὸ ούς του προς αυτήν, άλλ' ούδὲ πνοήν ήκουσεν. έπεινε μετά ταύτα την χεΐρα τρέμων, και άπήνησε τον γυμνόν και ψυχρόν λαιμόν της Θωμαίδος. Γενόμενος δέ εκτός εκυτου και πληρωθείς φοίκης, έσπευσε να διασχίση περί τὸ στήθος την εσθῆτα της νέας, έλ- πιζων ότι ή δρόσος των πλακών ήθελεν επαναφέρει αυτήν εις την ζωήν. Άλλά και πάλιν σημεῖον ύ- πάρξεως δεν έδωκεν ή λειποθυμήσασα. Τότε έδρα- μεν εις τὸ σκευοφυλακείον, οθεν λαβών την καιούσαν ένώπιόν τινος εικόνας λυχνίαν, επανήλθε τρέμων εις τον τόπον του δυστυχήματος.

Παρ' ολίγον να πέση ή λυχνία από των χειρῶν του, οτε εΐδε τὸ ώραϊον σώμα της Θωμαίδος ήμίγυ- μνον και ύπτιον επί των μαρμαρίων του θυσιαστη- ρίου. Η λυτή και λαμπρά κόμη της κατέπιπτεν επί του λευκοτάτου και στιλπνοῦ στήθους της. ως επί τοιγών άλασαστρίνων τὰ ήμικλειστα βλέφαρά της έφανίζοντο καθεύδοντα υπό την σκιάν των μακρῶν βλεφαρίδων της. Ακίνητος και σιωπηλός, έπεσεν επί των γονάτων της, και έμεινε βεβουλισμένος, ως αν γοητεία τις προσήλωσεν αυτόν. Η εξαφύεσσα φαν- τασία του έδέσμευε πάσας τας ψυχικας και πνευ- ματικας δυνάμεις του, και εν τῇ εστάσει του, ενό- μιζεν ότι αι πύλαι του ούρανοῦ ήνεώχθησαν πρό των οφθαλμῶν του. Καίκατ' άρχάς μὲν υπέθεσεν οτι ήδύ- γατο ν' άποσπασθή από του πειρασμοῦ εκείνου της κολάσεως, και διαπεράσει τον βραχίονα υπό τὸ σώμα της Θωμαίδος ή' έλθη να την άνεγείρη. άλλ' ή πρόσφασις αυτή κατέστρεψεν άλλας του τας αισθή- σεις, και ως από χεΐρα σιδαράν και άθάτον πιε- σθείς, εκλινε την κεφαλήν προς τὸ μέτωπον της Θω- μαίδος, και έτόλμησε να επίβηση φίλημα επ' αυτήν.

Ο θόλος του νάρθηκος έρωτίσθη άμέσως από ευ- θρόν και λαμπρόν φῶς, και ο Φραγκίσκος άνένηψεν ιδών πέντε ή έξ ιερείς του άγίου Ηζύλου, συνω- δευμένους και από τούς σκευοφυλάκας και τούς καν- δηανάπτας της Έκκλησίας. Τότε έγερθείς διά μιὰς, εκάλυψε τὸ πρόσωπον διά της χειρός, ζητών συγ- χώρησιν από τον θεόν δια τὸ άμαρτημά του. άλλὰ νεύσαντος του προσετώτος ιερέως συνελήθη, και γυ- μνωθείς του ιερατικού ενδύματος, άπήληθ εις φυ- λακὴν, όπου κατεκλείσθη σιδηροδέσιμος. Την δέ έ- πιούσαν κομισθείς ένώπιον των άρχιερέων, κατεδι- κάθη εις ισόθειον περιορισμόν έντός της Κεββας.

Την αυτήν έσπέραν άπήληθ εις την πλατείαν του άγίου Μάρκου, περικυκλούμενος υπό ανθρώπων οί- τινες μετρημισμένοι έπορεύοντο εκάτέρωθεν κατά στίγους, κρατούντες λαμπάδας και ψάλλοντες την νεκρώσιμον ακολουθίαν. Και κομίσαντες την Κεβ- βαν, ήτις ήτο ζύλινος κλωδός τετράγωνος, συνδε- δεμένος εις τὰ άκρα δια σιδήρου, ενέκλεισα τον

έγκληματίαν ιερέα, και ύψωσαν αυτόν διά σχοινίου μέχρι του ήμισους σχεδόν ύψους του κωδονστασιού του αγίου Μάρκου, όπου έμελλε να μείνη ούτως άπωρημένος μεταξύ ουρανού και γης, έκτεθειμένος και έν νυκτί και έν ημέρα εις όλας τας περιπετειάς του καιρού, μέχρι θανάτου. Τω έδιδον δε προς τροφήν μέλινα άρτον και ύδωρ.

Παλαιά τις εικών, σωζομένη έν τή βιβλιοθήκη τής Ένετίας, περιγράφει τήν τιμωρίαν αυτήν, έπιβληθείσαν και εις έτερον ιερέα Αύγουστινον, εις όν άποδιδονται αι ακόλουθα θρηνηδία:

« Κατ' άρχάς μ' έθηκαν έν μέσω των δύο στηλών τής δικαιοσύνης σφιγκτότατα δεδεμένον. Με άνηγόρευσαν αυτοκράτορα άνευ αυτοκρατορίας: επί του βήματος τή δικαιοσύνης: μ' έστειλαν περιχαρώς μέν όλον ει και κατατεθλιμένον, κι χωρίς να μοι δώσωσι τώ σκλήπρον εις τήν χειρά μου ».

Όταν ο Φραγκίσκος είδεν έαυτόν έγκλειστον εις τόν τρομερόν τούτον κλωδόν, περιέστη εις τήν έσχάτην άπελπισίαν. Και κατ' άρχάς μέν ουδεμίαν τροφήν ή έλεητε να λάβη, ει και καθ' έκάστην πρωίαν διεβιβάζετο προς αυτόν ή τροφή. Άλλά μετ' ου πολυ στηρίζομενος εις τήν άθωότητά του, άπεφάσισε να άνάβη εις τήν ουράνιον δικαιοσύνην τήν φροντίδα τής άπελευθερώσεώς του. Έξήκολούθει λοιπόν να προσεύχεται και να εύχαριστῆ τόν Θεόν μ' όλας τας τρομεράς βασάνους, τας όποιας τῷ προσέξενουν ο καύσαν του ήλιου και τώ ψυχός τής νυκτός, διότι μόλις έφερον ένδυμα επί των ώμων.

Ημέραν τινά, καθ' ήν ώραν συνείηζον να τῷ δίδουσι τροφήν, παρετήρησεν εις τήν άκραν του σχοινίου δι' ου ήτο δεδεμένος ο μέλας άρτος και ή λάγηνος, δέμα όγκώδες, τώ όποιον έσπευσε να λάβη διά των κιγκλίδων του κλωδού. Τώ δέμα δε τούτο ήτο ναυτικός χιτών, είδος έπανωφορίου ισχυρού ως ξύλον, έχων ύπερβολικόν πλάτος και περιέχων ψαλίδα εφ' ης ήτο κεχαραγμένον τώ όνομα τής Θωμαΐδος, άδελφής του μοναστηρίου του αγίου Ζαχαρίου.

Ο Φραγκίσκος ένθησε πάραυτα, ότι ή Θωμαΐς τῷ προσέφερε τή άπελευθερώσιν του, και εύχαρίστησε τόν Θεόν συγχρόνως περί τής διατηρήσεως αυτής. Τής νυκτός έπελθούσης ήρχισε να κόπη τόν ναυτικόν χιτώνα εις λωρίδας μακράς, ίκανά στερεάς, δια να ύποφέρωσι τώ βάρος άνθρώπου: εύλασε δε και τινας των ξυλίνων κιγκλίδων τής Κέσθας: έπειτα έδесен εις τας άνω κιγκλιδας τώ σχοινίον τούτο, και κρατηθείς άπ' αυτού ήρχισε να καταβαίνει έλπίζων να θέση τούς πόδας του εις τας πλάκας του αγίου Μάρκου πριν ή τόν έννοήση ο σκοπός.

Άλλ' οι μοι! ώς εκ τής σπουδής του ύπελόγησε κακώς τώ όποιον έμελλε να διέλθη ύψος, και ότε έφθασεν εις τήν άκραν του σχοινίου είδεν ύπό τούς πόδας του άπειρον κενόν, εις ό έμελλε να ριφθῆ. Μά την έδοκίμασε ν' άνάβῆ εις τήν Κέσθαν: αι δυνάμεις του είχαν εξαγληψῆ και έμελλεν εξ ανάγκης ν' άπολεσῆ.

Η νυκτοφυλακή έδραμεν ακούσασα τας φωνάς

του: λυτρώσασα δε αυτόν από τής δεινής εκείνης θέσεως τόν έρίψεν εις ειρκτήν.

Ηξιώθη όμως τής άναθεωρήσεως τής δίκης του, και άπηλλάχθη μετά τινα έτη από τής φυλακής.

Τώ είδος τούτο τής τιμωρίας καταργήθη μετά τώ δυστύχημα του Φραγκίσκου.

K. Σ. Κ.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

του Έλληνικού έθνους επί των ήρωϊκών τής άρχαιότητος χρόνων.

(Συνίχεια. "Ιδε φυλλ. ΡΚΑ'.)

Α'. Πολιτικοί θεσμοί.

Η λέξις νόμος δεν εύρίσκεται εις τά όμηρικά έπη, εις τά όποια ματαιώς ήθέλομεν άναζητήσει και τήν έλαχίστην νύξιν περί συνελούσεων συγκεκριμένων επί νομοθετικῷ σκοπῷ. Δις δε μόνον ο όρος άπαντάται παρ' Ησιόδω (Έργα και ήμέραι, 276, 388). Τά δε θεΐα και ανθρώπινα δίκαια έκφράζουσι λέξεις άλλαι, δίκη, δίκαι, θέμιστες, θέμις, των όποιών όμως ή έννοια είναι άσταθής και διχορρόπος.

Η λέξις θέμις έμφαίνει ένιοτε παρ' Ομήρω διακεκριμένον τι πρόσωπον, έχον τώ ουσιώδες έργον του συγκαλαιν και διαλύειν τήν άγοράν παρὰ θεοΐς τε και ανθρώποις (Ιλ. Υ. 4. Όδυσ Β. 68), έτι δε και άλλως πράττον και όμιλοϋν (Ιλ. Ο, 87—93): άείποτε δε ή προσωποποποιημένη αυτή θέμις είναι κοινωνός και ακόλουθος του Διός, του ύπερτάτου των Θεών. Καθ' Ησιόδον δε είναι και σύζυγος αυτού (θεογον. 910). Η θέμις ως πρόσωπον είναι ίσως ή άρχαιοτάτη έννοια τής λέξεως: αι δε θέμιστες, εις τώ πληθυντικόν (συγγενές του ρήματος τίθημι, ως και ο θεσμός, και ο τεθμός) δεν παριστώσι πλέον πρόσωπα, άλλ' ειδικά προσόντα, ή ήθικας απορροΐας τής ύπερτάτης θεότητος, ή του κατ' έντολήν αυτής πράττοντος βασιλέως, ανάλογα του σκλήπτρου, ή συνδεδεμένα μετ' αυτού, διότι παρὰ του Διός λαμβάνει ο βασιλεύς: και τώ σκλήπτρον, δι' ου έχει τώ κράτος του κελεύειν και προτρέπειν. Τώ σκλήπτρον και αι θέμιστες ή αι δίκαι άναφέρονται πάντοτε παραλλήλως (Ιλ. Β, 206. Ι, 99): διότι ο Ζεύς ή ο βασιλεύς είναι δικαστής ουχι νομοθέτης: έκδίδει ψηφίσματα ή ειδικά επιτάγματα, δια να λύη τας κατ' ιδίαν διαφοράς, ή να περιστέλλη τούς κατ' ιδίαν άνθρώπους: τά δε ψηφίσματα ταύτα θεωρουνται ως άθροισμα πραγμάτων προπαρασκευασμένων, τά όποια κρατούσιν εις τας παλάμας αυτών οι βασιλείς, καθώς κρατούν τώ σκλήπτρον, έτοιμοι να έδώσωσιν αυτά άμα δοθείσης καταλλήλου περιστάσεως (Ιλ. Α. 238. Β, 761—Όδυσ. Ι, 215). Τώ πληθυντικόν δίκαι άνα

παντάται παρ' Ομήρω πολυ συγχρότερον, ή τώ ένικόν δίκη. Σημαίνει δε ή δίκη σπανίως μέν τήν άφηρημένη έννοϊαν του δικαίου, συνεχέστερον δε τήν ειδικήν περί δικαίου αίτησιν του κατ' ιδίαν άνθρώπου (Ιλ. Σ, 508), και ένίοτε άπλως τώ καθεστός έθως, τήν πασιδηλον τύχην, δμώων δίκη, γερότων, θείων, βασιλίων, θεών: άπαντάται δε και ή θέμις εις τωιαύτην έννοϊαν.

Εκ τούτων πάντων συνάγεται, ότι κατὰ τούς παναρχαίους εκείνους χρόνους, οι βασιλείς, οι άνακτες, οι δικαστοί δεν έφηρμοζον νόμους ύπό τής όλομελείας των πολιτών έψηφισμένους, άλλ' άρχάς τινας, τας όποιας έθεωρουντο παραλαβόντες από τής αναγαρούσης αυτους ύπεράνω του κοινού όμιλου θεότητος, έν άλλαις λέξεσι τας άρχάς του φυτικού δικαίου, αίτινες, δια τής άπ' αιώνος αυτών χρησεως, και τής άπονεμομένης ύπό των πολλών εις τούς άρίστους εκείνους ελλαθείας, ελάμβανον κύρος ιερόν: Ηθέλομεν όμως άπατητή μεγαλως, εάν ύπελαμβάνομεν εκ τούτου, ότι ύπῆρχε σχέσις τις και άναλογία μεταξύ του κράτους των Έλλήνων δικασπόλων και των ιερέων τής Ανατολής. Ναί μέν άμφοτεροι έπραττον επ' όνόματι και κατ' έντολήν τής θεότητος: άλλ' ουδέν ήττον ή διαφορά ήν μεγάλην διότι τωσαύτη ύπῆρχε και έν Αιγύπτω και έν τή Ινδικῆ, και πανταχού όπου ίσχυσεν ή ιεροκρατία, ή ύφεις και χαύνωσις τής άτομικής του άνθρώπου ενεργείας, ώστε ο των ιερέων βίος άνέτως εξώκειλεν αυτόν εις άχαλίνωτον αυθαιρείαν. Τωσαύτον δε εξ έναντίας άκμαία συντηρήθη έν Έλλάδι ή άτομική δραστηριότης και ίσχύς, ώστε τώ κράτος των δικασπόλων ου μόνον εις άυτονομώμονα κατάχρησιν δεν εξετραχηλίσθη, άλλά πολλάκις και αυτάς τας στοιχειωδεστέρας άρχάς του δικαίου δεν ίσχυσε να επιβάλῃ, και εις στενώτατα περιεστάλη όρια. Η βριθουσα λαών άγορά, ένώπιον τής όποιας διέηγοντο άείποτε αι κρίσεις, ύπεμίμησκειν άδιαλείπτως εις τούς δικαστάς, ότι άτιμωρηται δεν ήδύνατο να παραδῶσι τας αίωνίας του δικαίου άρχάς, των όποιών ήσαν οι έντολεις, ουχι οι άυτογώμονες κύριοι. Ο δε άκάθεκτος και ύπό τής συνειδήσεως του κοινωικού και πολιτικού καθήκοντος μη κολασθείς εισέτι Έλληνικός χαρακτήρ, όλως ένίοτε απέκρουεν, ή άσθενεστάτην άνεδείκνυε τήν επέμβασιν τής πολιτείας: ουδ' άνεχαιτίζετο ειμή δια τώ φόβου τής θείας όργῆς ή τής κοινῆς κατακρίσεως. Ούτως ο Φοινίς, όστις, έν τῷ νεότητι αυτου, φιλονεικήσας προς τόν πατέρα, άπεφάσισε να τόν φονεύσῃ, άπετραπή από του στυγερού τούτου κακουργήματος, ύπό έννοούτης τινός αυτον θεότητος, ήτις τόν ύπέμνησε τώ αναπόσπαστον από τής πατροκτονίας αίσχος, και τήν παραλολουθούσαν άείποτε αυτήν τύψιν του συνειδότος. Όπόσον δε άσθενής ύπῆρχεν ή επέμβασις τής πολιτείας εις τας ιδιωτικας έξιδας, και όπόσον νηπιώδεις ήταν αι περι του καθήκοντος τής κοινωϊας ιδέαι, εξάγεται άριδήλως από τά περι τώ δεινότερου των κακουργημάτων, του φόνου, πραττόμενα. Ο,τι ο φονεύς είχε να φοβῆ: ή επί των Όμηρικῶν χρόνων, δεν ήτον ή δη-

μοσία καταδίωξις και ποινη, άλλ' ή προσωπική έκδίκησις των συγγενών και των φίλων του φονευέντος, οίτινες, καθ' ήν άρχήν άλλως τε και αυτός ο Μωσαϊκός νόμος καθιέρωσεν, έθεωρουντο δικαιούμενοι και όφείλοντες να τιμωρήσωσι τήν γενομένην εις αυτους άδικίαν και ύβριν. Δια να διαφύγη δε τόν κίνδυνον τούτον ο φονεύς ήτον ήναγκασμένος να άποδημήσῃ, αν δεν ήδύνατο να καταπίσῃ τούς ήγανακτημένους συγγενείς, να δεχθῶσι, λόγω άποζημιώσεως, άξιόλογον πληρωμήν. Οι συγγενεις, εάν ήθελον, ήδύνατο να άποκρούσωσι τήν πρότασιν και να τηρήσωσι τώ τής έκδικήσεως δικαίωμα: δεχθέντες όμως τήν άποζημίωσιν, ήσαν ύπόχρεοι να μην ένόχλησωσι πλέον τόν κακούργον, όστις άφόβος ή ένέμενεν οικιοι. Τά δικαστήρια δεν φαίνονται έπειμαζίνοντα ειμή δια να ασφαλίσωσι τήν πληρωμήν τής συμφωνηθείσης προσήτητος.

Η ενεργεια λοιπόν τής κοινωϊας είναι άσβεσάτη, ή δε άτομική όρμη και γνώμη παντοδύναμος, ουδέ μετριάζεται μέχρι τινός ειμή ύπό τής άκαταμαχητου ανάγκης του να άποφύγη τήν άδιάλειπτον του αίμικτος χύσιν. Αυτή ή λέξις ποινη σημαίνει τήν δι' άποχρώσεως πληρωμῆς άποζημιώσιν ένεκα του γενομένου άδικήματος, ιδίως ένεκα του φόνου. Ο Αϊας, θέλων να καταστήσῃ έμφαντικωτάτη τήν άμείλιχον του Αχιλλέως όργήν, και παρτηρών ότι ο άνθρωπος δέγεται συνήθως άποζημιώσιν και από τόν φονέα του άδελφου ή του υιού, μεταχειρίζεται τήν λέξιν ποινη δια να έκφράσῃ τήν άποζημιώσιν ταύτην (Ιλ. Ι, 627. Γ, 29). Ε, 266. Ν, 659. Ρ, 207). Βραδύτερον θέλομεν ιδει και εις τήν Έλλάδα τήν πολιτείαν αφαιρούσαν από τά μέλη αυτης, και αναλαμβάνουσαν μόνην τώ δικαίωμα και τώ καθήκον τής τιμωρίας των κατ' αυτών γενομένων κακουργημάτων. Άλλ' εις τούς παναρχαίους εκείνους χρόνους, ή ενεργεια αυτης είναι όλως δευτερεύουσα.

Περίεργον δε είναι να άντιπαραθέσωμεν, έπόμενοι τῷ Γροτίω, τά περι του φόνου παρὰ τοις παναρχαίοις Έλλησιν ισχύοντα με τά παρὰ τοις παναρχαίοις Γερμανοΐς, μετ' ών οι προπάτορες ήμων είχαν, ως είπομεν πολλάκις, πλείστην χαρακτήρος όμοιότητα. Εις άπαντα τά Γερμανικά κράτη, όσα ιδρύθησαν επί των έρειπίων τής Δυτικής Ρωμαϊκής μοναρχίας, ως βάσις του νόμου ελήθη, πρώτον μέν τώ δικαίωμα και τώ χρέος τής αυτοδικίας δια πάσαν προσωπικήν ζημίαν ή ύβριν, γενομένην προς έν μέλος τής οικογενείας, έπειτα δε ή προσπάθεια του νι συμβιβασθῆ ή διαφορά δια χρηματικῆς ποινης, πληρωτέας ύπό του άδικήσαντος, κυρίως μέν προς άποζημιώσιν του παθόντος, έν μέρει δε και ως δικαστική προς τόν βασιλέα δωρεά. Ο προσδιορισμός τής άποζημιώσεως βαθμολογείται έπιμελέστατα κατὰ τώ μέγεθος τής βλάβης, κατὰ τόν βαθμόν, τήν κοινωϊκήν τάξιν, και τήν δύναμιν του παθόντος. Ο σκοπός του νομοθέτου ήτο να άπαλλάξῃ τήν κοινωϊαν από άδιαλείπτων ερίδων, συγχρόνως όμως να επιτρέψῃ τωσαύτην άποζημιώσιν, ώστε να καταπίσῃ τόν παθόντα να παραιτηθῆ του όμολογουμένου

αυτου δικαιώματος της αυτοδικίας. Κατ' αρχάς δ' Γερμανός νομοθέτης απειράθη να καταστήτη την αποδοχήν ώρισμένης χρηματικής συμβάσεως, μόνιμον εκουσίον έθος· και επί τέλους έπεχείρησε να επιβάλη αυτήν ως ακαταμάχητον ανάγκην. Η ιδέα της κοινωνίας είναι κατ' αρχάς, όλως δευτερεύουσα, και μόνον βαθμηδόν και κατ' όλιγον μετέστη από του φιλικού συμβιβασμού εις την αναγκαστικήν επιταγήν.

Η Όμηρικη κοινωνία ίσταται, ως προς το ουσιαστικόν τούτο μέρος της ανθρώπινης προόδου, εις την αυτήν βαθμίδα με τα Γερμανικά φύλα, οια περιγράφει αυτά ο Τάκιτος. Αλλά, προϊόντος του χρόνου, ή Έλληνική νομοθεσία έπορεύθη άλλον όλως διόλου παρά την Γερμανικήν δρόμον. Αντί να αναπτύξη πρακτικώς, ως αυτή, το άρχικόν της αυτοδικίας δικαίωμα, περιέστη εις την πολύ συνειδητέραν άρχήν, ότι το δημόσιον άδίκημα απαιτεί δημοσίαν επέμβασιν, άμα δε ότι ή θρησκεία απαιτεί την εξιλέωσιν του φονευθέντος. Είς τας Αθήνας ήδη επί της Δρακοντείου νομοθεσίας άποδοκιμάσθη και άπετυβαλίσθη ή αυτοδικία, περιορισθείσα επί τέλους εις τινας έκτάκτους μόνον και ειδικάς περιπτώσεις, ό δε φονεύς έθεωρήθη ως άμα μόν προς τους θεούς άσεβήτας, άμα δε δεινώς την ανθρώπινην κοινωνίαν άδικήτας, ώστε έδέετο άγχιείας συγχρόνως και τιμωρίας. Ένεκα του πρώτου λόγου, άπεκλείετο της άγοράς και των άλλων ιερών τόπων, έτι δε πάσης δημοσίου υπηρεσίας, και κατ' αυτό του χρόνου το διάστημα, καθ' ό ουδεμίαν έτι ύπέστη ανάκρισιν, έθεωρείτο δε άπλώς ύποπτος· διότι τούτου μή γενομένου ή όργή των θεών άπεκαλύπτετο δι' άφροσύας και άλλων ένθικων συμφορών. Διά δε τον έτερον λόγον, άνεκρινετο υπό της του άρείου πάγου βουλής, και εύρεθείς ένοχος, κατεδικάζετο εις θάνατον, ή εις άπόλειαν του πολιτικού δικαιώματος, ή εις εξορίαν. Η ιδέα της διαχρημάτων εξιλέωσως των συγγενών άπεφρούσθη ή η παντάπασι, ποινική δε ώρίσθησαν προς εξασφάλισιν της κοινωνίας έν τω μέλλοντι, ή δε κοινωνία άνελαβε την εξουσίαν του επιβάλλειν τας ποινάς ταύτας.

Αί άμοιβαίαι σχέσεις των αυτόνομων πολιτειών δεν ώρίζοντο επί των ήρωϊκών χρόνων σαφέστερον και άπρσιότερον ή αι των κατ' ιδίαν ανθρώπων. Πολλάκις μοίρα ένός έθνους προτέβαλε μοίραν έτέρου, ένά τα δύο έννη ούτε πόλεμον εκήρυσαν κατ' άλλήλων, ούτε ήσαν εις κατάστασιν γενικής έθροπραξίας. Άλλως άμως είχε το πρόγνμα, όσάκις δύο πολιτεΐαι ήταν ού μόνον έν ειρήνη, άλλα και ήνωμένοι δια συνθηκών ή δια δεσμών φιλικίας. Όθεν ό λαός της Ιθάκης δεινώς παρωργίσθη κατά του πατρός του Αντιόου, και μετά κόπου άπετράπη από του να τον θανατώση και να δημεύση τα κτήματα αυτού, ότε έμαθεν ότι ούτος έδοήθησε τους Έταίους πειρατάς εις τας κατά των Θεσπρωτών, ένθους φίλου, επίδρομας αυτών (Όδυσ. Π, 428). Η πειρατεία ήτο παντού έντιμος ένασχόλησις· και έζητούντο μόν ένίοτε, επ' όνόματι της πολιτείας, ά-

ποζημιώσεις ένεκα βιαιών επιθέσεων, από των οποίων έπαθον άνθρωποι άνωτέρας τάξεως, άλλα το πιθανόν είναι, ότι, όσάκις οι παθόντες άνήγον εις την κατωτέραν τάξιν, ή πολιτεία άφρινεν αυτούς να επιτύχωσι δικαιοσύνην οικοθεν. Ό μεταξύ Πύλου και Ηλιδος πόλεμος, καθ' όν ό Νέστωρ έπραξε το πρώτον αυτού κατόρθωμα, άφορμήν έσχεν άπρόκλητον τινα των Έπειών επιθεσιν, οίτινες ήθέλησαν να ώφελήσωσιν από την κάκωσιν ήν ειχον πάθει εκ του Ηρακλέους οι γείτονες αυτών (Ιλ. Α, 670. κ. επ). Οι Πύλιοι τότε έπεχείρησαν δικαίαν άντεκδικήσιν, έμβάλόντες εξ άπρόοπτου εις την των Έπειών χώραν. Συνήθως δε, μάλιστα ότε αι δράσασαι την άδικίαν χώραι εκειντο άπωτέρω, εξητείτο πιθανώτατα προηγουμένως άποζημιώσεις. Κήρυκες, άποτελούντες τάξιν ανθρώπων ιερών και πολλάκις κληρονομικήν, εκόμιζον τας άμοιβαίας των πολιτειών διακοινώσεις· άλλα δεν έποίουν, ως φαίνεται, καθώς οι έν Ιταλία Ειρηνοδίκαι, επισήμους του πολέμου διακηρύξαι.

Λόγοι θρησκευτικοί άμα και πολιτικοί παρήγαγον πρωϊμώτατα την συγκρότησιν κοινών μεταξύ γειτόνων πολιτειών συνόδων, περι των άλλοτε θέλομεν λάθει άφορμήν να όμιλήσωμεν πλατύτερον. Η περι της κοινής επί την Τροϊαν επιχειρήσεως παράδοσις, μαρτυρεί όπόσον άρχαίον ήτο το αίσθημα της ένθικης ένότητος. Το αίσθημα τούτο εξεφράζετο θετικώτερον, εκί της εποχής ταύτης, δια του κοινού των Αχαιών όνόματος. Αλλά άπαντες ούτοι οι ένθικοί, οι πολιτικοί, και οι κοινωνικοί θεσμοί ήσαν έτι άσθενέστατοι, μάλιστα δε ισχυρά ή άτομική όρμή, και το ένθος δεν συντηρείτο, ούτως ειπεΐν, ειμή δια των οικογενειακών θεσμών και των προσωπικών σχέσεων, περι των ανάγκη, τούτου ένεκα, να επιφέρωμεν ένταύθα τινά.

Β'. Οικογενειακοί θεσμοί και προσωπικά σχέσεις.

Το πατρικόν κράτος ήτο σεβαστότατον, και ό ήλικιωθείς υίός απέδιδεν εις τους γονείς δια φιλοστόργου άφοσιώσεως την περι της παιδι ής αυτού ήλικίας ληρθείσαν φροντίδα, ιδίως δια των θρέπτρων (Ιλ. Δ. 477) ή θρεπτηρών (Ησιόδου Έργα και ήμ. 185), αι δ' Εμμενίδες, των οποίων την τιμωρόν χειρα εκίνει ή άρά του πατρός ή της μητρός, ένέπνευσ μέγαν φόβον (Ιλ. Ι. 454. Όδυσ. Β. 134). Όποια διαφορά προς την τραχύτητα της παρά Ρωμαίους πατρικής εξουσίας! Παρά Ρωμαίους ό πατήρ είχε το δικαίωμα να θανατώση ή να πωλήτη τρις τον υίόν του, όστις προστούτοις ουδεμίαν είχε περιουσίαν. Η μεταξύ των δύο φύλων σχέσις, ούσα όλιγώτερον άνετος ή σήμερα, ήν όμως άνετωτέρα παρ' ότι υπήρξεν εις τους μεταγενεστέρους χρόνους της Ελλάδος, άφελεστάτη και ούχι τραχεία εκ μέρους του άνδρός προς την γυναίκα, άν και παντάπασι άπεστερημένη της σημερινής ίπποτικής εύλαθείας. Αί γυναικες εξήρχοντο υπό άμφιπόλων παραπεμπόμεναι, και έσυστέλλοντο να

παρασταλίδωσι δημοσία συνοδευόμεναι υπό ξένου άνδρός. Η Πηνελόπη λ. χ. δεν φαίνεται εις τους μνηστήρας αυτής, ειμή κεκαλυμμένη και υπό δύο συνοδευομένη άμφιπόλων (Όδ. Α. 430 και επ). Η δ' Ανδρομάχη, σπείδουσα να εξέλθη ίνα μάλη την αίτιαν των κλαυθμών της Έκάβης, δεν λησμονεί να παραλάβη μεθ' έαυτης δύο άμφιπόλους (Ιλ. Χ. 450 κ. επ.) και ή Ναυσικάα φοβείται να επανέλθη εις την πόλιν, έν συνοδία άνδρός (Όδ. Ζ. 285). Αλλά εις έορτάς, εις πανηγύρεις, οι νέοι και αι νεαι πολλάκις παρήσαν άναμίζ και συνεγόρευον (Ιλ. Σ. 567. 593).

Κατ' οίκον δε αι γυναικες απέδιδον εις τους άνδρας ύπηρεσίας τας όποιας ή εύπρέπεια σήμερα δεν επιτρέπει. Η θυγάτηρ του Νέστωρος Πολυκάστη, βοηθεί τον Τηλέμαχον να λουσή, να χρισή, και να ένδυθή (Όδ. Γ. 464 και επ), ή δε Ηβη άπονέμει άναλόγους εις τον Άρην ύπηρεσίας (Ιλ. Β. 90). Η Ναυσικάα διατάσει τας άμφιπόλους αυτής να συνοδευώσι τον Όδυσσεά επί τω αυτώ σκοπώ· αλλά ό ήρως άποποιείται την ύπηρεσίαν αυτών, αιδούμενος να φανή γυμνός ένώπιόν των, όπερ καθ' ήμας, έπρεπε να το συλλογισθή ή Ναυσικάα μάλλον (Όδ. Ζ, 210. κ. επ.).

Ο γαμβρός προσέφερε συνήθως εις τον πατέρα της νόμφης δώρα, έδρα (Ιλ. Α. 244. Π. 178. Χ. 472)· ύπανδρεύοντο όμως και κόραι άνάεδροι (Ιλ. Ι, 146. Ν. 366)· και παρεκτός τούτου ό πλούτος, το άξίωμα και ή επιφανής καταγωγή δεν ήσαν τά μόνα παρά του νέου άνδρός απαιτούμενα προτερήματα, όστις, δια να άξιωθή της έννοίας των γονέων, των όποιων εξήτει την κόρην, ώφειλε πολλάκις να δώση δείγματα και της βώμφης, ή της άνδρίας, ή της δεξιότητος αυτού. Ούτως ό Νηλεΐς ύπέσχετο την θυγάτηρα αυτού εις εκείνον όστις άπαγάγη τους βόας του Ιφίκλου (Όδυσ. Α. 287)· και ό Πελλίος δεν συνήνεσε να δώση την έρασμίαν Άλκεστιν ειμή εις εκείνον όστις ήνωγήση λέοντα και κάπρον εξευγμένους εις το άρμα (Άπολλ. 1, 9, 15).

Πολυγαμία άποδίδεται μόν εις τον Πρίαμον (Ιλ. Φ. 88), αλλά εις ουδένα άλλον· και άν μνημονεύονται παλλακαί των άριστων, ή ζηλοτυπία της γυναικος έπεχείρει πολλάκις φοβεράν εκδίκησιν (Ιλ. Ι. 449 και επ.), ως εξάγεται από της τραγικής του Φοίνικος ιστορίας, τον όποιον ή μήτηρ παρεκάλεσε να άποπλανήτη την παλλακήν του πατρός. Όθεν ό Λαέρτης απέμυγε του να δώση δείγματα θερμότερα του δέοντος εις την δούλην αυτού Εύρύκλειαν, φοβούμενος την όργην της συζύγου του Άρτεμιδεια (Όδυσ. Α. 430). Αλλά ότι μάλιστα μαρτυρεί την πολλήν άξίαν, την όποιαν απέδιδον κατά την ήρωϊκήν εποχήν εις την γυναί α, είναι, ότι γυναικες πρωταγωνιστούσιν εις τα μυθεύματα της εποχής εκείνης, είτε ένεκα της καλλονής, είτε ένεκα των άρετών, είτε ένεκα των άνοσιουργημάτων και των παθημάτων αυτών, οίον ή Πηνελόπη, ή Κλυταιμνήστρα, ή Ανδρομάχη, ή Έλένη, ή Εριφύλη, ή Ιοκάστη, ή Έκάβη. Η Ναυσικάα πρέπει να θεωρηθή βεβαίως ως χαριέστατος τύπος παρθενικής άφελείας, φιλοστο-

ργίας και φιλοξενίας. Και ή Πηνελόπη, ή Άρήτη, ή Ανδρομάχη ήσαν ούδέν ήττον θαυμασταί δια την μητρικην και την συζυγικήν άφοσίωσιν.

Αλλά άφ' έτέρου οι έρωτες των θεών, αι τύχαι πολλών ήρωϊδων, οίον της Τυρούς, της Αίθρης, της Κροούσης, της Κροανίδος, ματυρούσιν ότι μικρά άξία απέδιδετο εις την άρετήν των γυναικών. Αύτη ή Ναυσικάα μετά πολλής ψυχρότητος άποδοκιμάζει τας σχέσεις των νέων κορών μετά των έραστών αυτών (Όδυσ. Ζ, 288). Από δε των θυλλουμένων περι Έλένης, Κλυταιμνήστρας, Αντείας, Φαίδρας, Άλκιμήνης, δηλοΐται ότι και αι έγγαμοι γυναικες δεν ήταν πάντοτε χρηστότεροι των νέων κορών. Το δε παραδοξότερον, έν τη Όδυσσειά, ή Έλένη ού μόνον άνελαμβάνει την οικίαν αυτής και το άξίωμα, άλλα και πληρέστατα νέμεται την πίστιν και την ύπόληψιν του άνδρός, τον όποιον περιούρισε, όμιλεί δε περι του άμαρτήματος αυτής άνευρυβιάτως και άνευ της ελαχίστης τύψεως του συνειδότος.

Οι γνήσιοι άδελφοί διένεμον την πατρικην περιουσίαν δια κλήρου· οι δε νόβοι ελάμβανον μόν μικρότερον κλήρον, έτιμώοντο δε ίσα τοίς γνησίοις (Όδυσ. Ξ. 202—215. Ιλ. Α. 102), εκτός σπανιωτάτων εξαιρέσεων. Ού μόνον δε μεταξύ άδελφών, άλλα και μεταξύ των άπωτάτων συγγενών, και μεταξύ των ανθρώπων της αυτής φυλής υπήρχον δεσμοί φιλικίας διαρκείς, χαριέστατοι και εύγενέστατοι.

Τοιαύται υπήρξαν αι σχέσεις του Ηρακλέους και του Ιολάου, του Θησέως και του Πειριόου, του Όρέστου και του Πυλάου, αιτινες, άν και φημισθείσαι υπό της μεταγενεστέρως ποιήσεως, είχαν βεβαίως την ήθικην αυτών ύπόστασιν έν τη περιόδω εις ήν αναφέρονται αι παραδόσεις εκείναι· αλλά μήπως ή Ιλιάς δεν ήμνησε την φιλίαν του Άχιλλέως προς τον Πάτροκλον, και κατά δεύτερον λόγον του Ίδομενέως προς τον Μηριόνην, και του Διομήδους προς τον Σθέ ελον;

Έτερος γοητευτικώτατος χαρακτήρ της ήρωϊκής κοινωνίας, είναι ή εύγενής προθυμία, μεθ' ής ή φιλοξενία έπετρέπετο εις τον επικαλούμενον αυτην άνθρωπον, και ή επί μακρόν διάστημα χωρισμού διάρκεια του δεσμού τούτου, όσάκις παρήγετο δια της από της αυτής τροφής μετοχής και της έναλλαγής δώρων, ώστε και από του πατρός εις τον υίόν μετέβαινε. Σημειωτέον όμως ότι ό άριστος ό δεχθείς ξένον και προσνεγκών αυτώ δώρα, άπεξημιούτο υπό του δήμου δια την άξίαν των δώρων τούτων, (Όδυσ. Ν. 15· άργαλέην γάρ ένα προικός τούτων, (Όδυσ. Ν. 15· άργαλέην γάρ ένα προικός χαρίσασθαι, λέγει εκεί ό Άλκίνοος.) Ο άριστος της ήρωϊκής εποχής γαιρετίζει πρώτον τον επικαλούμενον την προστασίαν της οικίας αυτού ξένον, παρτίθησιν αυτώ σιτία, και έπειτα έρωτά αυτον περι του όνόματος και του σκοπού της όδοιπορίας του (Όδυσ. Α, 193. Γ, 70. κλπ). Αν και ό ίδιος δεν προσκαλεί εις την οικίαν του εύχαρίστως ξένους, (Όδ. Γ. 483. — έργα και ήμ. 355) δεν είμπορεί όμως και να του άποβάλη, άν άφ' έαυτων προσέλθωσι και ζητήσωσι την έν αυτη διατριβήν. Ο ίκίτης

θεωρείται μὲν ὡς ξένος, ἀλλ' ὡς ξένος εὐρισκόμενος εἰς ἰδιόχουσαν τινα θέσιν, ὅστις γνωστοποιεῖ τὴν ταλαιπωρίαν αὐτοῦ κατάστασιν, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συνάψῃ μετὰ τοῦ ἀρίστου πρὸς ὃν ἀπευθύνεται σχέσιν ὁμοίαν μέχρι τινὸς τῆς σχέσεως, εἰς ἣν οἱ ἄνθρωποι διατελοῦσι πρὸς τοὺς θεούς. Ὅσα ἐπαχθῆς καὶ ἄν ᾖ διὰ τὸν ἠγήτορα ὁ εἰδικὸς οὗτος δεσμός, οὗτος δὲν δύναται νὰ τὸν ἀποβάλῃ, ὅταν ἀπαιτηθῇ παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸν νενομισμένον τύπον ἢ τελετὴ τῆς ἰκεσίας συνεπείγεται τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς· αἱ δὲ Ἐρινύες τιμωροῦσι τὸν ἀνάληγον ἄνθρωπον, ὅστις τὴν ἀποκρούσῃ (Ἄντι κασιγνήτου ξείνος θ' ἐκένη τε τέτυκται, λέγει ὁ Ἀλκίνοος πρὸς τὸν Ὀδυσσεά. Ὀδ. θ. 546). Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοὶ κατήρχοντο ἐνίοτε εἰς τὴν γῆν ἐν σχήματι ξένων, τοῦτο δὲ συνετέλεσε βεβαίως εἰς τὴν αὐστηροτάτην τήρησιν τῶν τῆς φιλοξενίας νόμων (Ὀδυσ. Α, 102 καὶ ἐπ.— Η, 199 καὶ ἐπ. Ρ 485), καὶ τὴν ἐπὶ πλείστον ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὅστε βλέπομεν ἀνθρώπους ἔργον ἴδιον ἔχοντας τὸ φιλοξενεῖν, οἷος ἦτο λ. χ. ὁ γενναῖος Ἀζυλός (Ιλ. Ζ, 12 καὶ ἐπ.), ὅστις ἐξεπίτηδες ἔκτισε τὴν οἰκίαν του παρὰ τὴν ὁδόν, ἵνα δέχεται καὶ περιποιῆται τοὺς πάντας. Ὅπόσον δὲ ἀρρήκτοι ἦσαν οἱ δεσμοὶ τῆς φιλοξενίας, ἐξάγεται ἀπὸ τῆς Ἰλιάδος (Ξ. 215), καθ' ἣν ἀκμαζόμενος τοῦ πολέμου, Γλαῦκος ὁ τῶν Λυκίων ἡγεμῶν, καὶ Διομήδης ὁ τῶν Ἀργείων, ἀντὶ νὰ πολεμήσωσι κατ' ἀλλήλων, προτείνουν τὴν δεξιὰν καὶ ἀναλλάττουσι τὰ ὄπλα, ἅμα μαθόντες, ὅτι οἱ πάπποι αὐτῶν διετέλεσαν ἡνωμένοι διὰ τοῦ ἱεροῦ τῆς φιλοξενίας δεσμοῦ· ἐνῶ ἐχθρὸς ἦττηθείς, ἠδύνατο μὲν νὰ προσπέσῃ εἰς τοὺς πόδας τοῦ νικητοῦ καὶ νὰ ἐξαίτηθῇ τὸν ἔλεον αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τούτου δὲν ἐλάμβανε τὸν χαρακτηρὰ καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδιῶς λεγομένου ἱκέτου. Ὁ νικητὴς ἦτον ἐλεύθερος ἢ νὰ τὸν φονεύσῃ ἢ νὰ φρείσῃ αὐτοῦ καὶ νὰ δεχθῇ λύτρα (Ιλ. Φ, 61—97, Ζ, 61. Κ, 456. Ὀδυσ. Ξ, 279).

Καὶ μὲν πολλὰ ἐν τοῖς μυθεύματι ἀπαντῶνται παραδείγματα ἀνθρώπων, οἵτινες, περὶ τὰς κατ' ἴδιαν πράξεις, παρέδωκαν καὶ αὐτὰς τὰς ἱερωτάτας τῶν προσωπικῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων, τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ ὁμοφύλους ἀρσιώσιν, τὴν εὐγενῆ πρὸς τοὺς ξένους φιλοξενίαν, τὴν πρόθυμον πρὸς τοὺς οἰκέτας προστασίαν. Ἀλλ' οἱ ὑβριστὰὶ καὶ ἄγριοι Κύκλωπες μόνον ἀναφέρονται ὡς ἀναφανδὸν ὀλιγοροῦντες περὶ τὰς ὑποχρεώσεις ταύτας, καὶ ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὸ ἱερὸν κύρος δι' οὗ περιεβαλλόν αὐτὰς οἱ Ἕλληνες (Ὀδ. Ι, 250 καὶ ἐπ.). Ἡ δὲ τραγικὴ φρίκη τὴν ὁποίαν ἐμπνέουσιν ἅπαντα μὲν ἢ τοῦ Ἀθάμαντος ἢ τοῦ Κάδμου γενεὰ, πολλὰ δὲ πράξεις τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Πηλέως, καὶ τοῦ Τελαμώνος, τοῦ Ἰάσονος καὶ τῆς Μηδείας, τοῦ Ἀτρέως καὶ τοῦ Ὀρέστου, ἐρεῖδαται ἐπὶ τῆς εὐλαβείας καὶ συμπαθείας πρὸς τὰ ἱερά ἐκεῖνα καθήκοντα, τὰ ὁποῖα, ἄνδρες ἔξοχοι, ἐκμανέντες πρὸς καιρὸν ὑπὸ τῆς Ἄτης, παρεδίδασαν. Καὶ τὸ ὅλον τῆς ἀφηγήσεως πάθος ἐκπηγάζει ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀντιθέσεως μεταξύ τοῦ

κοινῶς τηρουμένου καθήκοντος, καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ παραδίσεως ὑπὸ θαυμαστῶν ἄλλως θνητῶν.

Δὲν λέγομεν ὅτι τὰ τοιαῦτα αἰσθήματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐπὶ τῶν ἠρωϊκῶν χρόνων δὲν ἀπαντῶνται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἔθνη μήπω ἔτι πεπολιτισμένα, οἷον παρὰ τοῖς Ἀραβί τῆς ἐρήμου, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς, παρὰ τοῖς Σλαύοις τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οὐδαμῶς διατυπώνεται τοσοῦτον χαριέντως, πρὸς δὲ τούτους, διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν πᾶσαν τὴν εὐγενεῖαν τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, δίκαιον εἶναι νὰ συγκρίνωμεν αὐτὸν πρὸ πάντων πρὸς ἔθνη γείτονα, σύγχρονα, καὶ εἰς ὅσον ἐνδέχεται ὁμοίως εὐρισκόμενα περιπτώσεις· πρὸς τοὺς Θράκας λ. χ. οἵτινες ἐν τούτοις καὶ ἐπὶ Ἡροδότου καὶ ἐπὶ Θουκυδίδου, ἐθεώρουν εὐγενῆς τὸ ἐστίχθαι, τὸ δὲ ἄστικτον, ἀγενῆς, ἐξῆγον τὰ τέκνα αὐτῶν διὰ νὰ τὰ πωλήσωσι ὡς δούλους, ἐθεώρουν τὴν μὲν ληστείαν, οὐ μόνον ὡς ἐπιτετραμμένην ἀσχολίαν, ἀλλ' ὡς ἐντιμοτάτην, ἄτιμον δὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν χύσιν τοῦ ἀνθρώπινου αἵματος, ὡς ἠδονὴν καὶ εὐφροσύνην.

Τελευταῖον ἢ συνήθως τῶν παναρχαίων Ἑλλήνων ἐγκράτεια θαυμαστὴν παρίστησιν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν βάνανσον ἀσωτεῖαν τῶν Γερμανικῶν φύλων, ἐπὶ τῆς ἠρωϊκῆς ἐποχῆς. Ἀκράτου οἴνου συνήθως δὲν ἐγένετο χρῆσις (ἔργα καὶ ἡμέραι 593. Ὀδυσ. Ζ, 209) καὶ ὑβριστικώτατον ἐθεωρεῖτο τὸ τοῦ οἴνοβαροῦς ἐπίθετον (Ιλ. Α, 225 Πῆλ. Ὀδυσ. Ζ 374. Τ, 122. Α, 555). Αἱ ἐπτασίσεις ἦσαν ἀφελεῖς (Ἀθηναῖου Δειπνοσοφισταί 1, 46. παράδ. Ὀδυσ. Μ, 332. Τ, 113, 536. Ἰλ. Π, 747), τὸ δὲ κυριώτατον αὐτῶν κόσμημα, τὰ ἀνάθηματὰ δαιτός, ὡς ἔλεγον (Ὀδυσ. Α, 152), ἦσαν ὁ χορὸς καὶ ἡ μουσικὴ (Ὀδυσ. θ-λον τὸ Θ).

Ἀλλὰ τὰ εὐγενῆ καὶ σωτήρια ἐκεῖνα αἰσθήματα δὲν ἠδύνατο νὰ καταστήσωσι τὴν κοινωνίαν οὔτε ἀσφαλῆ οὔτε ἐπιεικῆ, διὰ τὸ ἀκάθεκτον τῶν παθῶν καὶ τὸ φιλοπόλεμον τῶν πνευμάτων,

Ὁ Ἀχιλλεὺς θυσιάζει 12 αἰχμαλώτους Τρώες ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πατρόκλου (Ιλ. Ψ, 175), ἐνῶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νεοπτόλεμος οὐ μόνον φονεύει τὸν γηραιὸν Πρίαμον, ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ φονευθέντος Ἐκτορος Ἀστυάνακτα, ἀρπάζας ἀπὸ τοῦ ποδός, κατακρημνίζει ἀπὸ πύργου ὑψηλοῦ (τῆς ὑπὸ Λέσχεω ποιηθείσης μικρᾶς Ἰλιάδος, ἀπόσπασμ. 16.)

Αὐτόλυκος ὁ ἐκ πατρὸς πάππος τοῦ Ὀδυσσεὺς ὡς ἀνθρώπους ἐκέαστο κλεπτοσύνη θ' ὄρκω τε » (Ὀδυσ. Τ, 395) καὶ διὰ τοιοῦτου τρόπου συνέλεξεν ἀγανθὴ πλοῦτον, ἀποθανυμάζεται ἐπίσης ἀφελῶς, ὅσον καὶ ὁ Νέστωρ ἐπὶ σπένει καὶ ὁ Αἴας ἐπὶ ῥώμῃ.

Ὁ Ἀχιλλεὺς, ὁ Ὀδυσσεὺς, ὁ Μενέλαος, ληστεύουσιν ὁσάκις τύχη περίττασις διὰ πάσης βίας καὶ πονηρίας (Ιλ. Υ, 189. Ὀδυσ. Α, 90. Ι, 40. Ξ, 230 καὶ ἐπ. Τ, 281).

Τὸ ἐπαγγέλμα τοῦ πειρατοῦ εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον συνήθης καὶ ἐντιμον, ὅστε ὁ δεχόμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ξένου, ἠρώτα αὐτὸν ἂν σκοπὸς τῆς περιουσίας του εἶναι νὰ πλουτίσῃ διὰ πειρατείας, ὅπως ἤθελεν

ἔρωτήσει αὐτὸν περὶ πάσης ἄλλης ἐπιχειρήσεως (Ὀδ. Γ. 71 καὶ ἐπ.). Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, κατὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα πρ. Χρ., ἡ πειρατεία κατὰ μὴ Ἑλληνικῶν πλοίων ἐνεργουμένη, δὲν ἐθεωρεῖτο ἀνέντιμος (Ἡρόδ. VI, 17. Ι, 166). Καὶ ἡ μετὰ τὸν Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων συνθήκη (509 πρ. Χρ.) διελάμβανε « τοῦ Καλοῦ ἀκρωτηρίου, Μαστίας, Ταρσηίου, μὴ ληΐζεσθαι ἐπέκεινα Ῥωμαίους, μηδ' ἐμπορεῦεσθαι, μηδὲ πόλιν κτίζειν (Πολύβ. Γ'. 24, 4). »

Ἐνῶ ἡ οἰκία καὶ ἡ περιουσία τοῦ Ὀδυσσεὺς οὐδεμίᾳ τυγχάνουσιν ἐπὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ ἀπουσίας προστασίας (Ὀδυσ. Α, 165. Π, 118), οἱ κακοήθεις ἠγήτορες, οἵτινες καταναλίσκουσι τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἤϊοῦντο συμπαθείας μᾶλλον ἢ ἀποδοκιμασίας.

Θλιωτερότατη δὲ μάλιστα εἶναι ἡ περιγραφή τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου γινόμενη (Ἔργα καὶ ἡμ. 182—199). Ἰσως ὅμως οἱ σκυθρωποὶ τῆς τοῦ Ἡσιόδου εἰκόνος χαρακτῆρες δὲν ἐφαρμόζονται εἰς τοὺς γνησιωτέρους ἠρωϊκοὺς χρόνους, ἀλλ' εἰς τὴν μεταγενεστέραν ὀπωσον τοῦ ποιητοῦ τούτου ἐποχῆν, καθ' ἣν οἱ μὲν παναρχαῖοι, οἱ αὐτοφρεῖς ἠθικοὶ δεσμοὶ, ἀπέβησαν τὸ πάλαι αὐτῶν κράτος, ὡς πολλακίς συμβαίνει, διὰ τὴν πλείονα μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπιμιξίαν, καὶ τὴν πλείονα ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν, κατέστη δὲ ὡς ἐκ τούτου ἀπαραίτητος ἢ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρξαμένη τῶντι, διὰ νόμων ῥητοτέρων καὶ αὐστηροτέρων, ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ῥύθμισις τῆς κοινωνίας, καὶ ἐνίσχυσις τοῦ ἠθικοῦ τῆς πολιτείας προσώπου.

Ὅπωσδήποτε αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον λάθει εἰσέτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὴν συνείδησιν τῆς ἠθικῆς αὐτῶν, ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη, ὑπεροχῆς, διότι ἡ λέξις βάρβαρος δὲν φαίνεται ἐτι ἐφαρμοζομένη εἰς ἔθνος τι, οὐδὲ συνεπαγομένη τὴν ἰδέαν διανοητικοῦ ἢ ἠθικοῦ μειονεκτήματος. Ὁ Ὀμηρος δὲν τὴν ἐφαρμόζει εἰμὴ εἰς τὰς γλώσσας, σημαίνει δὲ τὸ ἐπίθετον παρ' αὐτῶν γλώσσαν οὐ μόνον ξένην, ἀλλὰ καὶ ἀκατέρηστον καὶ τραγίαν. Οὕτως, ἀποκαλῶν τοὺς Σίντιας ἀγριοφώνους (Ὀδυσ. Θ, 294), καὶ βαρβαροφώνους τοὺς Κῆρας (Ιλ. Β, 867), ὑποδεικνύει ἀριδὴλιος, ὅτι εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ἀρμονικωτέρας γλώσσας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐλάλει. Ἄν ὅμως ὁ ποιητὴς ἐνόει τὴν ὑπεροχὴν τῆς κοινωνικῆς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καταστάσεως ὡς πρὸς τὸν μόνηρον τῶν Κυκλώπων βίον καὶ τὰ ἄγρια τῶν Σικελῶν ἦτη, ἐνόει συγχρόνως, ὅτι περὶ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας οἱ φοίνικες καὶ οἱ Αἰ-ὑπτιοὶ ἦσαν ἀνώτεροι τοῦ ἔθνους ἐκείνου. Διότι δὲν ἐπέστη ἐτι ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν οἱ πρόπατορες ἡμῶν, μετὰ μακροῦς ἀγῶνας καὶ παθήματα πολλὰ, πρωτεύσαντες εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ ἀρετῆς, ἀναδειχθέντες τὸ μεγαλοφρονεστέρων ἅμα καὶ τὸ μαχιμώτερον τῶν ἐπὶ γῆς ἔθνων, τὸ καλλιτεχνικώτερον καὶ τὸ ῥωμαλεώτερον, τὸ εὐγλωττώτερον καὶ τὸ πρακτικώτερον, καὶ γαυριῶντες δικαίως ἐπὶ τῇ ὁμολογουμένῃ ταύτῃ ὑπεροχῇ, ἀπέδωκαν εἰς τὸ ἴδιον ὄνομα τὴν ἐννοίαν τοῦ τελείου ἀνθρώπου, ἐγκαλῶσαντες εἰς ἅπαντα τὰ λοιπὰ φύλα τὸ στίγμα κατωτέρας διανοητικῆς καὶ

ἠθικῆς καταστάσεως, καὶ ἀνηγόρευσαν μὲν ἑαυτοὺς ἠγήτορας καὶ ἀριστεῖς καὶ ἀακτας τοῦ ἄνθρωπίνου γένους, προσέβλεψαν δὲ πρὸς ἅπαντας τοὺς λοιποὺς λαοὺς ὡς ἐπὶ δῆμον πολὺν καὶ βάνανσον, καὶ εἰς δύο ἀνθρωπίνων ὄντων φύσεις διήρεσαν ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, τοὺς Ἕλληνας ἀφ' ἐνός, τοὺς βαρβάρους ἀφ' ἑτέρου· ἐποχὴ οὐ μόνον μεγάλη διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἐνιαία ἐν τῇ ἱστορίᾳ· διότι πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἔθνη ἐμεγαλοῦργησαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, πολλὰ δὲ καὶ ἐκυριάρχησαν αὐτοῦ ὕλικῶς, οὐδὲν ὅμως ἐτόλμησε νὰ προτεινῇ τὴν ἀξίωσιν τοιαύτης ἠθικῆς κυριαρχίας, ἐνώπιον τῆς ὁποίας κλίνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἡ ἱστορία ἐπὶ δισχίλια ἤδη ἔτη.

(Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Ἐν τῷ Bulletin des sociétés savantes, ἐκδιδόμενῳ ἐν Παρισίοις ἀναγινώσκωμεν τὰ ἑφεξῆς·
 « Ὁ Κ. Λεδαροῦ, μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς σχολῆς, ἐξακολουθεῖ ἐρευνῶν τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκας. Κατορθώσας τέλος πάντων, μετὰ μακρᾶς διαπραγματεύσεως, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἀρχαῖον παλάτιον τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων (*) καὶ τῶν σουλτάνων, ὅπου ποτὲ Εὐρωπαίων ποὺς δὲν ἐπάτησε, βέλει μετ' ὀλίγον πληροφροῦνται τὸ κοινὸν περὶ τοῦ σχεδὸν μυθώδους πλοῦτου τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι περιέχει ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος βωμὸς. Ὁ Κ. Οὐβικίνης λέγει ἐν ταῖς περὶ Τουρκίας ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ὅτι ὁ Κεμάλ ἐφένδης, πρέσβυς σήμερον τῆς Τουρκίας ἐν Πρωσίᾳ, ἶδεν ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου σεραῖο ἐν τῷ κισκίῳ τῆς Βαγδάτης, μέγαν ἀριθμὸν Ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἐξ ἡμέρας κατέτριψεν ὁ Κ. Λεδαροῦ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ ἀρχιφύλακος τοῦ παλατιοῦ, σκοπὸν ἐχούσας τὴν εἰς τὸ κισκίον εἰσοδὸν του. Ἐν τῇ πρώτῃ ὀροφῇ, ἔκειντο διακόσια περίπου συγγράμματα ἀνατολικά, οἷον βιβλία προσευχῆς, γενεαλογίας, κ.τ.λ., οὐχὶ δὲ καὶ ἑλληνικὰ χειρογραφοῦ. Εἰς μάτην ὁ Κ. Λεδαροῦ ἐπεσκεψθῆ μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὰ ὑπόγεια· ἀντὶ βιβλίων εὗρε λείψανα ἐρειπίων, ἐργαλεῖα, ἀντλίας πυροσβεστικᾶς, καὶ κινώτια πλήρη πορσελάνης διὰ λιθόστρωσιν. Φύλακες τινες εἶπον ὅτι ὑπήρχον ἄλλοτε ἐκεῖ καὶ παλαιὰ βιβλία, ἅτινα, διὰ τὴν σα-

(*) Τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων παλάτιον οὐδὲν σώζεται ἐν Βαζαντίῳ. Πλὴν τῶν ἐρειπίων ἅτινα Γε κ φ ο ὁ ρ σ ε ρ φ γ ι κ λ ο ὡ ν τ α ἰ ὑ π ὸ τ ῶ ν Ὀ θ ω μ α ν ῶ ν, ὑ π ὸ δ ῆ τ ῶ ν ἡ μ ε τ ῆ ρ ω ν Π α λ ᾶ τ ι ο ν τοῦ Β ε λ ι σ σ α ρ ι ο ὡ, οἰκοδομηθὲν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Σ. Π.

θρόνητα αὐτῶν, ἐξήφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλοι πάλιν διςχυρίζοντο ὅτι μετεφέρθησαν ἀλλαγῶν. Τοῦτο ἔδωκε τινὰς ἐλπίδας πρὸς τὸν Κ. Λεβαρδιῆ, ὅστις ἐξακολουθεῖ καρτερικῶς τὰς ἐρεῦνας του.

Ἐν τῷ αὐτῷ ἐκ τῶν ἀνατολικῶν χειρογράφων, ὁ Κ. Λεβαρδιῆ σημειοῖ τινὰ περιεργότατα καὶ σπασιώτατα, οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ ἡμετέρᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ εὑρισκόμενα, καὶ μάλιστα τὰς Διηγήσεις

Εἰς τὰς πληροφορίες ταύτας τοῦ *Bulletin*, προσέβημεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἐπομένους παρατηρήσεις. Ἀφοῦ Σουλεϊμάν ὁ Α', κυριεύσας τὴν Βούλαν μετὰ τὴν ἐν Μοχάκ μάχην (*), μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ λείψανα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μαθθαίου Καρβίνου, σωθέντα ἀπὸ τῆς διαρπαγῆς τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, ὅσοι οἱ φιλόλογοι αἰωνίως ὀνειρεῦνται τὴν βιβλιοθήκην τοῦ σεραίου, ἐλπίζοντες νὰ εὑρωσιν ἐν αὐτῇ

Βε.λιοσόριος.

τῶν κατακτήσεων τῶν Ἀράβων, γεγραμμένας ἀραβικῶν ὑπὸ Ἀχμέτ, υἱοῦ Ἰαχάζ, τοῦ ἐπιλεγόμενου Ἀλ-Βιλαζερύ τὴν Πραγματείαν τοῦ κατὰ τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας περίπλου, τουρκιστῆ, ὑπὸ Σιδι-Ἀλι-Τσελεβή τὴν Ἱστορίαν τῶν Μογγόλων τῆς Περσίας, περσιστῆ, ὑπὸ τοῦ βιζίου Ραχίδ Ἐδδίν, μετὰ προλεγόμενων ἀφορώντων τὴν ἱστορίαν τῶν Σινῶν καὶ τῶν Ἰνδῶν, πρὸ τῶν κατακτήσεων τοῦ Γεγγίς-Χάν καὶ πέντε τόμους ἀτελεῖς τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου τῶν Παγκοσμίων γεωγραφικῶν τοῦ Θαωρού. Ἐν ἄλλῃ δὲ τινι βιβλιοθήκῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Κ. Λεβαρδιῆ εὑρε τὸ Γεωγραφικὸν Λεξικὸν τοῦ Γακούτ. »

πολύτιμα συγγράμματα. Τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα, οἱ παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ κυβερνήτει πρέτεις ἐπέδοθησαν εἰς ἐρεῦνας, αἵτινες δὲν ἔμεναν πάντῃ ἀτελεσφόρηται. Οὕτως, ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ, εὑρίσκεται λαμπρὸν χειρόγραφον μετὰ γραφῶν, (ἀριθ. 7239) ἀναγομενον εἰς τὴν στρατιωτικὴν, ἐπὶ τῆς κεραλίδος τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκεται ἡ ἐξῆς σημειώσις:

(* Μοχάκ, χωρίον ἐπὶ τοῦ Ἰστρου, πρὸς τὴν κάτω Οὐγγαρίαν. Ἐκεῖ Σουλεϊμάν ὁ Α' κατετρόπωσε τὸ 1526 τοῦ Οὐγγροῦ, στρατηγούντος τοῦ βασιλέως αὐτῶν Λοδοβίκου τοῦ Β' ὅστις ἔπεσε μετ' ἄλλων δεκαοκτῶ χιλιάδων Οὐγγρων. Σ. Π.

« Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει σεραίου, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Κ. Γουαρδίνου, πρέσβους τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ Πύλῃ. Ἰδοὺ ἀκόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Κ. Λουδοῦν, τῆς 10 Μαρτίου, 1687.

« Ἀπετάβην εἰς ἀρνησίθρησκόν τινα Ἰταλόν, ἀνθρωπον νουνεχῆ, ὑπηρετοῦντα παρὰ τῷ σιλικτάρῃ, πρώτῳ τοῦ σεραίου ἀξιωματικῶ καὶ φίλῳ ἐπιστηθίῳ τοῦ σουλτάνου. Αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ βιβλία καὶ νὰ μοι τὰ κοινοποιήτῃ. Μοὶ ἔφερον ἄλλεπαλλήλως ὄλους τοὺς σωζόμενους συγγραφῆς Ἑλλήνας μὴ ὑπερβαίνοντας τοὺς διακοσίους τόμους, τοὺς ὁποίους ὑπέβαλον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ Ἰησοῦτου Βερνιέ, καὶ τοῦ παρ' ἐμοὶ λογιῦ Μαρκέλου, οἵτινες ἐξελέξαντο δεκαπέντε ἐξ αὐτῶν, τῶν ὁποίων συνάπτω ἐνταῦθα σημειώσιν. . . .

» . . . Προσέλαβον δὲ καὶ τόμον λατινικὸν συντεθέντα, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα, καὶ περιέχοντα ἀπείρους εἰκόνας, ὄργανα καὶ μηχανὰς πολεμικὰς, πιθανῶς περιελθόντα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, περὶ τὰς ἀρχὰς τῶν κατὰ τὴν Οὐγγαρίαν κατακτηθέντων. »

Περὶ τῆς βιβλιοθήκης ταύτης, ἰδοὺ τί γράφει καὶ ὁ Παναγιώτατος πατριάρχης Κωνσταντίας ὁ ἀπὸ Σιναίου, ἐν τῇ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ Κωνσταντινάδι:

« Ἡ δὲ ἐν τῷ Σεραίῳ βιβλιοθήκῃ ἀρχαίων χειρογράφων, ἦτον διὰ πολλοῦ εἰς τοὺς σοφοὺς τῆς Βυρώκης πρόβλημα· ἀλλ' ὁ Ἀβδῶς Σεφίνος ὁ περὶ τὸ 1728 ἔτος ἀπασταλεὶς ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, πρὸς ἐρευναν καὶ συλλογὴν Ἑλληνικῶν χειρογράφων, διαβεβαίωσεν ὅτι ἡ βιβλιοθήκη αὐτῇ περὶ τὸν δέκατον ἑκτον αἰῶνα, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Τρίτου Ἀμουράτ, πυρρίκαυστος ἐγένετο. Ταύτης δὲ τῆς ὑπαρξάσης, ἡ καὶ μὴ βιβλιοθήκης, ὁ παραγεγόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἀβδῶς Τοδερίνης συνέταξε καὶ κατάλογον, συντελέσαντος εἰς τοῦτο αὐτῷ, ὡς λέγει, νέου τινος ἐν Σεραίῳ δουλεύοντος, καὶ ὅσον ἐδυνήθη.

« Ὁ δὲ περιηγητὴς Δέλλα-Βάλης, ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἑξοστὸν αἰῶνα ἐλθὼν καὶ αὐτὸς εἰς Βασιλεύσαν, κατεπίσθη, λέγει, ὅτι αἱ δέκα καὶ τέσσαρες δεκάδες τῶν τοῦ Τίτου Λιζίου βιβλίων, ἐναπόκεινται ὀλομελεῖς εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Σεραίου, ἐξ ὧν ὡς δὴλον αἱ τέσσαρες μόνον φέρονται τετυπωμέναι ταύτας δὲ ὁ μὲν μέγας τότε Λοῦζ τῆς Τοσκάνης ὑπέσχετο εἰς τὸν νοστιτάμενον πέντε χιλιάδας γρασίων ἄλλον κλοπῆς, ὁ δὲ παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ Πύλῃ τῷ τότε βασιλεὺς τῶν Ἰνετῶν, τὸ τούτων διπλοῦν, ἀλλ' οὐδὲν κατωρθώθη, καθότι ἐδόξαζον ὡς ἀέετον εἰς ἑκαστον ἕτερογενῆ τὴν βιβλιοθήκην ταύτην, τὴν περὶ τὰ ἐνδότερα τοῦ Σεραίου κειμένην. Εἰς αὐτὴν ἐραντάσθησαν, ὅτι εὑρίσκονται μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ἑκατ. ν. εἰκοσι ἄλλα χειρόγραφα Ἑλληνικὰ ὀγκώδη κατὰ τὸ σῶμα, καὶ ἐξηγήταις τινὲς εἰς τὴν Νεῶν Διαθήκην, ὥστε εἴαν τις διασκοπήτῃ τὰς διαφορὰς ὀνειρώξεις τῶν περὶ τῆς βιβλιοθήκης ταύτης συγγραψάντων, ὑπολαμβάνει, ὅτι τῶν ὄντι εὑρίσκεται ἱκανὸς ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν, ὅσον καὶ λατινικῶν συγγραμμάτων κειμένων ἐκεῖ ἀτάκτως καὶ ἀνευ

καταλόγου. Οἱ δὲ πεπαιδευμένοι ἄνδρες, οἱ πεμφθέντες παρὰ τοῦ Πάπα Νικολάου περὶ τὸ 1453 ἔτος εἰς τὴν Κωνσταντινού καὶ Ἑλλάδα, πρὸς συλλογὴν Ἐκκλησιαστικῶν χειρογράφων, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθη καὶ μισθὸς πέντε χιλιάδες χρυσῶν, εἴαν εὑρόντες φέρωσιν εἰς τὸν ῥηθέντα Πάπαν τὸ ἐν τῇ Ἑβραῖ ἰ πρωτότυπον τοῦ κατὰ Μαθθαῖον εὐαγγελίου, ἀνέπεισαν ἐκεῖνον, παρ' εἰδότων δὴθεν καταμαθόντες, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἐναπέκειτο ταχα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Σεραίου.

» Καὶ Κωνσταντῖνος ὠσαύτως ὁ Λάσκαρης εἰς τὴν περὶ τῶν ἱστορικῶν Ἑλλήνων καὶ Σικελῶν αὐτοῦ πραγματείαν, λέγει, ὅτι εἶδεν εἰς τὴν τῶν ἡμετέρων αὐτοκρατόρων βιβλιοθήκην, ὅτε διήγεν εἰς τὴν λειποψυχοῦσαν πατρίδα του, ὀλομελεῖς τὰς Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου συγγραφῆς· ἐξιστόρησε δὲ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς εἰς τεσσαράκοντα βιβλία τὴν οἰκουμένην ἱστορικὴν βιβλιοθήκην του, τῶν ὁποίων τὰ μὲν πρῶτα πέντε, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου ἀκολουθῶνς μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἐτι καὶ νῦν φέρονται, τὰ δὲ πέντε, τουτέστι τὸ ἕκτον μέχρι τοῦ ἐφεξῆς δεκάτου, ὠσαύτως καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ τελευταῖα εἰκοσι, ὁ πανδαμάτωρ χρόνος μετὰ καὶ ἄλλων πολυπληθῶν διαφορῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων ἡμᾶς φθόνθησας ἐστέρησε. Θαυμαστὸν τῷ ὄντι εἶναι ἂν αὐτὴ ἡ παρά πολλοῖς Βυρῶπαίους δοξαζομένη βιβλιοθήκη περιεσώθη μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἔτι καὶ μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος, καὶ διὰ τί νὰ μὴν ὑποπέση καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἰδίαν τύχην, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσον καὶ πολλαὶ ἄλλαι μυριοεἰδοί, ἐν αἷς ἀπόλωτο πολλῶν ἀρχαίων ἐνδόξων ἔργων μνήμη· καὶ ἡ τοιαύτη κατὰ περιόδους καταστροφὴ τῶν βιβλιοθηκῶν, ἀπόλεσε πολλὰ τῶν χειρογράφων καὶ πρωτοτύπων τῶν ἀπ' αἰῶνος διαφορῶν σοφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων λείψανά τινὰ μόνον ἀπὸ τῆς κοινῆς συμφορᾶς εἰς ἡμᾶς διεσώθησαν. »

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΜΕΛΙΣΣΑ.

—ο—

Καὶ ἄλλοτε ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ περιοδικοῦ τούτου συγγράμματος τοῦ φιλοτιμοῦ καὶ ἀόκνου Κ. Γουδα, τοῦ χορηγούντος τοῖς μὲν νέοις ἡμῶν ἱατροῖς, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ἐπαρχίαις ἐγκατασπαρμένοις καὶ βιβλιοθηκῶν πλουσίαν σπερουμένοις, ὕλην ἀφθονον ἐπιστημονικῆς ἀναγνώσεως, καὶ εὐκολίαν ὅπως παρακολουθῶσι τὰς νεωτέρας προόδους τῆς ἀνεξαντλήτου αὐτῶν ἐπιστήμης· τοῖς δὲ ἀρχαιοτέροις καὶ σοφωτέροις ἀφορμὴν, ὅπως πρὸς ὄφελος τῶν λοιπῶν καὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ

πρὸς ἰδίαν δόξαν, ἐκδίδωσι τὰς μελέτας καὶ παρατηρήσεις των. Ἐπανερχόμεθα δ' εἰς αὐτὸ, ἀφορμὴν λαμβάνοντες ἐκ τῆς ἐντίμου μνείας ἣν ἐποίησατο τῆς Ἱατρικῆς Μελέτης ὁ Κ. Ἀμεδαῖος Λατοῦρ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ τῶν Παρισίων ἐφημερίδι, τῇ ἐπιγραφομένῃ «*Ἱατρικὴ Ἐρώσις*» (φύλλ. τῆς 24 Μαρτ. ἐ. ἔ.). Συγχαίροντες τὸν συμπολίτην ἡμῶν διὰ τὴν ὑπὸ ἐξόχων ξένων γινουμένην ἐκτίμησιν τῶν ἐπιφελοῦντων αὐτοῦ ἀγώνων, τόσῳ μᾶλλον προσθέτομεν αὐτῇ τοὺς ἰδίους ἡμῶν ἐπαίνους, καθ' ὅσον ἠξυμένον ὅτι εἰς τὸ πολλαχῶς ἀκαθνώδες καὶ πολυδαπανον στάδιον, ἀποδύεται ἄνευ σχεδὸν ἐμφυχώσεως καὶ ὑποστηρίξεως· διότι ἀντὶ τῶν πενήκοντα μόνον σωματικῶν ἃ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ ἡ κυβέρνησις, ἀνέλαβε νὰ ἐκδίδῃ αὐτὸς ἐν παραρτήματι πάσας τὰς τοῦ ὑγειονομικοῦ καὶ ἱατρικοῦ κλάδου ἀφορώσας πράξεις τοῦ ὑπουργείου. Ἄλλ' ὁ κύριος Γούδας εἶναι ἐκ τῆς φύσεως· ἐκείνων οἵτινες νομίζουσιν ὅτι ἀρκούντως καὶ πλουσιοπαρόχως ἀποζημιῶνται διὰ τῆς ὠφελείας ἣν παράγουσιν εἰς τὸ ἔθνος, καὶ διὰ τοῦ ἐπαίνου ὃν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ δρέπουσιν.

Ἰδοὺ μεταφράσις τῆς περὶ τῆς Ἱατρικῆς Μελέτης περικοπῆς τῆς Ἱατρικῆς Ἐρώσεως·

«*Ἀφ' ὅτου ἡ Ἑλλάς ἀνεκτήσατο τὴν ἐθνικότητά της, ἀγωνίζεται γενναίως πρὸς ἀνάκτησιν καὶ τῆς λαμπρᾶς θέσεως ἣν ἄλλοτε κατεῖχεν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, ἧς καὶ τὴν μνήμην αὐτὴν εἶχεν ἐξαλείψει παρ' αὐτῇ ἡ δουλεία καὶ βαρβαρότης. Ἐν τῇ διανοητικῇ ταύτῃ ἀναγεννῆται, δὲν ἐδύνατο βεβαίως νὰ λητμονσηθῶσι καὶ αἱ ἱατρικαὶ ἐπιστήμαι ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Ἱπποκράτους. Καὶ τῷ ὄντι δὲν ἐλησμονήθησαν· καὶ τὸ πάσης ἀληθοῦς προόδου πρῶτον καὶ ἀψευδέστατον σύμπτωμα, ἡ σύστασις ἐφημερίδος, ἐχαρακτήρισεν ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν τῶν ἱατρικῶν σπουδῶν πρόοδον. Ἡ ἐπιχειρήσις ἐκδόσεως συγγράμματος ἐπιστημονικοῦ, εἰς τόπον ἐν ᾧ ὁ ἀριθμὸς τῶν συνδραμόντων πρέπει ἀναγκαιῶς νὰ εἶναι λίαν περιορισμένος, ἦτο τολμηρὰ καὶ ἐπικίνδυνος. Ἄλλ' ὁ ἱατρὸς Κ. Γούδας, ἐντίμως ἤδη γνωστὸς ἐν τῇ πατρίδι του καὶ διὰ τῆς μεταφράσεως τῆς Γερικῆς παθολογίας τοῦ Κ. Σιουμέλου, ἐτόλμησε τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην καὶ ἐπέτυχε. Πρὸ δύο ἐτῶν ἤδη συνέστησε τὴν Ἱατρικὴν Μελέσαν, ἧτις μνημιαίως ἐκδιδόμενη, εὐδοκίμει διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι συναδέλφων του, καὶ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Κυβερνήσεως Πᾶς φίλος τῆς ἐπιστήμης αἰσθάνεται καὶ ἐκτιμᾷ τὴν πρόθεσιν τοῦ Κ. Γούδα, οὗ ἡ ἀφοσίωσις, ὁ ζῆλος καὶ αἱ θυσίαι εἰσὶ παντὸς ἐπαίνου ἄξια. Ὁ Κ. Γούδας ἀπεδύσατο εἰς τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα τοῦ νὰ διαδώσῃ παρὰ τοῖς συμπατριώταις του τὸν ἔρωτα τῆς ἐπιστήμης, μὴτὴν αὐτοῦ εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας προόδου, καὶ ἐνθαδρῶν ἑἰς τὸ νὰ συντελῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς προόδους ταύτας δι' ἐκδόσεων τῶν ἰδίων πονημάτων. Τὸ δὲ ἔργον τοῦτο ἐτελεῖ μετὰ πολλῆς ἰκανότητος, ἣν ἀναγνωρίζω μετὰ πλείστης χαρᾶς. »*

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—οοο—

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΠΕΡΣΙΚΑ, ἐκ τοῦ συγγράμματος Γκιουλιστάρ ἢ Κήπου τοῦ Ρόδου. «*Υπάρχει τι πάντοτε ὑπεράνω πάσης ἐξουσίας· ὁ καθὼς ὑποτάσσεται εἰς τὸν διορίσαντα αὐτὸν βίβλην, ὁ βίβλην ὑποτάσσεται εἰς τὸν ὀνομάσαντα αὐτὸν σουλτάνον, ὁ δὲ σουλτάνος πρέπει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς νόμους, δι' ὧν ὁ λαὸς ὑποτάσσεται εἰς ἑαυτὸν. »*

«*Ἀνθρώπε! Μιμήθητι τὴν ὄρνιθα ἧτις, ἀφοῦ πῆ, ἀνυψοῖ τὴν κεφαλὴν πρὸς οὐρανὸν διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐγγνωμοσύνην της. »*

«*Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπερίοριστος, καὶ ἡ κλίσις αὐτοῦ πρὸς τὸ εὐεργετεῖν μεγίστη· ὅσῳ πλέον ἐκτεταμένη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως, τόσῳ πλέον πρέπει νὰ ἐκτείνῃ καὶ τὰς εὐεργεσίας του, ἐὰν θέλῃ νὰ ὁμοιάσῃ τὸν Θεόν. »*

«*Νεὲ ἀνθρώπε, φέρου μετὰ συστολῆς ἐνώπιον τῶν γερόντων καὶ τῶν παιδιῶν· διότι πρὸς ἐκείνους μὲν ὀφείλεις σέβας, πρὸς ταῦτα δὲ πρέπει νὰ δίδῃς παράδειγμα. »*

«*Ἡρώτησέ τις τὸν Ν. . . παρὰ τίνος ἔμαθε τοὺς κανόνας τῆς εὐγενείας· παρὰ τῶν βαναύσων, ἀπεκρίθη ἑκεῖνος. »*

«*Λιγύζομεν ὅπως θέλομεν τὰ χλωρὰ ξύλα· ὅταν ὅμως ξηρανθῶσι, διὰ νὰ τὰ ἐξισάσωμεν, μεταχειρίζομεθα τὸ πῦρ. »*

«*Διὰ μικροῦ πώματος κλείομεν κρουνὸν ὕδατος ὅστις, γινόμενος ποταμὸς, ἐμποδίζει καὶ ἐλέφαντα νὰ τὸν διαβῇ. »*

«*Ἄν τῆς νυκτερίδος ὁ ὀφθαλμὸς δὲν βλέπῃ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πταίει τάχα ὁ ἥλιος; »*

«*Ἐπιθυμεῖς βεβαίαν κληρονομίαν; Ζήτητε ἀπὸ τὸν πατέρα σου νὰ σὲ μεταδώσῃ τὴν μάθησίν του· διότι τὰ χρήματα ἐξαφανίζονται εὐκόλως. »*

«*Ὅστις ὀργίζομενος ἀνασπᾷ ἀμέσως τὸ ξίφος του, δάκνει τὴν χεῖρά του ὑπὸ τῆς λύπης. »*

«*Ὀλίγον ὄξος καὶ ὀλίγα λάχανα κερδαινόμενα διὰ τῆς ἐργασίας, εἶναι γλυκύτερα καὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ἀρνίου ἅτινα δωρεῖται ὁ δῆμαρχος. »*

«*Ὁ εὖνους δοῦλος τοῦ Λάραμ Γ', εἰ καὶ πλεόν μεταξὺ λητταυρῶν, ἐρθώνει τὸν πτωχὸν Μάζαν, μόνην περιουσίαν ἔχοντα τὴν θέλησίν του· ἡ ἐλευθερία εἶναι καὶ τοῦ πλοῦτου πολυτιμοτέρα. »*

—ο—